Курманакунов Б. Н.
Жороева Г. А.

АНГЛИС ТИЛИНИН ГРАММАТИКАСЫ
ГРАММАТИКА АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА
ENGLISH GRAMMAR

Жалал-Абад

УДК 80/81
ББК 81.2
А 64

Редактор Дарбанов М. Е. –филол.и.к., профессор
Рецензент Шамурзаев А. Ж. - филол.и.к., доцент

Курманакунов Б. Н., Жороева Г. А.
А-64 Англис тилинин грамматикасы. Ж.: 2022-ж., 156 бет.

ISBN 978-9967-09-146-21

Бул китепте англис тилинин грамматикасы жөнүндө кыскача берилди. Бул китепти окуучулар, студенттер жана мугалимдер пайдаланышса болот.

Англис тилинин грамматикасы кыргыз жана орус тилдери менен салыштырылып берилди.

А 4602000000 **УДК 80/81**

ISBN 978-9967-09-146-21 **ББК 81**

© Курманакунов Б. Н., Жороева Г. А.,2022

Tables of contents

Кириш сөз 8
Зат атооч – Noun 8
Зат атоочтун бөлүнүшү 9
Жөндөмө - Case 10
Жалпы жөндөмө - Common case 10
Таандык жөндөмө - Possessive case 10
Зат атоочтун саны - Numbers 11
Род - Gender 12
Зат атоочтун сүйлөмдө аткарган милдети 13
Артиклдер - Articles 13
Белгисиз артиклдин колдонулушу 14
Белгилүү артиклдин колдонулушу 14
Артикль колдонулбай турган учурлар 15
Сын атооч - Adjective 16
Сын атоочтун даражалары - Degrees of adjectives 16
Сын атоочтун даражаларынын колдонулушу 19
Сын атоочтун синтаксистик функциясы 19
Ат атооч - Pronoun 20
Жактама ат атоочтор 20
Таандык ат атоочтор 21
Өздүк ат атоочтор 21
Мамиле ат атоочтор 22
Шилтеме ат атоочтор 22
Сурама ат атоочтор 22
Күдүк ат атоочтор 23
Ат атоочтордун сүйлөмдө аткарган милдети 25
Сан атооч - Numeral 25
Сан атоочтун сүйлөмдө аткарган милдети 27
Этиш - Verb 28
Өздүк жана өздүк эмес этиштер 28
Туура жана туура эмес этиштер 28
Өтмө жана өтпөс этиштер 29
Негизги, жардамчы жана модалдык этиштер 30
Этиштин жагы жана саны 30
Этиштин морфологиялык мүнөздөмөсү 30
Мамиле - Voice 31
Этиштин чактары – Tenses 31
Белгисиз учур чак - Present indefinite tense 31
Белгисиз өткөн чак - Past indefinite tense 32
Белгисиз келер чак - Future indefinite tense 33
Өткөндөгү белгисиз келер чак - Future indefinite in the past 34
Узак учур чак - Present continuous tense 35
Узак өткөн чак - Past continuous tense 36
Узак келер чак - Future continuous tense 37
Өткөндөгү узак келер чак – Future continuous in the past 37
Учурга чейинки бүткөн чак - Present perfect tense 38
Өткөн учурга чейинки бүткөн чак - Past perfect tense 39

Келер убакытка чейинки бүткөн чак - Future perfect tense.....40
Узак бүткөн чактар - Perfect continuous tenses.....41
Туюк мамиле - Passive voice.....41
Чактардын ээрчишүүсү - Sequence of tenses.....44
Этиштин ыңгайлары - Moods.....44
Буйрук ыңгай - Imperative mood.....44
Шарттуу-ниет ыңгай - Subjunctive mood.....45
Жардамчы этиштер - Auxiliary verbs.....46
Модалдык этиштер - Modal verbs.....49
Этиштин атоочтук түрлөрү - Verbals.....51
Инфинитив - Infinitive.....51
Инфинитивдин бирикмелери.....52
Атоочтук инфинитив бирикмеси.....53
Герундий - Gerund.....53
Атоочтук - Participle.....54
Тактооч - Adverb.....57
Тактоочтун салыштырма даражалары.....58
Байламталар - Conjunctions.....59
Предлогдор - Prepositions.....60
Сырдык сөз - Interjection.....61
Бөлүкчөлөр - Particles.....62
Модалдык сөздөр - Modal words.....62
Сүйлөм - Sentence.....63
Жай сүйлөм - Declarative sentences.....63
'There is (are)' сөз айкашы.....64
Суроолуу сүйлөм - Interrogative sentence.....65
Жалпы суроо - General questions.....65
Атайы суроолор - Special questions.....65
Айырмалоочу суроолор - Disjunctive questions.....66
Альтернативдик суроолор - Alternative questions.....66
Буйрук сүйлөмдөр- Imperative sentences.....66
Илептүү сүйлөмдөр - Exclamatory sentences.....66
Тангыч сүйлөмдөр - Negative sentences.....67
Жактуу, белгисиз жактуу жана ээсиз сүйлөмдөр.....67
Жөнөкөй сүйлөм - Simple sentence.....68
Сүйлөмдүн баш мүчөлөрү.....68
Ээ - Subject.....68
Баяндооч - Predicate.....69
Сүйлөмдүн айкындооч мүчөлөрү.....69
Татаал сүйлөмдөр.....70
Имя существительное - Noun.....71
Артикль - Article.....72
Нулевой артикль.....72
Падеж имен существительных - Cases.....75
Сочетания существительных без предлогов.....75
Конверсия - Conversion.....76
Имя прилагательное - Adjective.....76
Имя числительное - Numeral.....78
Местоимение - Pronoun.....79

Личные местоимения - Personal pronouns 79
The demonstrative pronouns 79
Наречие - Adverb 80
Степени сравнения наречий - Degrees of comparison of the adverbs 81
Глагол - Verb 82
Инфинитив - Infinitive 82
The Present Indefinite (simple) Tense 83
The Past Indefinite Tense 84
The Future Indefinite (simple) Tense 85
The Continuous (progressive) Tense 86
The Past Continuous Tense 86
The Future Continuous Tense 87
The Present Perfect Tense 87
The Past Perfect Tense 88
The Future Perfect Tense 89
Страдательный залог 89
Неличные формы глагола 91
Инфинитив 91
Сложное дополнение 93
Инфинитивные конструкции 93
Сложное подлежащее - The Complex Subject 93
Причастие I 94
Причастие II 95
Конструкция с причастием 96
Независимый причастный оборот 97
Герундий - Gerund 98
Модальные глаголы 99
Наклонение - Mood 101
Сослагательное наклонение - Subjunctive Mood 102
Предложение - Sentence 103
Вопросительное предложение 104
The Noun 106
Noun Determiners 106
Semantic Classification of Nouns 107
Types of Nouns According to their Structure 108
Grammatical Categories of the Noun 108
The Category of Case 109
The Functions of the Noun in the Sentence 110
The Adjective 110
Types of Adjectives According to their Structure 110
Qualitative and Relative Adjectives 111
Degrees of Comparison 111
The Pronoun 112
Classification of Pronouns 112
Personal Pronouns 113
Possessive Pronouns 113
Absolute Forms of Possessive Pronouns 113
Demonstrative Pronouns 114
Interrogative Pronouns 114

Reflexive Pronouns 114
Reciprocal Pronouns 115
Relative Pronouns 115
Conjunctive Pronouns 115
Defining Pronouns 116
Indefinite Pronouns 116
Negative Pronouns 117
The Numeral 117
The Adverb 117
Types of Adverbs 117
Semantic Classification of Adverbs 118
Degrees of Comparison of the Adverbs 118
The Place of Adverbs in the Sentence 118
Functions of the Adverbs in the Sentence 119
The Verb 119
Finite and Non-Finite Forms of the Verb 119
Main Forms of the Verb 119
Regular and Irregular Verbs 119
Transitive and Intransitive Verbs 120
Verb Structure 120
Classification of Verbs According to their Syntactic Functions 120
The Present Tense of the Common Aspect 121
The Present Tense of the Continuous Aspect 121
The Present Perfect of the Common Aspect 122
The Present Perfect of the Continuous Aspect 123
The Past Tense of the Common Aspect 124
The Past Tense of the Continuous Aspect 124
The Past Perfect of the Common Aspect 125
The Past Perfect of the Continuous Aspect 126
The Future – in – the Past of the Common Aspect 126
The Future Tense of the Common Aspect 127
The Future Tense of the Continuous Aspect 128
The Future Perfect of the Common Aspect 128
The Future Perfect of the Continuous Aspect 129
The Future-in-the-Past of the Continuous Aspect 129
The Future Perfect-in-the-Past of the Common Aspect 130
The Future Perfect-in-the-Past of the Continuous Aspect 130
The Voice 131
Modal Verbs 131
The Peculiarities of Modal Verbs 131
The Modal Expression to have to + infinitive 133
The Category of Mood 134
The Indicative Mood 134
The Imperative Mood 134
The Subjunctive Mood 135
Subjunctive I 135
Subjunctive II 136
Subjunctive III 139
Subjunctive IV 140

The Non-Finite Forms of the Verb 141
The Infinitive 142
The Participle 144
The Gerund 147
The Double Nature of the Gerund 147
The Tense Distinctions of the Gerund 148
The Voice Distinctions of the Gerund 148
The Modal Words 150
The Article 150
The Indefinite Article 151
The Definite Article 152
The Preposition 153
The Conjunction 153
The Interjection 154
The Particle 155

Кириш сөз

Азыркы учурда чет тилдерин үйрөнүү зарылчылыгы келип чыкты. Ошолордун бири - Англис тилин үйрөнүү. Кандай гана тил болбосун, ал тилди үйрөнүү таттаал. Көптөгөн кыйынчылыктар жана маселелер жаралат. Тил үйрөнүү үчүн, албетте булактар, б.а. окуу куралдар, китептер болуусу шарт. Англис тилинин грамматикасы боюнча көптөгөн окуу куралдар бар, бирок баары орусча. Кыргызчасы абдан аз. Бул маселе кыргыз мектептерде окуп жатышкан окуучулар, жогорку жана орто окуу жайларда кыргыз тайпаларда окуп жатышкан студенттер үчүн бир топ маселелерди жаратат. Демек, англис тилинин камтыган сөздүктөрдүн, сүйлөшмөлөрдүн жана ар кандай кыргызча китептердин жаралышы учурдагы зарыл маселелерден. Мына ушундай милдеттерди аркалап жаралган бул китеп кыргыз окурмандарынын эне тилинде окуп үйрөнүп өздөштүрүүсүн жеңилдетүүгө, англисче сөздөрдү, сөз айкаштарын туура колдонуп сүйлөөгө, жазууга жана машыгууга жардам берүү максаты менен жаралды.

Биздин максат, биринчиден жогорудагы маселелерди бир аз болсо да оңойлотуу, экинчиден англис тилинин грамматикасын үч тилде англис, кыргыз жана орус тилинде салыштырып кыскача берүү, үчүнчүдөн тил үйрөнүүчү үч китептин ордуна бир эле китепти пайдаланса болот деп ойлойбуз.

Ошентип, англис тилин өз эне тилиндей түшүнүүдө, англис тилин кыргыз жана орус тилдерине которууда, кыргыз жана орус тилдерин англис тилине которууда кошумча курал катары кызмат кылат деген ниет менен жаздык.

Англис жана кыргыз тилинин айырмачылыгы төмөндөгүлөр:

1. Кыргыз тилинде 6 жөндөмө, ал эми англис тилинде 2 жөндөмө бар.

2. Кыргыз тилинде сүйлөмдүн түзүлүшү эркин.

Мисалы:

А) Мен кечээ базарга бардым. Б) Кечээ мен базарга бардым. В) Базарга мен кечээ бардым. Г) Базарга кечээ бардым. (деп айта берсе болот)

3. Англис тилинде сүйлөмдүн түзүлүшү туруктуу:

Биринчи **ээ,** экинчи **баяндооч** андан кийин **башка** сүйлөм мүчөлөрү колдонулат.

Мисалы: *А) I helped my mother* ***<u>yesterday.</u>*** *Апама кечээ жардам бердим. Б)* ***<u>Yesterday,</u>*** *I helped my mother.*

Жогорудагы мисалда көрсөтүлгөндөй ***Yesterday*** деген гана сөздү алмаштырууга болот, калганын алмаштырууга болбойт.

4. Кыргыз тилинде этиштин чактары, мамилелери ж.б. өзүлөрүнө тиешелүү мүчөлөр менен түзүлөт. Англис тилинде болсо, этиштин чак жана мамиле категориялары негизинен жардамчы этиштер менен түзүлөт.

Мисалы: *I* ***am*** *dancing. I* ***have*** *danced. I* ***shall (will)*** *dance.*

5. Кыргыз тилинде сөз түркүмдөрүн алардын маанисине, мүчөсүнө карата оңой эле айырмалоого болот. Англис тилинде сөздөр көбүнчө мүчөсүз колдонулгандыктан, алардын кайсы сөз түркүмүнө тиешелүүлүгүн сүйлөмдө колдонгондо гана билсе болот.

Мисалы: *work–иш, жумуш (зат атооч), иште, жумуш кыл (жаса) (этиш)* ж.б.

Ар кандай ой-пикирлерди, сындоолорду, кеп-кеңештерди алдын ала ыраазычылык билдирүү менен төмөнкү дарекке жөнөтүүңүздөрдү сурайбыз.

Зат атooч – Noun

Зат атоочко:

1. **буюмдар** (*a pen - ручка, a river - дайра, water - суу*)

2. **жандуулар** (*a boy - бала, a dog - ит*)

3. **жалпылагыч** маанини туюндурган сөздөр (*action - кыймыл, work - иш, жумуш, cold - суук, love - сүйүү*) киришет.

Англис тилинин зат атоочтору өзүлөрүнө мүнөздүү болгон белгилери менен кыргыз тилинин зат атоочторунан айырмаланып турат. Алар төмөндөгүлөр:

1. Зат атоочтор менен **a, an** (белгисиз), **the** (белгилүү) артиклдер колдонулат:

He is a student. Ал студент.

The book is on the table. Китеп столдун үстүнө жатат (турат).

2. **Жансыз** зат атооч сөздөр жөндөмөлөр менен жөндөлбөйт. Ал эми **жандуу** зат атоочтор жалпы жөндөмө (*a cat - мышык, cats - мышыктар*) жана таандык жөндөмө (*cat's - мышыктын, cats' - мышыктардын*) деген эки жөндөмө менен жөндөлөт: *The boy's name is Talgat. Баланын аты Талгат.*

3. Зат атоочтор сүйлөмдө предлогдор менен бирге колдонулат:

We are at the bus station. Биз автобекеттебиз.

Зат атоочтун бөлүнүшү

1. Жөнөкөй зат атооч: *pen, man, son, door, bed, chair, boy, girl.*

2. Туунду зат атооч. *teach+er – мугалим, окутуучу; free+dom – эркиндик; work+er – жумушчу.*

Куранды мүчөлөр

-ness; *hardness, darkness*	**-ment**; *fulfillment, payment*
-ation; **(-tion**, **ion)**; *production*	**-er (or)**; *reader, leader, sailor*
-ity; *speciality, activity*	**-hood**; *brotherhood, childhood*
-dom; *freedom, kingdom*	**-ship**; *friendship*

Татаал зат атооч: *railway – темир жол; ink - pot – сыя челек; chalkboard – доска (тактай).*

Жалпы (Common nouns) зат атоочтор төмөндөгүчө бөлүнүшөт:

а) **Белгилүү** айкын зат атоочтор (Concrete nouns): *book – китеп; country – өлкө* ж.б.

б) **Бир топтуу** зат атоочтор (Collective nouns): *people – эл* ж.б.

в) **Буюмдук** зат атоочтор (Material nouns): *gold – алтын; aluminum – алюминий; water – суу* ж.б.

г) **Жалпы туюнтмалуу** зат атоочтор (Abstract nouns): *courage – эр жүрөктүүлүк; kindness – жакшылык* ж.б.

Энчилүү (Proper Nouns) зат атоочтор: *Bakyt – Бакыт; Bishkek – Бишкек* ж.б.

Саналуучу (countable) зат атоочтор: *a cat – 10 cats, a ball –2 balls*

Саналуучу зат атоочтор **жекелик** жана **көптүк** санда болот. Жекелик санда турганда алардын астына белгисиз артикль колдонулат: *a cat – cats, a ball- balls, a table – tables*

Саналбоочу (uncountable) зат атоочтор: *beauty-коздук, сулуулук, love-сүйүү, life-жашоо, турмуш.*

Саналбоочу зат атоочтордун көптүк саны жок. Алардын алдында белгисиз артикль колдонулбайт. Эгерде аларды белгилүү категориядагы буюмдардын ичинен бөлүп айтса, белгилүү артикль колдонулат: *The watch is made of gold. Саат алтындан жасалган.*

Жөндөмө - Case

1. Жалпы жөндөмө (The common case)

2. Таандык жөндөмө (The possessive case)

Жалпы жөндөмө - Common case

Жалпы жөндөмөдөгү зат атоочтор сүйлөмдөгү башка сөздөргө болгон мамилесин кандайдыр жардамчы каражаттар аркылуу беришет:

Мугалим биздин ферма жөнүндө айтып берди.

The teacher spoke about our farm.

Кыргыз тилинин атооч жөндөмөсүндөгү зат атоочтор сүйлөмдө ээнин жана атоочтук баяндоочтун милдетин аткарса, англис тилинин жалпы жөндөмөсүндөгү зат атоочтор өздөрүнүн колдонулушуна карата сүйлөмдүн бардык мүчөлөрүнүн милдетин аткара алат:

The sofa is in the room. Диван бөлмөдө.

Таандык жөндөмө - Possessive case

Таандык жөндөмө экинчи заттын биринчисине таандык экендигин билгизет да, кыргыз тилинин илик жөндөмөсүнө окшош. Зат атоочтун таандык жөндөмөсү жекелик санда турган заттарга **апостроф ('), s (-'s)** улоо жана **of** предлогун колдонуу менен түзүлөт.

-'s мүчөсү каткалаң үнсүздөрдөн кийин **s** болуп, жумшак үнсүздөрдөн жана үндүүлөрдөн кийин **z** болуп, **ch, sh, ss, g, x** тамгалардан кийин **iz** болуп окулат: *student – student's - студенттин friend - friend's – достун*

-«s» мүчөсү менен бүтүп, көптүк санда турган зат атоочтордун таандык жөндөмөсү жалгыз гана **-'** апострофту улоо менен түзүлөт:

pupils–pupils' –окуучулардын

Эгерде көптүк сандагы зат атоочтордун аягы **-s** менен бүтпөсө, анда таандык жөндөмөдөгү зат атоочторго **-'s** уланат:

children–children's ... – балдардын ...

women – women's .... – аялдардын ...

Таандык жөндөмөдөгү зат атоочтор негизинен алардын бир нерсеге таандыгын же алардын катнаштыгын көрсөтүү менен, өзүнөн кийин турган зат атоочко аныктооч болуп милдет аткарат:

Maria's brother plays tennis every day (катнаштык). Мариянын агасы (байкеси, акеси) ар күнү теннис ойнойт.

Эгерде зат атооч сөздөрдүн алдында эки же андан көп аныктооч колдонулса, таандык жөндөмөнүн мүчөсү эң акыркы сөзгө уланып колдонулат:

T. Kasymbekov's works. Т. Касымбековдун эмгектери.

Жансыз зат атоочтор жана бөлөк сөздөр менен таандык зат атоочтун мүчөсү төмөндөгүдөй учурларда колдонулат:

1. Убакытты, аралыкты жана наркты туюндурган зат атоочтор менен (*minute, hour, year, day, week, month, mile, moment*) ж.б.

There was a moment's silence. Бир минута унчукпай турушту.

2. Географиялык энчилүү аттар жана *town, city, country, the world, the earth, the sun, the sea, the ocean* деген зат атоочтор менен:

All the country's people welcomed his coming.

Өлкөнүн бардык эли анын келишин куттуктады.

3. *Party, company, union, army, government, family* ж.б. жалпылагыч маанидеги зат атоочтор менен:

The government's decree. Өкмөттүн чечими.

4. Зат атооч сөздөрдөн түзүлгөн *today, yesterday, tomorrow, tonight* деген тактооч сөздөр менен:

At yesterday's lesson we spoke about revolution.

Кечээ күнкү сабакта төңкөрүш жөнүндө сөз кылдык.

Зат атоочтун саны - Numbers

Англис тилинде зат атоочтор **жекелик** жана **көптүк** санда өзгөрөт:

pen – pens, table – tables, lady – ladies.

Зат атоочтун көптүк саны өзүнчө туруп, санала турган заттар үчүн гана колдонулат.

Көптүк санды уюштуруучу негизги мүчө **- (e) s** болуп саналат:

Book – books, friend – friends

Эгерде зат атоочтор **-s, -ss, x, -sh, -ch** тамгалары менен аяктаса, анда **-es** мүчөсү колдонулат:

box – boxes, dress – dresses, glass – glasses

Көптүк сандын **-(e)s** мүчөсү каткалаң үнсүздөрдөн кийин |**s**|, жумшак үнсүздөрдөн жана үндүүлөрдөн кийин |**z**|, ал эми **-s, -ss -x, -sli, -ch** тамгаларынан кийин |**iz**| болуп окулат:

Book - books, lamp – lamps, table – tables.

Эгерде уңгу сөздүн аягы **f** же **fe** тамгалары менен бүтсө, көптүк санды түзүүдө бул тамгалар жумшак үнсүз **v** ге өтүп **-ves** болуп жазылат жана **(vz)** болуп окулат.

wife – wives, kinfe – knives.

Зат атоочтун аягы **-y** тамгасы менен аяктап, үнсүздөн кийин келсе, көптүк санды түзүүдө ал **-i** тамгасына өтүп, **-es** мүчөсү уланат да, **(iz)** болуп окулат: *army – armies, country – countries.*

Ал эми **-y** дан мурун үндүү тамга келсе, анда **-y** өзгөрбөйт:

toy – toys, play – plays

О тамгасы менен бүтүүчү көпчүлүк зат атоочторго көптүк санда **-es** мүчөсү жалганат да, **(z)** болуп окулат:

hero – heroes *potato – potatoes*

Анчалык көп эмес зат атоочтор көптүк санды уңгунун үндүү тыбыштарын өзгөртүү аркылуу түзөт, эч кандай мүчө уланбайт; көптүк санды түзүүнүн мындай жолу белгилүү зат атоочтор тобунда гана сакталып калган:

man – men, *tooth – teeth*

woman – women *foot - feet*

Кээ бир зат атоочтор көптүк сандарын байыркы убактан калган мүчөнүн жалганышы менен түзөт:

ox – oxen *child – children*

Англис тилинде кээ бир зат атооч сөздөр көптүк гана санда колдонулат:

trousers – шым (-дар) spectacles – көз айнек (-тер), scissors – кайчы (-лар), clothes – кийим, contents – маани, goods – товар, riches – байлык ж. б.

Англис тилинде саналбай турган жалпы туюндурма мааниде колдонулуучу зат атооч сөздөр жалгыз гана жекелик санда колдонулат.

Кыргыз тилинде болсо, мындай зат атооч сөздөрдүн көптүк санда да колдонуу мүмкүнчүлүгүнө карабастан, алар көпчүлүк убакта жекелик санда колдонулат: *friendship – достук, peace – тынчтык, money – акча ж. б.*

Кээ бир зат атоочтор кыргыз тилинде көптүк жана жекелик санда колдонула беришет:

advice – кеңеш, кеңештер, business – иш, иштер; hair– чач, чачтар ж. б.

Жалпылагыч маанидеги *people–адам, киши; cattle – мал; police – полиция;* жана сын атооч менен атоочтуктан түзүлгөн *the poor – кедейлер, жардылар; the rich – байлар; the wounded – жарадарлар* ж.б. зат атоочтор жекелик санда колдонулуп, сүйлөмдүн баяндоочу менен көптүк санда айкалышат. Кыргыз тилинде булар эки санда тең колдонула беришет:

There are many people in the street. Көчөдө көп кишилер бар.

Род - Gender

1. Эркектик түшүнүктү көрсөткөн зат атоочтор **мужской** родго таандык *(a father – ата, a brother – байке, аке, a son – уул, бала)*

2. Ургаачыга тиешелүү болгон түшүнүктү көрсөткөн зат атоочтор **женский** родго таандык *(a mother – эне, a girl- кыз)*

3. Жансыз буюмдарды жана айбанаттарды туюндурган сөздөр **средний** родго таандык *(a ball–топ, a cat – мышык, a table – стол, a dog – ит)*

Англис тили кыргыз тилинен бир өзгөчөлүгү зат атооч сөздөрдүн кайсы родго таандык экени аларды өздүк (же таандык) ат атоочтор менен алмаштырып колдонгондо ачык көрүнүп турушу:

he (his) - ал (анын) – мужской род үчүн;

she (her) – ал (анын) - женский род үчүн;

it (its) – ал (анын) – средний род үчүн.

Кээ бир зат атооч сөздөр өзүлөрүнүн лексикалык маанилерине карата мужской родго да, женский родго да таандык болушат:

teacher – мугалим, окутуучу *friend – дос*

Мындай сөздөрдүн мужской же женский родго таандыгын айгинелеп, зат атоочторго мужской родду көрсөтүш үчүн **boy, male, man** же **he,** ал эми женский родду болсо **girl**, **female, woman** же **she** сөздөрдү жалгап колдонсо болот:

boy - friend – дос бала *girl - friend – дос кыз*

he - cat – эркек мышык

Кээ бир лексикалык мааниси боюнча мужской роддо гана колдонулган зат атоочторго **-ess** суффиксин улап женский родду түзсө болот:

Мужской род	**Женский род**
lion – арстан	*lioness –ургаачы арстан*
actor – актер	*actress – актриса*

Зат атоочтун сүйлөмдө аткарган милдети

Зат атоочтор сүйлөмдө көбүнчө **ээнин** же **толуктоочтун** милдетин аткарышат:

The girl will give the pen to her sister. Кыз калем сапты сиңдисине берет.

The girl – **ээ**, the pen – **тике толуктооч**, to sister – **предлогдуу толуктооч**.

Зат атоочтор сүйлөмдө:

1. **Аныктоочтун** милдетин аткарышат:

I go to the city library every day.

Мен ар күнү шаардык китепканага барамын.

2. **Атоочтук татаал баяндоочто** предикативдин да милдетин аткарышат:

He is my brother, he is a schoolboy.

Ал менин бир тууганым, ал окуучу.

3. **Бышыктоочтун** милдетин аткарышат:

She goes to school in the morning.

Ал мектепке эртең менен барат.

to school – орун бышыктооч, in the morning–мезгил бышыктооч.

Артиклдер - Articles

1. Белгисиз (the indefinite article) – **a, an (э, эн).**

2. Белгилүү (the definite article) – **the (зе, зи)**.

Булар дайыма зат атоочтордун алдында колдонулат.

Белгисиз артикль бир тектеги зат атоочтордун кайсы бирөө жөнүндө сөз болуп жаткандыгын билгизүү маанисинде колдонулат.

My brother is a teacher. Менин байкем мугалим.

Белгисиз артикль кыргыз тилине которулбайт, бирок кээде аны **«бир», «кээ бир», «кандайдыр», «кайсы гана болбосун»** деп которсо болот:

A man was standing at the window. Бир (кандайдыр бир) киши терезенин жанында турган.

Белгилүү артикль бир текстеги зат атоочтордун ичинен белгилүү бирөө гана жөнүндө сөз болуп жаткандыгын билгизүү маанисинде колдонулат.

Give me the book, please! Мага китепти берип койчу!

Белгилүү артикль да кыргыз тилине которулбайт, бирок кээде аны **бул (булар), тиги (тигилер)** деген сөздөр менен берүүгө болот:

The book was written by Ch. Aitmatov. Бул китеп Ч. Айтматов тарабынан жазылган.

Белгисиз артикль эки бөлөк айтылат да, эки бөлөк жазылат:

1. Белгисиз артиклден кийинки колдонулган сөз үнсүз тыбыштар менен башталса **a [э]** колдонулат: *a day, a pen.*

2. Белгисиз артиклден кийинки колдонулган сөз үндүү тыбыштар менен башталса **an [эн]** колдонулат:

an apple, an old man.

Белгилүү артикль **the** эки бөлөк айтылат.

Эгерде артиклден кийинки сөз **үнсүз** тыбыш менен башталса **[зэ]** болуп: *the day, the pen, ал эми* кийинки сөз **үндүү** тыбыш менен башталса **[зи]** болуп айтылат: *the old man*

Белгисиз артиклдин колдонулушу

1. Атоочтук татаал баяндоочтогу зат атоочтун алдында:

His father is a worker. Анын атасы жумушчу.

2. There is (are) түрмөктөрүнөн кийин ээнин милдетин аткарган зат атооч менен: *There is an interesting book on the table. Столдун үстүндө кызыктуу китеп жатат.*

3. Илептүү сүйлөмдөгү зат атоочтордон мурун:

What a nice day today! Бүгүн күн кандай сонун!

4. *Hundred, thousand, million* деген сан атоочтор жана убакытты, аралыкты, салмакты туюндурган зат атоочтор менен one (бир) деген сан атоочтун маанисинде: *My friend goes to the library twice a week. Менин досум китепканага жумасына эки жолу барат.*

5. *To have, to take, to give* менен түзүлгөн *(to have a good time, to have a headache, to have a swim, to take a walk, to take a shower, to take a bath, to give a hand* ж. б.) жана *as a rule, to be in a hurry, to be at a loss; It's a pity... It's a shame..., not a word* ж. б. сөз айкалыштарында.

6. Жалпылагыч буюмдук маанидеги зат атоочтордун маанисин өзгөртүп, аларды белгилүү бир буюмдун аты катарында колдонгондо:

iron – темир   an iron – үтүк

ice – муз an ice – муздатма, муздак ширин

7. Сүйлөөчү адам туюндурма түшүнүктү берүүчү зат атоочторду саналуучу белгилүү бир касиетке ээ кылып колдонгондо:

science – илим (жалпы)

a science – илимдин бир тармагы

8. *Half* – жарым деген сөздөн кийин колдонулган зат атоочтор менен:

He was standing half a meter from the car. Ал машинадан жарым кадам аралыкта турган.

Белгилүү артиклдин колдонулушу

1. Зат атоочтон мурда иреттик сан атооч, күчөтмө сын атооч же *following, last, next, same, only (жалгыз, жеке)* деген сөздөр колдонулганда:

This is the shortest way to the city. Бул шаарга баруучу эң кыска жол.

Эскертүү: **next** жана **last** менен түзүлгөн төмөнкү сөз түрмөктөрүндө артикль колдонулбайт: *next door – коңшу; кийинки эшик; next week – келерки жума; next month, next year, next summer, next Sunday, next time – кийинки жолу, last week – өткөн жумада, last month, last year, last Saturday.*

I'll come back next week. Мен келерки (кийинки) жумада келем.

2. Контекст аркылуу мурунтадан эле белгилүү болгон буюмдар же адамдар жөнүндө сөз болгондо: *The street was covered with dirty. Көчө балкыч эле.*

3. Сүйлөшүп жаткандардын ошол убакта айлана-чөйрөсүндө турган же алардын экөөнө тең мурунтадан белгилүү болгон буюмдар жана адамдар тууралуу сөз козголгондо:

Go to the blackboard! Write the word «table», please. Доскага бар! «Table» деген сөздү жаз!

4. Бирден-бир жалгыз түшүнүктү туюндурган сөздөр менен: *the sun – күн, the moon – ай, the Russian (English) language – орус (англис ж. б.) тили, the world – дүйнө жүзү , the sky – асман, the air – аба* ж. б.

5. Кээ бир энчилүү атты туюндурган зат атоочтор да белгилүү артикль менен колдонулат:

а) Дарыя, деңиз, асман, тоо тизмектери ж. б. географиялык аттар:

The Neva, the Thames, the Black Sea, the Atlantic Ocean, the Alps, the Canary Islands ж.б.

б) Кээ бир өлкөлөрдүн, жерлердин жана шаарлардын аттары:

The former Soviet Union – баштапкы Советтер Союзу, the USSR – СССР, The United States – Кошмо Штаттар, the Ukraine – Украина, the Crimea – Крым.

Эскертүү:

1. Көчөлөрдүн жана аянттардын аттарынан мурун артикль колдонулбайт.

2. Бир сөздөн турган жана аныктоочу менен бирге берилген өлкөлөрдүн, шаарлардын аттары артиклсиз колдонулат:

Russia, Moscow, Tashkent, Бишкек ж. б.

в) Кемелердин, мейманканалардын жана гезиттердин аттары:

the Agym, the Kyrgyzstan, the Worker ж. б.

г) Көптүк сандагы энчилүү зат атоочтор бир үй-бүлөнү туюндурса:

the Wilson's – Уилсондор, the Bakyt's – Бакытовдор/Бакыттын үй бүлөсү.

6. Бир маанидеги жеке түшүнүктү туюндурган зат атоочтор жалпылагыч маанисинде колдонгондо:

The lion is the King of beasts. Арстан айбанаттардын падышасы.

Артикль колдонулбай турган учурлар

1. Жалпы туюнтмалуу түшүнүк берүүчү зат атоочтордон мурун:

Friendship is founded on mutual trust and respect.

Достук бири-бирине ишенүү жана сыйлоого негизделет.

2. Энчилүү аттардан мурун:

Bolot, Moscow, Tokmok, Кант, China, Germany.

3. Наамды, даражаны жана кайрылууну энчилүү ат менен бирге колдонгондо: *Professor Akmatov, Mr. Smith.*

4. Жуманын күндөрүнүн, айлардын жана жыл мезгилдеринин аттарынын алдында: *on Sunday – Жекшемби күнү, in October – Октябрда*

Эскертүү: Эгерде белгилүү бир дата же убакыт айтылса, анда белгилүү артикль колдонулат:

the spring of 2005 – 2005-жылдын жазы
the March of 2005– 2005-жылдын марты

5. Үй-бүлөдөгүлөрдүн бири-бирине кайрылуусунда: *father, mother, uncle, aunt.*

6. *Breakfast, dinner, lunch, supper* деген зат атоочтордун алдында:

We have dinner at home. Биз үйдө түштөнөбүз.

Сын атооч - Adjective

Жөнөкөй сын атоочтор: *red, short, good, black, white, blue, long, tall*

Курама сын атоочтор: *useful – пайдалуу, incorrect – туура эмес, unkind – мээримсиз*

Эскертүү: Англис тилинде сын атооч сөздөрдүн өзүнө тиешелүү суффикстери бар. Ал суффикстерди зат атооч жана этиш сөздөргө улоо менен сын атоочту түзүп алууга болот:

ful; *useful, hopeful, helpful*
less; *useless, hopeless, helpless*
able; *comfortable*
y; *hearty, sunny, lucky*
ish; *reddish, sweetish, childish*

Татаал сын атоочтор: *well-known – белгилүү over-polite – абдан сылык*

Сапаттык сын атоочтор:

1. салыштырма даражада өзгөрө алышат: *hot – hotter – the hottest ысык – ысыгыраак – абдан ысык*

2. даражаны көрсөткөн тактоочтор менен аныктала алышат:

very hot–абдан ысык *ather interesting–кадыресе кызык*

Таандык сын атоочтор:

a wooden table – жыгач стол *a Russian girl – орус кызы*

Мындай зат атоочтордун сын даражасы жок болот. Көпчүлүк убактарда таандык сын атоочтун милдетин зат атооч менен эч кандай сын атоочту көрсөтө турган мүчө улабастан берүү, айрыкча англис тилине мүнөздүү өзгөчөлүк болуп эсептелет.

A city library – шаардын китепканасы *a gold watch – алтын саат*

Сын атоочтун даражалары - Degrees of adjectives

1. **Жай даража** (Positive degree)
2. **Салыштырма даража** (Comparative degree)
3. **Күчөтмө** (Superlative degree).

Жай даражадагы сын атоочтор:

1. Бир муундуу жана кээ бир эки муундуу сын атооч сөздөрдүн салыштырма жана күчөтмө даражасы аягына **-er, -est** суффикстерин улоо менен түзүлөт:

Жай даража	Салыштырма даража	Күчөтмө даража
large чоң *short кыска*	*larger чоңураак* *shorter кыскараак*	*the largest абдан чоң* *the shortest абдан кыска*

-er, est суффикстери менен сын атоочтун даражаларын түзүүдө төмөндөгүдөй жазуу эрежелерин сактоо керек:

а) **er, -est** суффикстеринен мурун сөздүн аягындагы **«е»** тамгасын түшүрүп колдонуу керек: *large – larger – the largest*

б) Эгерде сын атоочтун аягындагы жалгыз үнсүздөн мурун кыска үндүү болуп, ага басым түшсө **-er, -est** суффикстерин улаганда, ал үнсүз экөө болуп жазылат: *big – bigger – the biggest, hot – hotter – the hottest, red – redder – the reddest*

в) Эгерде сын атоочтун аягындагы **«у»** тамгасынан мурун үнсүз тамга келсе **-er, -est** суффикстерин жалгаганда **y – i** га өтүп кетет: *dry – drier – driest*

г) «Strong, long, youngдардын» сын жана күчөтмө даражасын окуганда, алардын акыркы **g** тыбышы кошо айтылат: *long – longer – the longest*

д) **-er, -re** менен аяктаган сын атоочтордун сын жана күчөтмө даражасын окуганда акыркы **r** тыбышы айтылат: *clear - clearer – the clearest.*

2. Көпчүлүк эки муундуу жана бардык көп муундуу сын атоочтордун даражаларын түзүш үчүн **more** (салыштырма), **the most** (күчөтмө) колдонулат:

Жай даража	Салыштырма даража
beautiful сонун *difficult оор, кыйын*	*more beautiful сонунураак* *more difficult оорураак, кыйыныраак*

Күчөтмө даража
the most beautiful абдан сонун *the most difficult абдан оор, абдан кыйын*

3. Заттын сынын же сыпатын кичирейтип көрсөтүү үчүн **less** салыштырма, **least** күчөтмө даража да колдонулат. Кыргыз тилинде **«кичине эле»** жана **«анча эмес»**, **«эң эле»** деген сөздөр менен берилет:

Жай даража	Салыштырма даража
beautiful *difficult*	*less beautiful анча сонун эмес* *less difficult жеңилирээк*

Күчөтмө даража
least beautiful эч деле сонун эмес *least difficult эң жеңил*

Кээ бир сын атоочтор өздөрүнүн салыштырма даражаларын башка уңгуга өтүп кетүү менен түзүшөт. Кыргыз тилинде алар калган сын атоочтордой эле ошол эле уңгуну өзгөртүү менен берилет:

Жай даража	Салыштырма даража	Күчөтмө даража
good жакшы	*better жакшыраак*	*the best абдан жакшы*
bad жаман	*worse жаманыраак*	*the worst абдан жаман*
little кичинекей	*less кичинерээк*	*the least абдан кичине*
much, many көп	*more көбүрөөк*	*the most абдан көп*

Кээ бир сын атоочтор сын жана күчөтмө даражада эки башка болуп колдонулат. Анткени, алар эки маанини туюндуруп турушат:

old	*older – the oldest*
	elder – the eldest

Эреже катары:

older – карыраак, улуураак, эскирээк

oldest – абдан (эң) кары, улуу, эски

(бир үйбүлөнүн мүчөсү болбогон адамдар же жансыз буюмдарды туюндуруу үчүн колдонулушат):

Asan is the oldest boy in our street.

Асан биздин көчөдөгү эң улуу бала.

Elder– улуу, улуураак, **the eldest** – эң улуу (бир үйбүлөнүн ичиндеги жаштык мамилени туюндурат):

His eldest son is a teacher. Анын эң улуу уулу мугалим.

late	*later – the latest*
	latter – the last

Later – кечирээк, **the latest** – эң кеч, акыркы убакыт жөнүндө сөз козгогондо колдонулат: *I read Ch. Aitmatov's latest book. Мен Ч. Айтматовдун эң акыркы китебин окудум.*

Latter – экөөнүн акыркысы, **the last** – эң акыркы окуянын же заттардын бири-биринин артынан келишин туюндуруш үчүн колдонулат: *I met him on the last day of May. Мен аны майдын эң акыркы күнүндө жолуктурдум.*

Last–өткөн маанисинде *last week, night, year, month,* ж. б. сөз түркүмдөрүндө артиклсиз колдонулат:

far	***farther – the farthest***
	further – the furthest

Farther – алысыраак, **the farthest** – эң алыс аралык жөнүндө сөз козголгондо колдонулат: *Tokmok is farther than Kant from Bishkek. Токмок Кантка караганда Бишкектен алысыраак.*

Further – 1.алысыраак; 2.кийинки, андан кийинки; **the furthest** – эң алыс аралыкты жана окуянын же заттардын бири-биринин артынан келишин туюндуруш үчүн колдонулат.

Англис тилинде салыштырганда **than** –дан (караганда) деген байламта колдонулат. Бир өңчөй эки затты салыштырганда, кайра-кайра кайталабас

үчүн **one** деген сөз менен экинчиси алмаштырылат. Кыргыз тилинде заттын өзүн айтуу менен гана берүүгө болот.

A red pencil is longer than a black one. Кызыл карандаш кара карандаштан узунураак.

Ошондой эле мурун эскертилинген затты алмаштырыш үчүн **that** жекелик санда, **these, those** көптүк санда колдонулат:

Heat capacity of alcohol is less than that of mercury. Спирттин жылуулук сыйымдуулугу сымаптыкынан аз.

Салыштырма даражадагы сын атоочторду күчөтүбүрөөк айтыш үчүн **much, far, still, ever** деген сөздөр колдонулат.

much more – бир топ көбүрөөк

much longer – бир топ узунураак

Сын атоочтун даражаларынын колдонулушу

Сын атоочтун **жай даражасы** негизинен бир гана заттын сын-сыпатын көрсөтүш үчүн колдонулат: *It is a long way to the village from here. Бул кыштакка чейинки алыс жол.*

Бирдей сапаттагы эки затты салыштырып көрсөтүш үчүн **as … as** менен колдонулат: *He's as busy as a bee. Ал аарыдай эле ишмер.*

Бир заттын сапатынын экинчи затта жоктугун же аздыгын **not so** ... **as** менен көрсөтүүгө болот: *Our garden is not so big as yours. Биздин бак силердикиндей чоң эмес.*

Сын атоочтун **салыштырма** даражасы бир заттын же кандайдыр сапаттын, экинчи бир заттын же сапаттын сын-сапатынын жогорку деңгээлин туюндуруш үчүн колдонулат: *He is younger than my brother. Ал менин бир тууганымдан жашыраак.*

Сын атоочтун күчөтмө даражасы бир топ заттарды салыштырганда, анын арасында бирөөнүн эң жогорку сапатта экендигин көрсөтүш үчүн колдонулат жана анын алдына дайыма белгилүү артикль коюлат:

Bishkek is the biggest city in our country. Бишкек биздин өлкөдөгү эң чоң шаар.

Күчөтмө даража төмөндөгүдөй түрмөктөрдө көбүрөөк жолугат:

1. Аныктоочтук багыныңкы сүйлөмдөрдө:

This is the most interesting film I have ever seen. Бул мен көргөн кинолордун ичинен эң кызыктуу кино.

2. **In, of** ж. б. предлогдору менен:

It is the largest room in this flat. Бул квартирадагы эң чоң бөлмө.

Сын атоочтун синтаксистик функциясы

Сын атоочтордун милдети:

1. Зат атоочко **аныктооч** болушат:

It was an old house with high walls. Бул дубалдары бийик эски жай эле.

2. **Баяндоочтук** милдетти аткара алышат:

The sea was still – деңиз тынч эле. The day was hot – күн ысык болчу.

Кээ бир сын атооч сөздөр заттык маанидеги касиетке ээ болгондуктан зат атоочтун милдетин аткарышып, сүйлөмдө толуктоочтук, ээлик милдетти аткарышат. Бул учурда алардын алдына белгилүү артикль колдонулат.

The rich and the poor live in different parts of London. Байлар жана кедейлер Лондондун ар башка жагында жашашат.

Ат атооч - Pronoun

Жөнөкөй ат атоочторго бир уңгудан турган сөздөр киришет:

I, he, she, my, me, much, what, who ж. б.

Татаал ат атоочторго эки сөздөн түзүлгөн ат атоочтор киришет:

somebody, nothing, myself ж. б.

Англис тилинде ат атооч өзүнүн маанисине карата 7ге бөлүнөт:

1. **Жактама** ат атоочтор (Personal pronouns)

I, he, she, it, we, you, they (me, him, her, it, us, you).

2. **Таандык** ат аточтор (Possessive pronouns)

1-түрү – *my, his, her, its, our, your, their*

2-түрү – *mine, his, hers, ours, yours, theirs*

3. **Өздүк** ат атоочтор (Reflexive pronouns)

myself, yourself, himself, herself, itself, ourselves, yourselves, themselves.

4. **Мамиле** ат атоочтор (Reciprocal pronouns)

each, other, one another

5. **Шилтеме** ат атоочтор (Demonstrative pronouns)

this, that, these, those

6. **Сурама** ат атоочтор (Interrogative pronouns)

who (whom, whose), what, which

7. **Күдүк** ат атоочтор (Indefinite pronouns)

some, any, no, every, much, many, few, little, one, none, all, both, each, either, neither, other, somebody, something, someone ж. б.

Жактама ат атоочтор

Жактама ат атоочтор дайыма жакты көрсөтөт. Жактама ат атоочтордун эки жөндөмөсү бар: **атооч** жана **объект**.

	Атооч	**Объект**
1	*I мен*	*Me мени, мага*
2	*You сен, сиз*	*You сени, сага, сизди, сизге*
3	*S|he, it ал*	*Her, him, it аны, ага*
1	*We биз*	*Us бизди, бизге*
2	*You силер, сиздер*	*You силер(ди), (ге), сиздер(ди), (ге)*
3	*They алар*	*Them аларды, аларга*

He – эркек үчүн колдонулат:

He is my friend. Ал (бала, киши) менин досум.

She – аял үчүн колдонулат:

She studies at school. Ал (кыз) мектепте окуйт.

It жансыз зат атоочтор үчүн колдонулат:

I left it on the table. Мен аны столдо калтыргам.

Эскертүү: «I» деген ат атооч дайыма чоң тамга менен жазылат:

May I go to the garden? Мага бакка барууга болобу?

Эскертүү: **«you» - сен, сага, сиз, сизге, силерге, сиздеге** деп которулат:

I haven't seen you for ages. Мен сени (сизди) көптөн бери көрө элекмин.

Эки жөндөмөдө **«it»** дагы бир формада гана колдонулат: *This is my book. It is very interesting. Do you take it? Бул менин китебим. Ал абдан кызыктуу. Сен аны аласыңбы?*

Таандык ат атоочтор

Whose? – Кимдики? деген суроого жооп берет. Бул ат атоочтордун эки түрү бар:

1-түрү	**2-түрү**
жекелик саны	
my менин *his, her, its анын*	*mine меники* *his, hers, its аныкы*

көптүк саны	
our биздин *your силердин, сиздердин* *their алардын*	*ours биздики* *yours силердики, сиздердики* *theirs алардыкы*

Өздүк ат атоочтор

Өздүк ат атоочтор жактама жана таандык ат атоочтордун жекелик санына – **selfти,** көптүк санына – **selvesди** улоо менен түзүлөт:

Жак	**Жекелик саны**
1	*myself өзүм*
2	*yourself өзүң, өзүңүз*
3	*himself, herself, itself өзү*
	Көптүк саны
1	*ourselves өзүбүз*
2	*yourselves өзүңөр, өзүңүздөр*
3	*themselves өзүлөрү*

Англис тилинин өздүк ат атоочторун кыргыз тилине **өз** деген бир сөз менен гана берүүгө болот: *I saw myself in the mirror. Мен өзүмдү күзгүдөн көрдүм.*

Шилтеме жана таандык ат атоочторго караганда экинчи жактын өздүк ат атоочунун жекелик **(yourself)** жана көптүк **(yourselves)** сандары бар:

Do it yourself, Daniel! Муну өзүң жасагын, Даниел!

Көпчүлүк убактарда белгилүү даана кыймыл-аракетти көрсөткөн *to wash – жуун, to dress–кийин, to shave – сакал ал* ж. б. этиш сөздөрүнөн кийин

мамиле ат атоочтор колдонулбайт: *He bathed and shaved with care. Ал сууга түшүп жана тыкандык менен сакалын алды.*

Ат атооч **oneself** мааниси боюнча белгисиз жакты көрсөткөндүктөн **one** белгисиз ат атоочу ээлик милдетти аткарганда өздүк мамилени көрсөтүш үчүн колдонулат: *It is such a thing that one cannot do oneself. Бул өзүң жасай албай турган ушундай иш.*

Өздүк ат атоочтор зат атоочтун маанисин баса билгизүү үчүн да колдонулат. Эгерде алар ээге тиешелүү болсо сүйлөмдүн аягында, башка учурларда өзүлөрү таандык сөздөрдөн кийин колдонулат:

You must do it yourself. Муну сен өзүң жасашың керек.

Мамиле ат атоочтор

Англис тилинде 2 мамиле ат атооч бар: *each other – бири-бирин, one another – бирөө-бирөөнө, бири-бирин*

each other эки кишинин мамилесин көрсөтсө, **one another** экиден көп кишилерге тиешелүү мамилени туюндурат: *We like each other from our first meeting. Биз бири-бирибизди биринчи жолугушуудан бери жакшы көрөбүз.*

Мамиле ат атоочтор мааниси боюнча зат атоочко жакын. Алар жандуу заттык маанини туюндуруп, зат атооч сөздөрүндөй эле эки жөндөмөдө өзгөрө алышат: *each other – each other's* *one another – one another's*

Жалпы жөндөмөдө турганда толуктоочтун, ал эми таандык жөндөмөдө аныктоочтук милдетти аткарышат:

The children saw each other every day. Балдар бири-бирин күнүгө көрүшчү.

Шилтеме ат атоочтор

Англис тилинде шилтеме ат атоочтордун жекелик жана көптүк саны бар:

Жекелик саны	Көптүк саны
this бул *that тигил*	*these булар* *those тигилер*

Бул ат атоочтор сүйлөмдө зат атоочторду алмаштырат да, ээлик, толуктоочтук, баяндоочтук милдетти аткарышат:

This is my English book. Бул менин англис тил(и) китебим.

Шилтеме ат атоочтор **this**, **these** кандайдыр бир аралыкка же убакытка жакын турган, ал эми **that**, **those** болсо кандайдыр бир аралыкка же убакытка алыс турган заттарды көрсөтүш үчүн колдонулат: *This is my pencil and that is Asan's one. Бул менин карандашым, а тигил Асандыкы.*

Сурама ат атоочтор

Who? – Ким?, Whom? – Кимге?, Кимди?, What? – Эмне?, Кандай?, Whose? – Кимдики?, Which? – Канчанчы? ат атоочтор киришет:

Who goes to the cinema with him? Ким аны менен киного барат?

Бардык сурама ат атоочтор сүйлөмдө зат атоочту алмаштырат да, ээлик, толуктоочтук жана баяндоочтук милдетти аткарат:

What is in your bag? Баштыкта эмнең бар?

Who (whom, whose) адамдарга, ал эми **what** буюмдарга тиешелүү:

Who played ball with you? Сени менен ким топ ойноду?

What кишилердин кылган кызматын жана кесибин сураганда колдонулат:

What was your friend? My friend was a teacher. Сенин досуң ким эле? Менин досум мугалим болчу.

Бир топ буюмдардын ичинен бирөөнү тандоодо же кайсынысын каалоосун сураганда **which** колдонулат:

Which will you take: a pen, a book or a map? Кайсынысын аласың: калем саптыбы, китептиби же картаныбы?

Күдүк ат атоочтор

Ат атоочтун бул түрүнө **some, any, no** жана ушул сөздөр менен түзүлгөн татаал ат атоочтор **somebody, someone, something, anybody, anyone, anything, nobody, no one, nothing** деген ат атооч сөздөр кирет.

Some жана анын жардамы менен түзүлгөн татаал ат атоочтор дайыма жай сүйлөмдө колдонулат, ал эми **any, no** жана булардын жардамы менен түзүлгөн татаал ат атоочтордун биринчи тобу суроолуу, тангыч сүйлөмдөрдө, ал эми экинчиси жалгыз гана тангыч сүйлөмдө колдонулат.

‘Some’

Жай сүйлөмдө	
some *somebody some one* *something*	*кандайдыр-бир, кээ бир, бир канча* *кимдир бир, кимдир бирөө* *эмне болсо да, бирдеме*

‘Any’

Суроолуу сүйлөмдө	
any *anybody, any one* *anything*	*кандайдыр бир, канчадыр бир* *кимдир бирөө* *эмнедир бир, бирдеме*

Тангыч сүйлөмдө	
not ... any *not anybody, not... any one* *not...anything*	*эч кандай, эч канча* *эч ким* *эч нерсе*

‘No’

Тангыч сүйлөмдө
nobody, no one – эч ким *nothing – эч нерсе*

body, one катышкан татаал ат атоочтор адамдар үчүн, ал эми **thing** катышкан ат атоочтор жансыз буюмдар үчүн колдонулат:

Somebody is coming. Бирөө келе жатат.

These is nothing in the room. Бөлмөдө эч нерсе жок.

Some белгилүү зат атоочтордун жекелик жана көптүк санынын астында жана жалпы түшүнүк берүүчү заттардын жекелик санынын астында колдонулат: *Some pupils have come to school. Бир нече окуучулар мектепке келишкен.*

Some суроолуу сүйлөмдө да колдонулат, эгерде суроо **some** же ал аныктаган зат атоочко берилбесе: *Why do some children make so mush noise? Эмне үчүн кээ бир балдар көп чурулдашат?*

Some сан атооч сөздөрдүн астында **-га, жакын** деген мааниде колдонулат: *Some five hundred picketeers will gather in Bishkek. Беш жүзгө жакын пикетчилер Бишкекке чогулушат.*

Any жана ал катышкан татаал ат атоочтор жай сүйлөмдө **«кайсы болбосун, ким болбосун»** деген мааниде колдонулат: *You may come to me at any time. Сен мага кайсы убакыт болбосун келсең болот.*

Some, any зат атоочтордун ордунда колдонулса, сүйлөмдө ээнин жана толуктоочтун, сын атоочтун ордуна колдонулса аныктоочтун милдетин аткарат. *Some girls went to the cinema. Бир топ кыз киного кетишти.*

Some жана **any** катышкан татаал ат атоочтор да сүйлөмдө ээлик жана толуктоочтук милдетти аткарат: *Somebody came to our school. Кимдир бирөө биздин мектепке келди.*

Күдүк ат атоочтордун бир тобуна **many, much, few, little** деген ат атоочтор да кирет. **Many** – көп, **few** – аз ат атоочтору дайыма санала турган зат атоочтор менен колдонулат:

Many houses (dresses, books). Көп тамдар, (көйнөктөр, китептер).

Few houses (dresses, books). Аз тамдар, (көйнөктөр, китептер).

Much – көп, **little** – аз, ат атоочтору дайыма саналбай турган зат атоочтор менен колдонулат:

Much water (milk, sugar) – көп суу, сүт, кант.

Little water (milk, sugar) – аз суу, сүт, кант.

Many, much, few, little ат атоочтору сүйлөмдө ээлик, толуктоочтук, баяндоочтук жана аныктоочтук милдеттерди аткарышат:

Say little and do much. Аз сүйлөп, көп иште.

Күдүк ат атоочторго *each – ар бир, every – ар бир, ким эле болсо, эмне эле болсо жана everybody, everyone, everything бардыгы, ар ким* деген ат атоочтор кирет.

Each менен **every**ни колдонууда айырмасы бар. Эгерде **each** айрыкча мааниде колдонулуп, сүйлөмдө аныктоочтук, ээлик жана толуктоочтук милдетти аткара алса, **every** жалпы мааниде колдонулуп, сүйлөмдө жалгыз гана аныктооч боло алат: *Each took an English book. Ар бири англис китебин алды.*

Everybody, everyone, everything зат атоочторду алмаштырлат да, сүйлөмдө ээлик, толуктоочтук милдетти аткарат:

Everybody knows it. Бардыгы муну билишет.

Күдүк ат атооч **one** зат атоочтун гана милдетин аткарьш, сүйлөмдө ээлик милдетти аткарат. Бул учурда **one** кыргыз тилине **ким**, **бирөө** деп которулат же которбой койсо да болот.

One must do it. Кимдир бирөө муну иштеши керек.

One сүйлөмдө зат атоочту алмаштыргандыктан таандык жөндөмөдө колдонулат жана көптүк санда да турат:

Swimming is very good for one's health. Сууга сүзүү денсоолукка абдан жакшы.

Күдүк ат атооч **all** – **бүт, баары** сүйлөмдө жекелик жана көптүк сандагы зат атоочтор менен бирге колдонулуп, аныктоочтук милдетти аткарат:

All students have to take exams. Бардык студенттер экзамен бериши керек.

Эгерде сүйлөмдө **all**дон кийин зат атооч жок болсо, анда ээлик жана баяндоочтук милдетти да аткарат: *All were at the meeting. Баары жыйналышта болучу.*

Күдүк ат атооч **other (another)**нин **бөлөк**, **башка** деген мааниси бар. **Another–мындан бөлөк**, **дагы бир** деген мааниде да колдонулат: *Sunday is a day off. Other days are week-days. Жекшемби дем алыш күн. Башка күндөр иш күндөрү.*

Other, another зат атоочтун милдетин аткара алат жана ага аныктооч да болот: *One day ended, another began. Бир күн өтүп, экинчиси башталды.*

Ат атоочтордун сүйлөмдө аткарган милдети

Ат атоочтор ар кандай маанини туюндургандыктан сүйлөмдө да ар түрдүү милдетти аткарышат. Кээ бирлери сүйлөмдө ээнин, атоочтук татаал баяндоочтун же толуктоочтун (жактама: *I, he, she* ж. б. суроолуу: *who?, what?* мамиле: *each other, one another,* таандык жана күдүк*: somebody, nobody* ж. б.) бөлөктөрү болсо жалгыз гана аныктоочтун (таандык ат атоочтун экинчи түрү, суроолуу: *whose, what – кандай* жана *no, every*) милдетин аткарышат:

I am a teacher, (ээ)

This is your book and that is mine. (атоочтук баяндооч)

They help each other every day. (толуктооч)

Шилтеме, кээ бир күдүк жана суроолуу ат атоочтор сүйлөмдөгү ордуна карата бардык эле сүйлөм мүчөлөрүнүн милдетин аткара беришет:

This book is written by Aitmatov. (аныктооч)

This is an interesting book. (ээ)

I saw nobody in the room. (толуктооч)

Сан атооч - Numeral

Эсептик сан (Cardinal numeral)

1 – бир	*one*	*16-он алты*	*sixteen*
2 – эки	*two*	*17-он жети*	*seventeen*
3 – үч	*three*	*18-он сегиз*	*eighteen*
4 – төрт	*four*	*19-он тогуз*	*nineteen*
5 – беш	*five*	*20 – жыйырма*	*twenty*
6 – алты	*six*	*30 – отуз*	*thirty*
7 – жети	*seven*	*40 – кырк*	*fourty*
8 – сегиз	*eight*	*50 – элүү*	*fifty*
9 – тогуз	*nine*	*60 – алтымыш*	*sixty*
10 – он	*ten*	*70 – жетимиш*	*seventy*
11-он бир	*eleven*	*80 – сексен*	*eighty*
12-он эки	*twelve*	*90 – токсон*	*ninety*
13-он үч	*thirteen*	*100 – жүз*	*hundred*
14-он төрт	*fourteen*	*1000 – миң*	*thousand*
15-он беш	*fifteen*		

Иреттик сан (Ordinal numeral)

биринчи	*the*	*first*	*он алтынчы*	*the*	*sixteenth*
экинчи	*the*	*second*	*он жетинчи*	*the*	*seventeenth*
үчүнчү	*the*	*third*	*он сегизинчи*	*the*	*eighteenth*
төртүнчү	*the*	*fourth*	*он тогузунчу*	*the*	*nineteenth*
бешинчи	*the*	*fifth*	*жыйырманчы*	*the*	*twentieth*
алтынчы	*the*	*sixth*	*отузунчу*	*the*	*thirtieth*
жетинчи	*the*	*seventh*	*кыркынчы*	*the*	*fourtieth*
сегизинчи	*the*	*eighth*	*элүүнчү*	*the*	*fiftiesth*
тогузунчу	*the*	*ninth*	*алтымышынчы*	*the*	*sixtiesth*
онунчу	*the*	*tenth*	*жетимишинчи*	*the*	*seventieth*
он биринчи	*the*	*eleventh*	*сексенинчи*	*the*	*eightieth*
он экинчи	*the*	*twelfth*	*токсонунчу*	*the*	*ninetieth*
он үчүнчү	*the*	*thirteenth*	*жүзүнчү*	*the*	*hundredth*
он төртүнчү	*the*	*fourteenth*	*миңинчи*	*the*	*thousandth*
он бешинчи	*the*	*fifteenth*			

Эсептик сан атооч бардык номерлер системасын ичине алат. Он үчүнчү санга чейин сандар көз каранды эмес жөнөкөй сөздөр менен туюндурулат:

one, two, five, seven, nine, ten, twelve

13төн баштап 19га чейин эсептик сандар **teen** суффиксин бирдиктердин негизине улоо менен түзүлөт: *fourteen, fifteen, sixteen, nineteen*

13, 15 деген сандарга бул мүчөнү иреттик сан атоочтун бирдиктеринин уңгусуна thir**teen**, fif**teen** улоо менен түзүлөт.

Ондуктар эсептик сандарга **-ty** мүчөсүн жалгоо менен түзүлөт:

sixty, seventy

Кээ бир ондуктар жалпы эрежеден сырткары түзүлөт: *two – twelve – twen-ty*

three – thirteen – thirty

Ондуктардын бирдиктери менен бирге айтылуусу кыргыз тилиндегидей эле түзүлөт:

thirty-five – отуз беш sixty-seven – алтымыш жети

Hundred, thousand, million деген сан атоочтор белгисиз артикль менен колдонулат. Бул учурда белгисиз артикль **one** бир деген сөздүн ордунда жүрөт:

a hundred, a million

Жүздүктөр менен ондуктардын ортосуна **and** (жана) деген байламта коюлат:

120 – a hundred and twenty

675 – six hundred and seventy-five

1325 – a thousand three hundred and twenty-five

4725 – four thousand seven hundred and twenty-five

Иреттик сан атоочтор **-th** мүчөсүн эсептик сан атоочторго жалгоо менен түзүлөт: six**th**, nin**th**, twentie**th**, hundred**th**

Биринчи үч сандын иреттик саны бул эрежеге баш ийбей башка уңгудан түзүлөт: *one – first two – second three –third*

-ty мүчөсү менен бүткөн эсептик сандар иреттик санда аяккы тамгасын **-ie** менен алмаштырышат: *twenty – twentieth fifty –fiftieth*

Five, twelve – сандарынан иреттик сан түзгөндө – **v** – тамгасы – **f** – болуп өзгөрөт да,–**e** – тамгасы түшүп калат. Ал эми **eight** тин аяккы **-t, nine** дын – **e** – тамгалары түшөт: *five – fifth twelve – twelfth eight – eighth nine – ninth*

Татаал сан атоочтордун иреттик саны эң акыркы санга – **th** мүчөсүн улоо менен түзүлөт*: a hundred and twenty-two – a hundred and twenty-second*

sixty-five – sixty-fifth

eighty-three – eighty-third

Зат атоочтордун алдында турган иреттик сан атоочтордон мурун дайыма **белгилүү артикль** колдонулат:

The second, The first

Жылдар эсептик сан менен айтылат. Айтылуучу дата экиге бөлүнүп, өзүнчө сан болуп окулат:

1945–nineteen forty-five

1964 – nineteen sixty-four

Ал эми число иреттик сан менен берилет:

24-март 2005-жыл – the twenty-fourth of March twenty O five

9-февраль 1968-жыл –the ninth of February nineteen- sixty-eight.

Бирден башка же бир менен бүткөн ондук жана жүздүк сандардан кийин зат атооч дайыма көптүк санда турат:

There are thirty-one days in March.

Арифметикалык кыймылдардын жыйынтыгын көрсөтүүдө сандардан кийин баяндооч жекелик же көптүк түрдө коюла берет:

Three and nine is (are) twelve.

Thirty-five minus twenty is (are) fifteen.

Телефон номери төмөндөгүдөй айтылат:

75-81-65 seven, five, eight, one, six, five

Сан атоочтун сүйлөмдө аткарган милдети

Англис тилинде сан атоочтор төмөндөгү сүйлөм мүчөлөрү боло алышат:

1. **Ээ**: *The first was my friend. Биринчиси менин досум эле.*

2. **Толуктооч**: *I wrote five letters and you must write three. Мен беш кат жаздым, сен үчтү жазышың керек.*

3. **Аныктооч**: *I have met three school-boys today. Мен бүгүн үч окуучуну жолуктурдум.*

4. **Атоочтук баяндооч**: *They were six and we were only two.*

Алар алтоо, а биз араң эле экөө болчубуз.

Этиш - Verb

1. Жөнөкөй этиштер: *to go, to want, to try, to do, to have ж. б.*

2. Курама этиштер: *to realize–аткар, to magnify– көбөйт.*

3. Татаал этиштер: *to white wash–акта, to fulfil–аткар ж. б.*

Англис тилинде татаал этиштер көпчүлүк убактарда этиш сөздөр менен жардамчы сөздөрдүн (послелог) бирикмеси менен берилет. Мындай убактарда этиштердин мааниси өзгөрүп кетет:

to go– бар, to go in – кир, to go out – чык, to go away – кет ж. б.

Кээ бир убактарда алар этиш менен зат атоочтун бирикмеси менен берилип, кыймыл-аракетти туюндуруп турушат:

to take care – кам көр, to take part – катыш, to have a smoke – тамеки чек, to have a wash – жуун ж. б.

Өздүк жана өздүк эмес этиштер

Өздүк этиштердин ыңгайы, даражасы жана чагы бар. Алар кээде санда жана жакта да өзгөрүшөт. Сүйлөмдө болсо баяндоочтун гана милдетин аткарышат.

Англис тилинде этиштердин төрт формасы бар:

Infinitive – to work, to write

Past Indefinite – worked, wrote

Participle II–worked, written

Participle I – working, writing

Өздүк эмес этиштерге инфинитив, герундий жана атоочтуктар киришет.

Булардын зат атооч менен этиштин (инфинитив, герундий) же сын атооч менен этиштин (атоочтук) касиетинде колдонулушканынан жак, сан, ыңгай формалары жок жана сүйлөмдө баяндоочтук милдетти аткара алышпайт:

What are you going to do? (инфинитив)

The girl standing at the table is my sister (атоочтук)

Swimming is my favorite sport (герундий)

Туура жана туура эмес этиштер

Туура этиштер (Regular verbs) деп белгисиз өткөн чактын (Past indefinite) жана атоочтук IIнин (Participle II) формаларын түзгөндө этиштин негизине – **ed** мүчөсүн жалгасак айтабыз:

to play – ойно played played

to live – жаша lived lived

1. **-ed** мүчөсү каткалаң үнсүздөрдөн кийин **|t|**, жумшак үнсүздөрдөн жана үндүүлөрдөн кийин **|d|** болуп окулат:

to work – worked *to ask – asked*

to live – lived *to play – played*

2. Ал эми этиштин аягы **-t** жана **-d** менен бүтсө **|id|** болуп окулат:

to want – wanted *to end – ended*

3. Эгерде этиштин аягы **«y»** менен бүтсө жана андан мурун үнсүз тамга турса **– «y» – «i»**га өзгөрүлөт:

to dry – dried *to study – studied*

4. Сөздүн аягындагы үнсүздөн мурун кыска үндүү болсо, аяккы үнсүз тамгага дагы бир ошондой эле үнсүз кошулуп жазылат:

to slip – slipped to admit – admitted

Туура эмес этиштер (Irregular verbs) өзүлөрүнүн негизги формаларын ар башка жол менен түзүшөт:

1. Этиштин негизиндеги үндүү тамгаларды өзгөртүү менен:

to write – wrote – written *to give – gave – given*

to take – took – taken *to speak – spoke – spoken*

2. Аягы **-d** менен бүткөн бир топ этиштер акыркы **d** ни **t** менен алмаштырат:

to send – sent – sent *to build – built – built*

3. Кээ бир этиштер инфинитивдин формасындагыдайэле өзгөрбөй калат:

to cut – cut – cut *to put – put – put*

4. Эки этиш өзүлөрүнүн негизги формаларын ар башка уңгу менен түзүшөт:

go – went – gone *be – was, were – been*

Өтмө жана өтпөс этиштер

Өтмө этиштер (Transitive verbs) – өзүлөрүнөн кийин дайыма тике толуктоочту талап кылат. Мисалы: *to write – жаз, to see – көр, to give – бер, to take – ал ж. б. I wrote an interesting letter to my friend. Мен досума кызык кат жаздым.*

Өтпөс этиштер (Intransitive verbs) – өзүлөрүнөн кийин тике толуктоочту талап кылбайт. Мисалы: *to go – бар, to sleep – укта, to remain – кал*

He sleeps about nine hours every day. Ал ар күнү тогуз саатча уктайт.

Англис тилинде көпчүлүк этиштер өтмө да, өтпөс да маанисинде колдонула беришет:

to open ач, to begin – башта, to stop – токто, to change – өзгөрт

They stopped for a moment at the station. Алар бир азга бекетке токтошту.

Кээ бир өтмө этиштер өтпөс маанисинде деле колдонула берет:

to read – оку, to sell – сат, to cut – кес ж. б.

The book sells well. Китеп жакшы сатылат.

Кээ бир өтпөс этиштер өтмө этиштин маанисинде колдонулат:

to walk – бас, to fly – уч, to run – чурка

The boy rang the bell. Бала коңгуроо какты.

Негизги, жардамчы жана модалдык этиштер

Негизги этиштер (Notional verbs). Булар лексикалык жактан толук маанисиге ээ болгон жана грамматикалык жактан баяндоочтук милдетти аткарган сөздөр: *The door opened and the boy ran into the room. Каалга ачылып, бала бөлмөгө чуркап кирди.*

Жардамчы этиштер (Auxiliary verbs). Булар грамматикалык жактан ар кандай этиштин формаларын түзүүдө мааниге ээ болгон, ал эми лексикалык маанисин жоготуп койгон этиштер.

Англис тилиндеги жардамчы этиштерге: *to be, to do, to have, shall, will, should, would* киришет. *I am reading a book now. Мен азыр китеп окуп ж|атам.*

Модалдык этиштер (Modal verbs). Булар сүйлөөчүнүн кыймыл-аракетке болгон мамилесин көрсөтүп турат. Алар сүйлөөчүнүн кыймыл аракетке карата болгон керектөөсүн, мүмкүнчүлүгүн, аткарылышын баяндап турушат.

Англис тилиндеги модалдык этиштер: *must, can, may, ought, need.*

Asan must go to school today. Асан бүгүн окууга барууга тийиш.

Этиш-байламалар (Link verbs). Булар атоочтук баяндоочту түзүү үчүн колдонулуп, этиштин чактарын, жактарын ж.б. көрсөтөт.

Этиш-байламаларга: *to be, to become, to get, to grow* ж.б. кирет.

It is getting lighter every moment. Барган сайын жарык болуп бара жатат.

Этиштин жагы жана саны

Англис тилинде этиштердин 3 **жагы** жана **жекелик, көптүк** саны бар.

Этиштин жагы жана саны төмөндөгүдөй берилет:

1. Учур чакта турган бардык этиштер жалгыз гана үчүнчү жактын жекелик санында **-s** мүчөсүн кабыл алат: *He plays, she reads.*

Учур чакта **to be** этиши 1-, 3- жана көптүк санда **am, is, are** болуп, **to have** 3- жакта **has** болуп өзгөрөт:

I am a student. He is a student. They are students. We have pens. He has a pen.

2. Өткөн чакта турган этиштердин жагы жана саны ат атооч сөздөр менен гана берилет: *I played ball. He played ball. We played ball.*

Бирок, **to be** этиши өткөн чакта жекелик сан үчүн **was**, көптүк сан үчүн **were** болуп өзгөрөт: *I was a teacher. They were teachers.*

3. Келер чакта 1-жактын жекелик, көптүк саны үчүн – *shall, will* жана калган жактар үчүн – *will* колдонулат: *I shall (will) be a teacher.He will go to the cinema.*

Этиштин морфологиялык мүнөздөмөсү

Англис тилинде этиштердин кыргыз тилиндегидей эле **чак** (tense), **мамиле** (voice) жана **ыңгай** (mood) боюнча грамматикалык формалары бар.

Этиштин ыңгайы: **баяндагыч, буйрук, шарттуу-ниет** болуп үчкө бөлүнөт.

Баяндагыч ыңгай (The Indicative mood) сүйлөөчүнүн кыймыл-аракетти чындык факт катары кабыл алуусун көрсөтөт жана ал кыймыл-аракет учур, өткөн, келер чактарга таандык болот.

We shall (will) go to the theatre. Биз театрга барабыз.

Буйрук ыңгай (The Imperative mood) кыймыл-аракет сүйлөөчүнүн эркин, же өтүнүчүн жана буйругун көрсөтөт:

Give me your pen, please! Калем сабыңы (ызды) бер|чи (иңизчи)!

Шарттуу-ниет ыңгай (The Subjunctive mood) кыймыл-аракеттин чындык факт эмес, кандайдыр бир шарт болсо аткарылууга мүмкүндүгүн, болоорлугун көрсөтүп турат.

If they came on time, we should finish our work. Эгер алар убагында келишсе, биз жумушту бүтмөкпүз.

Мамиле - Voice

Жай мамиле (The Active voice) кыймыл-аракеттин ээ тарабынан гана тике аткарылышын көрсөтөт. *Jamal writes many letters to her friends. Жамал досторуна көп кат жазат.*

Туюк мамиле (The Passive voice) кыймыл-аракеттин ээ тарабынан эмес, ошол ээ болуп турган затка же адамга багытталгандыгын көрсөтөт.

Many letters are written by Jamal to her friends. Жамалдан курдаштарына көп кат жазылат.

Этиштин чактары – Tenses

1. Белгисиз чактар - Indefinite (simple)

2. Узак чактар - Continuous (progressive)

3. Бүткөн чактар - Perfect

4. Бүткөн-узак чактар - Perfect Continuous

1-топ: **Белгисиз чактар** (Indefinite tenses) кыймыл-аракеттин учур, өткөн жана келер чакта факт катарында өтүшүн көрсөтүшөт.

2-топ: **Узак чактар** (Continuous tenses) кыймыл-аракеттин белгилүү бир убакта учурда, өткөндө, келер чакта боло тургандыгын көрсөтөт.

3-топ. **Бүткөн чактар** (Perfect tenses) кыймыл-аракеттин учур, өткөн, келер чактагы белгилүү убакытка чейин бүткөндүгүн көрсөтөт.

4-топ: **Бүткөн-узак чактар** (Perfect Continuous tenses) кыймыл-аракеттин келер, учур, өткөн чакта белгилүү бир убакытка чейин созулгандыгын, мүмкүн кийин дагы созула тургандыгын көрсөтөт. Ар бир топ төрт чактан турат жана бардыгы болуп 16 грамматикалык чак бар.

Белгисиз учур чак - Present indefinite tense

The Present Indefiniteтин жай түрү 3-жак жекелик санда **s (es)** мүчөсүн жалгоо менен калган жактары эч бир өзгөрүүсүз түзүлөт.

I write. We write. He writes. They write.

Эгерде сөздүн аягы каткалаң үнсүздөр менен бүтсө, **-s** мүчөсү **|s|** болуп окулат: *takes, writes*

-s- үндүүлөрдөн жана жумшак үнсүздөрдөн кийин **[z]** болуп окулат: *spends, plays*

The Present Indefinite Tenseтин суроолуу жана тангыч түрү **to do** жардамчы этиштин жардамы менен, жана негизги этиштин бөлүкчө **to**суз түрү менен түзүлөт.

Суроолуу түрүндө жардамчы этиш **to do** биринчи орунга келет; жекелик сан 3-жакта **does** болот:

Do you play foot-ball? *Does he play foot-ball?*

Тангыч түрүндө жардамчы этиштен кийин **not** коюлат:

I do not play foot-ball. *They do not play football.*

Present Indefiniteтин колдонулушу.

Present Indefinite төмөндөгүдөй учурларда колдонулат:

1. Дайыма болуп туруучу адат болуп калган кыймыл-аракетти көрсөткөндө:

He lives in Jalal-Abad. Ал Жалал-Абадда жашайт.

2. Убакыт боюнча чектелбестен, же болбосо адамдардын эркине көз каранды болбогон жаратылышта, коомдо болуп туруучу кыймыл аракетти көрсөткөндө:

Water consists of oxygen and hydrogen. Суу кычкылтек менен суутекттен турат.

3. Ушул азыр өтүп жаткан кыймыл-аракетти көрсөтүү үчүн *to see, to hear, to feel, to know, to understand* ж. б. этиштер менен Present Continuousдун ордуна колдонулат.

I don't understand this sentence. Мен бул сүйлөмдү түшүнбөйм.

4. Эгерде баш сүйлөмдө этиш келер чакта турса, мезгил жана шарттуу багыныңкы сүйлөмдөрдө келер чактын кыймыл-аракетин көрсөтүү үчүн да колдонулат: *If he comes, I shall (will) ask him about it. Эгер ал кесе, бул жөнүндө мен андан сурайм.*

5. Кыймылды көрсөтүүчү *to go – бар, to leave–кет, to start – жөнө, to come – кел, to return – кайра кел* ж. б. этиштер менен келер чакта болуучу кыймыл-аракетти көрсөтүү үчүн колдонулат:

Tomorrow we start for Moscow. Эртең биз Москвага жөнөйбүз.

Present Indefinite кыргыз тилинде адат учур чак менен берилет:

I work at the plant. Мен заводдо иштейм.

Бирок Present Indefiniteтин шарттуу жана мезгил багыныңкы сүйлөмдө келер чактагы кыймыл аракеттин ордуна, о. э. адамдын ойлоо сезим абалын көрсөтүүчү этиштер менен колдонулган убактысында, кыргыз тилинин адат учур чагынан айырмаланып турат. Бул убакта маанисине карата тийиштүү чак колдонулат:

When you see this, I shall (will) be far away. Сен муну көргөндө, мен алыста боломун.

Белгисиз өткөн чак - Past indefinite tense

Past Indefiniteтин жай түрү туура этиштердин негизине **-ed** мүчөсүн жалгоо менен түзүлөт. Ал эми туура эмес этиштер ар түрдүү жолдор менен түзүлөт.

to work – worked to play – played

Суроолуу жана тангыч түрү бардык этиштер үчүн **to do** жардамчы этишинин өткөн чактагы түрү **did**дин жардамы менен түзүлөт:

Суроолуу түрүндө **did** биринчи орунга коюлат да, ал эми ээден кийин негизги этиш мүчө уланбастан колдонулат:

Did you work in the garden yesterday? Сен кечээ бакта иштедиңби?

Тангыч түрүндө **not** жардамчы жана негизги этиштин ортосуна коюлат:

I did not play volley-ball last year. Өткөн жылы мен волейбол ойногон эмесмин.

Past indefiniteтин колдонулушу

1. Кыймыл-аракеттин өткөн бир убакытта факты катарында болгондугун көрсөтөт. Ал төмөндөгү бышыктооч сөздөрдүн жардамы менен белгилүү: *yesterday – кечээ, last week – өткөн жумада, last year – өткөн жылы, on Monday – дүйшөмбүдө, in 2019 – 2019-жылы* ж. б.

I talked to him yesterday.Мен аны менен кечээ сүйлөштүм.

2. Өткөндөгү дайыма адат катарында кайталанып туруучу кыймыл-аракетти көрсөткөндө: *Last year I went to the cinema every week. Өткөн жылы мен киного ар бир жума сайын барчумун.*

3. Өткөндөгү биринин артынан бири куюлуп өткөн кыймыл-аракетти көрсөткөндө: *He came home, had dinner, read a newspaper and began to do his lessons. Ал үйгө келип, тамактанып, газета окуп, анан сабагын даярдай баштады.*

4. Өткөндө болуп өткөн бардыкка белгилүү чындыкты көрсөтүү үчүн:

Gagarin flew round the earth in 1961. Гагарин космоско 1961-жылы учкан.

5. Past Indefinite кыргыз тилинде айкын өткөн чак менен берилет:

I spoke to him yesterday. Мен кечээ аны менен сүйлөштүм.

Белгисиз келер чак - Future indefinite tense

Future Indefiniteтин жай түрү **shall (will)** (1-жак жекелик жана көптүк сан үчүн), **will** (калган жактар үчүн) жардамчы этиштеринин жана негизги этиштин бөлүкчө **-to**суз инфинитивинин формасы менеп түзүлөт:

Жай түрү	Суроолуу түрү	Тангыч түрү
I shall (will) write.	*Shall (will) I write?*	*I shall (will) not write.*
You will write.	*Will you write?*	*You will not write.*
He (she, it) will write.	*Will he (she, it) write?*	*He (she, it) will not write.*
We shall (will) write.	*Shall (will) we write?*	*We shall (will) not write.*
You will write.	*Will you write?*	*You will not write.*
They will write.	*Will they write?*	*They will not write.*

Future Indefiniteтин жай түрүндө **shall** жана **will** жардамчы этиштеринин кыскартылган түрлөрү колдонулуп, алар башкача айтылат жана жазылат:

I'll write. We'll write. He'll write. You'll write.

She'll write. They'll write.

Future Indefiniteтин таңгыч түрүндө эки башка кыскартуунун формасы колдонулат:

1. Жардамчы этиштер кыскартылып:

I'll not read. He'll not read.

2. Жардамчы этиш да, **not** бөлүкчөсү да кыскартылып:

I shan't (won't) read. He won't read. деп колдонууга болот.

Future indefiniteтин колдонулушу

1. Келечекте факты катарында болуп өтүүчү кыймыл-аракетти көрсөтөт. Алар төмөндөгү бышыктооч сөздөр менен белгилүү болуп турат: **tomorrow** – эртең, **next year** – келерки жылы, **next week** – келерки жумада, **in....days (weeks, hours)** ... күндөн кийин, (жумадан, сааттан) ж. б.

We shall (will) begin our work next week. Биз ишибизди эмки жумада баштайбыз.

2. Келечекте болуучу, адат боло турган, дайыма кайталанып туруучу кыймыл-аракетти көрсөткөндө:

Next year we shall take English lessons twice a week. Келерки жылы биз англис тилин жумасына эки жолу окуйбуз.

3. Келечекте болуучу бардыкка белгилүү чындыкты көрсөтүү үчүн:

This river will dry up in some years. Бул дайра бир топ жылдан кийин соолот.

4. Келечекте биринин артынан бири ээрчишип, боло турган кыймыл-аракетти көрсөтүш үчүн:

On Sunday they will get up early and will go to the country. They will help the farmers. Жекшемби күнү алар эрте турушуп, айылга барышат; алар фермерлерге жардам беришет.

Future Indefinite өзүнүн мааниси боюнча кыргыз тилинин айкын келер чагынын формасы менен берилет:

They will finish their work tomorrow. Алар жумушун эртең бүтүшөт.

Өткөндөгү белгисиз келер чак - Future indefinite in the past

Этиштин Future Indefinite in the Past формасы негизги этиштин жаксыз түрү менен бирге биринчи жак жекелик жана көптүк санда **should (would)**, калган учурларда **would** жардамчы этиштерин колдонуу менен түзүлөт.

Жай түрү

Жак	Жекелик сан	Жак	Көптүк сан
1.	*I should (would) read.*	1.	*We should (would) read.*
2.	*You would read.*	2.	*You would read.*
3.	*S|he would read.*	3.	*They would read.*

Сүйлөө речинде жай түрүндө жазылышы жана айтылышы башкача өзгөрүлгөн кыскартылган форма колдонулат:

I'd read. He'd read.

Бул чактын тангыч түрү **should** жана **would** жардамчы этиштеринен кийин тангыч **not**ту коюу менен түзүлөт:

I should (would) not read. He would not read.

Тангыч түрүндө кыскартылуу жалпы эрежеге ылайыктуу түзүлөт:

I shouldn't (wouldn't) read. He wouldn't read.

Суроолуу түрүндө болсо эрежедегидей эле жардамчы этиштер **should, would** ээден мурун коюлуп колдонулат:

Should I read? Would he read?

Future indefinite in the pastтын колдонулушу

Азыркы учур эмес өткөндөгү бир учурдун келер чагын көрсөткөн, мүнөзү боюнча белгисиз, кайталануучу жана адаттанган кыймыл-аракетти туюндуруш үчүн колдонулат. Ушуга байланыштуу Future Indefinite in the Past баш сүйлөмдүн баяндоочу өткөн чакта турса, толуктоочтук багыныңкы сүйлөмдөрдө колдонулат:

I said that I should come back tomorrow. Мен эртең келемин деп айткамын.

Жогорку сүйлөмдөн көрүнүп тургандай Future Indefinite in the Past кыргыз тилинде айкын келер чак менен гана берилет.

Узак учур чак - Present continuous tense

Present Continuousтун жай түрү **to be** жардамчы этишинин жана атоочтуктун учур чактагы формасы менен түзүлөт:

Жай түрү		**Суроолу түрү**		**Тангыч түрү**	
I am *You are* *S|he (It) is* *We are* *You are* *They are*	*playing.*	*Am I* *Are you* *Is s|he (it)* *Are we* *Are you* *Are they*	*playing?*	*I am not* *You are not* *S|he (it) is not* *We are not* *You are not* *They are not*	*playing.*

Present Continuousтун жай түрүндө **am, is, are**

жардамчы этиштери өзүлөрүнүн айтылышы жана жазылышын өзгөртүү менен кыскартылган формада колдонулат:

I'm reading. We're reading. He's reading.

Тангыч түрүндө **Present Continuous**тун эки кыскартылган түрү бар:

1. Биринчи жак жекелик түрдөн башка учурларда жалпы эрежеге ылайыктуу тангыч **not** жардамчы этиш менен кошулуп колдонулат:

He isn't reading. We aren't reading.

2. Тангыч **not** өзгөртүлбөй жардамчы этиштер кыскартылып, ээ менен бирге колдонулат: *I'm not reading. He's not reading ж. б.*

Present continuousтун колдонулушу

Англис тилинде Present Continuous төмөндөгүдөй учурларда колдонулат:

1. Кыймыл-аракеттин сүйлөп жаткан учурда болуп жаткандыгын көрсөтөт. Бул учур контекстен, же төмөндөгүдөй бышыктооч сөздөр менен белгилүү болуп турат: **now**–азыр, **this moment** – азыркы учурда ж. б.

He is reading a book now. Ал азыр китеп окуп ж|атат.

2. Кыймыл-аракеттин сүйлөп жаткан убакытта болбосо деле жалпы эле ушул учурда болуп жаткандыгын көрсөткөндө:

He is writing a new novel. Ал жаңы роман жазып ж|атат.

3. Кыймыл-аракеттин айныксыз жакын арада болорун көрсөтүп, **to go, to live, to start** этиш сөздөрү менен колдонулат:

He is coming tomorrow. Ал эртең келет.

Эскертүү: **to go** этиши да кыймыл-аракеттин жакын арада болор маанисинде колдонулат.

Бул учурда бирдемени иштөөгө камынып, көңүлдөнүп жаткандыкты көрсөтөт:

I am going to watch this film on TV. Мен бул кинону сыналгыдан көргөнү жатам.

Present Continuous кыргыз тилинде мааниси жана формасы боюнча мезгил учур чак (татаал учур чак) менен берилет:

I am writing a letter now. Мен азыр кат жазып ж|атам.

Present Continuous жакын арада болуучу кыймыл-аракетти көрсөткөн учурда, кыргыз тилинде келер чак колдонулат:

They are leaving for Moscow tonight. Алар кечинде Москвага жөнөшөт.

Узак өткөн чак - Past continuous tense

Past Continuous **to be** жардамчы этишинин өткөн чактагы формасы **was, were** жана негизги этиштик атоочтуктун учур чактагы формасы менен түзүлөт:

Жай түрү		**Суроолу түрү**		**Тангыч түрү**	
I was *You were* *S|he (It) was* *We were* *You were* *They were*	*playing.*	*Was I* *Were you* *Was s|he (it)* *Were we* *Were you* *Were they*	*playing?*	*I was not* *You were not* *S|he (it) was not* *We were not* *You were not* *They were not*	*playing.*

Past continuousтун колдонулушу

Past Continuous төмөндөгүдөй колдонулат:

1. Кыймыл-аракеттин өткөндөгү бир белгилүү убакытта болгондугун көрсөтөт. Бул убакыт бөлөк бир өткөн чак, же төмөндөгү бышыктооч сөздөр менен белгилүү болуп турат: **at that time** – ошол убакта, **at 5 o'clock yesterday** –кечээ саат 5те ж. б.

He was writing an SMS at 5 yesterday. Ал кечээ саат 5те СМС жазып ж|аткан.

2. Кээде кыймыл-аракеттин өткөндө үзгүлтүксүз көпкө созулуп болгондугун көрсөтүш үчүн колдонулат:

In summer for a whole month they were preparing for exams. Бир ай бою жайында алар экзамендерге даярданып жүрүштү.

Past Continuous кыргыз тилинин айкын, байыркы, капыскы өткөн чактары менен берилет. Past Continuousтун маанисин бериш үчүн жогорудагы чактарда турган этиш сөздөргө: **жат, тур, жүр, отур** жана кээде булар менен бирге эле, **экен** деген жардамчы этиштер көмөкчү болушат (кээ бирде жардамчы этишсиз деле берилген учурлар жолугат).

My brother was walking up and down the room when I returned. Мен кайра келгенде, менин бир тууганым бөлмөдө ары-бери басып турган экен.

Узак келер чак - Future continuous tense

Future Continuous жардамчы этиши **to be**нин келер чактагы формасы **(shall be, will be)** жана учур чактагы атоочтуктун формасы менен түзүлөт:

Жай түрү		Тангыч түрү	
I shall (will) be *You will be* *S|he (It) will be* *We shall (will) be* *You will be* *They will be*	*playing.*	*I shall (will) not be* *You will not be* *S|he (It) will not be* *We shall (will) not be* *You will not be* *They will not be*	*playing?*

Суроолуу түрү	
Shall (will) I be *Will you be* *Will s|he (it) be* *Shall (will) we be* *Will you be* *Will they be*	*playing?*

Future Continuous кыймыл-аракеттин келечекте кандайдыр бир белгилүү моментте болорун көрсөтөт. Бул момент бөлөк бир чак же бышыктооч сөздөр менен берилет: *I shall be working when he returns. Ал кайра келгенде мен иштеп жаткан болом.*

Future Continuous кыргыз тилинин айкын келер чагынын жардамчы этиштер менен түзүлгөн түрүнүн мааниси менен берилет:

It is no use calling on her, she will be preparing for her exams. Ага баруунун пайдасы жок, ал экзаменге даярданып ж|аткан болот.

Өткөндөгү узак келер чак – Future continuous in the past

Этиштин Future Continuous in the Past формасы Future Continuous кандай түзүлсө ошондой түзүлөт да, болгон өзгөчөлүгү **should, would** колдонулат.

Жай түрү

Жак	Жекелик сан		Көптүк сан	
1. 2. 3.	*I should (would)* *You would* *S|he would*	*be reading.*	*We should (would)* *You would* *They would*	*be reading.*

Азыркы учур эмес, өткөндөгү бир учурдун келер чагын көрсөтүп, мааниси боюнча Future Continuousтай эле белгилүү бир убакытта жүрүп жаткан кыймыл-аракетти туюндурат. Ушуга байланыштуу Future Continuous in the Past баш сүйлөмдүн баяндоочу өткөн чакта турса, толуктоочтук багыныңкы сүйлөмдө колдонулат: *He knew that at that time his brother would be preparing his lessons. Ал өзүнүн бир тууганы ошол убакта сабак даярдап ж|атаарын билген.*

Future Continuous in the Past жогорку сүйлөмдөрдөн көрүнүп тургандай кыргыз тилинин айкын келер чагынын формасы менен берилет да, кыймыл-аракет мааниси боюнча белгилүү убакытта жүрүп жаткан болуш керек. Мындай кыймыл-аракеттер көпчүлүк убакта **жат, тур, отур, жүр** жардамчы этиштери менен берилет.

Учурга чейинки бүткөн чак - Present perfect tense

Present Perfect жардамчы этиш **to have** жана атоочтуктун өткөн чактагы формасы менен түзүлөт:

Жай түрү	Суроолуу түрү	Тангыч түрү
I have worked. *You have worked.* *S|he (it) has worked.* *We have worked* *You have worked* *They have worked*	*Have I worked?* *Have you worked?* *Has s|he (it) worked?* *Have we worked?* *Have you worked?* *Have they worked?*	*I have not worked.* *You have not worked.* *He has not worked.* *We have not worked.* *You have not worked.* *They have not worked.*

Суроолуу түрүндө **to have** биринчи орунга коюлат. Ал эми тангыч түрүндө **not** жардамчы жана негизги этиштердин ортосуна коюлуп колдонулат:

Have you read this book? I have not read this book.

Сүйлөө речинде көпчүлүк убактарда жардамчы этиш **to have (has)** ээ менен кошулуп, кыскартылып айтылат:

I've read this book. He's read this book.

Тангыч түрүндө болсо жардамчы этиш ээ менен же тангыч **not** менен кошулуп, кыскартылып айтылат:

I've not read this book. I haven't read this book.

Present perfectтин колдонулушу

Англис тилинде Present Perfect төмөндөгүдөй учурларда колдонулат:

1. Кыймыл-аракет сүйлөп жаткан убакытка чейин бүткөндүгү белгилүү болуп, анын жыйынтыгы ошол учур менен байланыштуу болсо, башкача айтканда, кыймыл-аракеттин бүткөн жыйынтыгы азыр белгилүү болуп турса, же кыймыл-аракет бүтсө да, ал тиешелүү болгон убакыттын созулушу бүтө элек болсо колдонулат. Ал убакытты көрсөтүүчү сөздөр:

today – бүгүн, this year – быйыл, this month – ушул ай, this week – ушул жума ж. б.

I have broken my pencil. Мен карандашымды сындырып алдым.

(Бул сүйлөмдө кыймыл-аракет муруң бүтсө да, анын жыйынтыгы азыр белгилүү).

Usubaly has written him many SMS this year. Усубалы ага быйыл көп жолу СМС жазды.

(Бул сүйлөмдө кыймыл-аракет бүткөнү менен анын бүтүү убактысы бүтө элек).

2. Өткөн чакта башталып, ушул учурга чейин бүтпөй дагы эле созулуп жаткан кыймыл-аракетти көрсөтөт. Мындай учурда кыймыл-аракеттин созулуу убактысы **for** менен ал эми башталуу убактысы **since** менен көрсөтүлөт:

Dastan has been ill since Monday. Дастан Дүйшөмбүдөн бери оору.

3. **Present Perfect** менен дайыма төмөндөгүдөй тактоочтор колдонулат:

already–эбак, never–эч качан, just–азыр эле, ever–качандыр бир, not yet – азырынча жок, дагы эле жок, so far – эмдигиче, азырынча

I have just met him at school. Мен аны азыр эле мектептен жолуктургам.

Present Perfectтин колдонгон мааниси боюнча кыргыз тилинде ага окшош чак жок. Ал төмөндөгүдөй берилет:

1. Кыймыл-аракет берилген учурга чейин бүтсө, кыймыл-аракеттин созулушуна же дароо эле бүтүшүнө жараша кыргыз тилинин өткөн чактары менен берилет:

The rain has stopped. Жаан басылды.

I have worked hard today. Мен бүгүн катуу иштедим.

2. Кыймыл-аракет берилген учурдун ичинде бүтпөсө, кыргыз тилинин учур чагы менен берилет:

He has lived in Suzak for ten years. Ал Сузакта он жылдан бери жашайт.

Өткөн учурга чейинки бүткөн чак - Past perfect tense

Past Perfectтин түзүлүшү**:**

Жай түрү		Суроолуу түрү		Тангыч түрү	
I had *You had* *S|he (it) had* *We had* *You had* *They had*	*worked.*	*Had I* *Had you* *Had s|he (it)* *Had we* *Had you* *Had they*	*worked?*	*I* *You* *S|he (it)* *We* *You* *They*	*had not worked.*

Past Perfect жардамчы этиш **to have**дин өткөн чактагы формасы **had** жана атоочтуктун өткөн чактагы формасы менен түзүлөт:

Сүйлөө речинде төмөндөгүдөй кыскартылып айтуулар колдонулушат:

I'd worked. He'd worked

I hadn't worked

Past perfectтин колдонулушу

Англис тилинде Past Perfect өткөн кыймыл-аракеттин, өткөндөгү бир белгилүү убакытка чейин бүткөндүгүн көрсөтүп, кыймыл-аракеттин бүткөндүгү башка бир өткөн чак же бышыктоочтор менен көрсөтүлүп турганда колдонулат:

We had translated the article by 5 o'clock.

Биз макаланы 5ке чейин которуп бүткөнбүз.

(Бул сүйлөмдө кыймыл-аракеттин бүткөндүгү жалгыз гана бышыктооч сөздөрдүн маанисинен белгилүү болуп турат).

Izat told me that she had spoken to her mother about it. Бул жөнүндө апам менен сүйлөшүп койгом деди Изат.

(Бул сүйлөмдө кыймыл-аракеттин өткөн бир убакытка чейин бүткөндүгү өткөндөгү бөлөк бир кыймыл-аракет менен белгилүү).

Past Perfectтин кыргыз тилинде өзүнүн мааниси боюнча окшош чагы жок. Ошондуктан аны которгондо кыймыл-аракеттин маанисине карата кыргыз тилинин айкын, байыркы өткөн чактары менен берүүгө болот:

We had finished our work when he came. Ал келгенде, биз жумушубузду бүтүп койгонбуз.

Келер убакытка чейинки бүткөн чак - Future perfect tense

Future Perfect жардамчы этиш **to have**тин келер чактагы формасы **(shall have, will have)** жана атоочтуктун өткөн чагындагы формасы менен түзүлөт:

Жай түрү		**Тангыч түрү**		**Суроолуу түрү**	
I shall have *You will have* *S|he (it) will have* *You shall have* *You will have* *They will have*	*worked.*	*I shall not have* *You will not have* *He will not have* *We shall not have* *You will not have* *They will not have*	*worked.*	*Shall I have* *Will you have* *Will he have* *Shall we have* *Will you have* *Will they have*	*worked?*

Future Perfect кыймыл-аракеттин келечектеги бир учурга чейин бүтөөрдүгүн көрсөтүп турат. Кыймыл-аракеттин бүткөндүгүн бөлөк бир келер чактагы кыймыл-аракет же бышыктооч сөздөр көрсөтүп турат:

We shall have finished our work by 5 o'clock. Биз ишибизди саат 5ке чейин бүтүп койобуз.

(Бул сүйлөмдө кыймыл-аракеттин бүткөндүгү жалгыз гана бышыктооч сөздөрдүн маанисинен белгилүү болуп турат).

I shall have finished this work if you come at 5 o'clock. Эгер сен саат 5те келсең, мен бул ишти бүтүп койом.

(Бул сүйлөмдө кыймыл-аракеттин келер чактагы бир убакытка чейин бүткөндүгү бөлөк бир келердеги кыймыл-аракет менен билинүүдө).

Future Perfectтин кыргыз тилинде өзүнө мааниси жагынан окшош чагы жок. Ошондуктан аны которгондо кыргыз тилинин айкын келер чагы менен берилет: *If you come at 7, I shall have done my work. Эгер сен саат 7де келсең, мен жумушумду бүтүп койом.*

Узак бүткөн чактар - Perfect continuous tenses

Perfect Continuousтун чактары жардамчы этиш **to beнин Perfectтин** учур, өткөн, келер чактардагы формалары жана негизги этиштин атоочтугунун учур чагындагы формасы менен түзүлөт:

<table>
<tr><th colspan="2">Present Perfect Continuous</th><th colspan="2">Past Perfect Continuous</th><th colspan="2">Future Perfect Continuous</th></tr>
<tr><td>I have
You have
S|he (it) have
You have
You have
They have</td><td>been reading.</td><td>I had
You had
S|he had
We had
You had
They had</td><td>been reading.</td><td>I shall have
You will have
He will have
We shall have
You will have
They will have</td><td>been reading.</td></tr>
</table>

Perfect Continuousтар төмөндөгүдөй учурларда колдонулат:

1. Белгилүү бир учурдагы, өткөндөгү жана келердеги убакытка чейин созулуп жүрүп келип, дагы эле ошол убакыт жүрүп жаткан кыймыл-аракетти туюндурганда. Кыймыл-аракеттин канча убакыт созулгандыгын *for – бою,* кайсы убакыттан бери болуп жаткандыгын *since – дан,* бери менен туюндурулат. Past жана Future Perfect Continuousтарда бул сөздөргө кошумча *by* предлогу менен бирге колдонулган бышыктооч сөздөр же бөлөк бир кыймыл аракет аркылуу айгинеленип турат:

My brother has been living in Osh for two years. Менин бир тууганым Ошто эки жыл бою жашап келатат.

2. Белгилүү бир учурдагы, өткөндөгү жана келердеги убакытка чейии созулуп жүрүп келип, бүтүп калган кыймыл-аракетти да туюндуруш үчүн:

What exercises have you been doing up to now? Ушуга чейин кайсы көнүгүүлөрдү иштеп жаттың?

Туюк мамиле - Passive voice

Англис тилинде Passive Voiceтун үч чактык тобу бар: **Indefinite, Continuous жана Perfect, Perfect Continuous** жана **Future Continuous** туюк мамиледе колдонулбайт. Ал эми Future in the Pastтын формалары сүйлөө жана жазуу речинде абдан сейрек жолугат жана аз колдонулат.

Passive Voiceтун чактары **to be** жардамчы этишинин өзүнө тиешелүү чактагы формалары **(am, is, are, was, were, shall be, will be)** жана негизги этиштин атоочтугунун өткөн чактагы формасы **(Participle II)** менен түзүлөт:

Present	
Indefinite	*The book is written*
Continuous	*The book is being written.*

Perfect	*The book has been written.*
Past	
Indefinite	*The book was written.*
Continuous	*The book was being written*
Perfect	*The book had been written.*
Future	
Indefinite	*The book will be written.*
Continuous	
Perfect	*The book will have been written.*

Туюк мамиленин суроолуу жана тангыч түрлөрү жалпы эрежеге ылайыктуу эле түзүлөт, б. а. суроолуу түрүндө жардамчы этиш **to be** биринчи орунга, ал эми тангыч түрүндө **to be**ден кийин **not** колдонулат. Жардамчы этиш **to be**нин кыскартылып колдонулушу жай даражанын чактарын түзүүдө кандай колдонулса, бул жерде да ошондой колдонулат:

Is the book written by him? *The book is not written by him.*

Passive Voiceтун түзүлүшүнүн түрлөрү.

Англис тилинде **Passive Voice** ар кандай сүйлөм түрмөктөрүндө жолугат. Эгерде туюк даражанын ээси жай мамиленин тике толуктоочу менен берилсе – **тике туюк мамиле,** кыйыр толуктооч менен берилсе – **предлогдуу туюк мамиле** деп аталат.

Тике туюк мамиле. Көпчүлүк убакта тике туюк мамиле өтмө этиштер менен түзүлөт. Мындай учурларда кыймыл-аракеттин ээси белгилүү да, белгилүү эмес да болушу мүмкүн. Эгерде ээси белгилүү болсо ал **by** деген предлог менен кошо колдонулат: *The delegates will be met at the station. Делегаттар вокзалдан жолуктурулат.*

Тике туюк мамилеге төмөндөгүдөй дагы эки өзгөчөлүктөр мүнөздүү:

а) Субъективдүү инфинитив түрмөгүнүн негизги бөлүгүндө колдонулушу:

Nazgul is said to be a first-class teacher. Назгүлдү эң мыкты мугалим деп айтышат.

б) **It** ат атоочу формалдык ээ маанисинде өзүнүн баяндоочу болгон:

to say, to report, to announce, to explain, to think, to know, to expect, to feel, to suggest ж. б. этиштер менен жаксыз сүйлөмдөрдө колдонулушу:

It is said that Bolot studies at school. Болот мектепте окуйт деп айтып жүрүшөт.

Кыйыр туюк мамиле. Англис тилинде көптөгөн этиштер тике жана кыйыр толуктооч менен колдоно беришет. Аларга *to tell, to give, to offer, to show, to live, to promise, to send* ж. б. этиштер киришет. Ушуга байланыштуу бул этиштердин туюк мамилесинин эки түрү бар:

а) **Тике туюк мамиледей** колдонулушу (*A book was given to me.*)

б) **Кыйыр туюк мамиледей** колдонулушу (*He was given a book.*)

Кыйыр туюк мамиле **to tell** менен жана **to give** этишинин зат атооч менен кошулуп, бир түшүнүктү көрсөткөн *to give a chance, to give a job, to give orders, to give command* ж. б. түрмөктөрү менен кеңири колдонулат:

You weren't told anything, because there wasn't anything to tell you. Айта турган эч нерсе болбогондуктан сизге айтылган жок.

Предлогдуу туюк мамиле. Англис тилинде көптөгөн этиш сөздөр өздөрүнөн кийин предлог талап кылышат. Бул этиштердин туюк мамиледе колдонуусуна чектөө жок. Ошондуктан булар кыйыр туюк мамиледе көп колдонулат: *You have been a good deal talked about. Сиз жөнүндө көп сөз болду.*

Passive voiceтун чактарынын колдонулушу

Англис тилинде Passive Voice сүйлөөчү кыймыл-аракеттин кайда багытталгандыгын баса көрсөткүсү келгенде колдонулат. Туюк мамиленин чактарынын колдонуу мааниси көпчүлүк убактарда жай мамиленин чактары кандай колдонулса ошондой. Бирок, кээ бир этиштердин лексикалык маанисине жана бир топ чактардын туюк даражада кемдигине байланыштуу бул эки мамиле колдонуу мааниси боюнча айырмаланып да турушат.

Passive Voiceту чактары боюнча алганда, ал айырмачылыктарга төмөндөгүлөр киришет:

1. Indefinite чактары боюнча туюк мамиленин колдонулушуна этиш сөздөрдүн контекстеги кыймыл-аракеттин созулушу туруктуулугуна жана дароо эле бүтүп калышына байланыштуу.

Созулган кыймыл-аракетти көрсөткөн этиштер эки мамиледе бирдей эле деңгээлде колдонулушат. Ал эми дароо эле бүтүп калган кыймыл-аракетти көрсөткөн этиштерде Passive Voice көбүрөөк колдонулат:

Everything was settled twenty minutes after I arrived here. Мен келгенден жыйырма минутадан кийин баары чечилди.

2. Continuous чактары боюнча эки мамиле тең бирдей эле деңгээлде колдонулушат. Бирок Future Continuous Passiveтин жоктугуна байланыштуу анын ордуна Future Indefinite Passive колдонулат:

What do I need to take with me? – Nothing.

Everything you need will be provided for you.

Мен өзүм менен бирге эмне алышым керек? – Эч нерсе.

Сиз эмне керектей тургандарыңыз менен жабдылып турасыз.

(Бул жогорудагы сүйлөмдө келерде белгилүү бир убакытка анын жабдылып тураары жөнүндө сөз болуп жатат).

3. **Perfect** чактары боюнча дагы эки мамиле бирдей эле деңгээлде колдонулат. Болгон айырма **Present Perfectтин** туюк мамилесинин өткөн бир убакта башталып, ушул учурдун алдында бүтүп же дагы эле уланып жаткан абалды көрсөткөн этиш сөздөр менен сейрек колдонуусунда:

We have been separated for three years. Бизди ажыраштырганга үч жыл болду.

Англис тили менен кыргыз тилинин туюк мамилелеринин өзгөчөлүктөрүнө төмөндөгүлөр киришет:

1. Англис тилиндегидей эле кыргыз тилинде туюк мамиле өтмө этиштер менен колдонулат. Бирок, кыргыз тилинин бардык чактарынын туюк мамилеси бар.

2. Англис тилинде туюк мамиле **to be** жардамчы этиши жана атоочтуктун өткөн чактагы түрү менен түзүлсө, кыргыз тилинде негизги этишке – **ыл** мүчөсүн чак мүчөлөрү **-нөн** мурун жалгоо менен түзүлөт.

3. Англис тилинде жай мамиледеги турган сүйлөмдүн ээси туюк мамиледе **by** менен бирге берилсе, кыргыз тилинде анын **тарабынан** деген сөз менен формалдуу түрдө берүүгө болот:

This book was written by me. Бул китеп мен тарабыман жазылды.

4. Кыргыз тилинде сүйлөөчүнүн кайсы сөзгө басым коюп айтуусун мүчө аркылуу берүү мүнөздүү болуп эсептелинет. Ал эми англис тилинде сүйлөмдө сөздөрдүн катышы сүйлөмдөгү сөздөрдүн туруктуу орду менен берилгендиктен, туюк мамиленин колдонулушу сүйлөөчүгө ыңгайлуу, ошондуктан кыргыз тилине караганда англис тилинде туюк даражанын формасы бир топ кеңири таралган. Буга аныктама катары англис тилинин туюк мамилелеринин формалары кыргыз тилине которгондо, кыргыз тилинин жай мамилелери менен берилиши болуп эсептелет.

Чактардын ээрчишүүсү - Sequence of tenses

1. Эгерде толуктооч багыныңкы сүйлөмдүн баяндоочунун кыймыл-аракети баш сүйлөмдүн баяндоочунун кыймыл-аракети менен бирдей убакытта өтсө, багыныңкы сүйлөмдө Past Indefinite же, Past Continuous колдонулат: *Anara told me that her father was a doctor. Анара мага атам доктор деп айткан.*

2. Эгерде толуктооч багыныңкы сүйлөмдүн баяндоочунун кыймыл-аракети баш сүйлөмдүн баяндоочунун кыймыл-аракетинен мурда өтсө, багыныңкы сүйлөмдө Past Perfect Tense колдонулат:

He said that he had lost his watch. Ал саатын жоготтум деген.

3. Эгерде толуктоочтук багыныңкы сүйлөмдүн баяндоочунун кыймыл-аракети өткөн чакта турган баш сүйлөмдүн баяндоочунун кыймыл-аракетине келер чактык катнашта турса, багыныңкы сүйлөмдүн баяндоочу Future in the Pastтын бир формасында колдонулат:

He said that his brother would study at the Institute. Ал бир тууганын институтта окуйт деп айтты.

Эскертүү: Эгерде баш сүйлөмдүн баяндоочу учур чакта турса, багыныңкы сүйлөмдүн баяндоочу кайсы чактык катнашты көрсөтсө ошол чак колдонулат:

I know that he lived in Moscow. Мен анын Москвада жашагандыгын билемин.

Этиштин ыңгайлары - Moods

Баяндагыч ыңгай кыймыл-аракеттин учурда, өткөндө же келерде даана болордугун билдирет. Жогоруда берилген чактардын төрт тобу даана боло турган кыймыл-аракетти көрсөтүп, баяндагыч ыңгайга тиешелүү болушат.

Буйрук ыңгай - Imperative mood

Буйрук ыңгайдын жай түрү инфинитивдин бөлүкчөсүз түрүнө туура келет: *to read – read! – окуңуз (оку)! to go – go! – барыңыз (бар)!*

Тангыч түрү **do** жана **not**тун жардамы менен түзүлөт. **Do not** дайыма **don't** болуп кыскартылып айтылат: *Don't write! – жазбаңыз, жазба!, Don't go! – барбаңыз, барба!*

Жардамчы этиш **do** буйрук ыңгайдын жай түрүнүн астында өтө эле өтүнгөндүктү билгизгенде коюлат:

Do take care of yourself! – Өзүңүздү сактасаңыз!

Do be ready at 5! – Саат бешке даяр болуп турсаңыз!

Ишендирүү, макул болуу, суроо катарында биринчи жана үчүнчү жакка кайрылганда, **let** этиши жана инфинитивдин **to** бөлүкчөсүз формасы колдонулат:

Let us go to the cinema!.– Жүрбөйсүзбү (келиңиз!), кинодо баралы!

Терс түрү **do not**тун жардамы менен түзүлөт:

Don't let him read! – Ал окубай эле койсунчу!

Кээде **do**суз деле колдонулат:

Let him not do it! – Ал иштебей эле койсун!

Шарттуу-ниет ыңгай - Subjunctive mood

Кыргыз тилиндегидей эле англис тилинде шарттуу-ниет ыңгай жоромолдонгон, мүмкүн болуучу же кааланылган кыймыл-аракетти туюндуруш үчүн колдонулат. Кээде чындыкка карама-каршы болгон кыймыл-аракетти көрсөтөт: *I wish it were spring now! Эгерде азыр жаз болсо!*

He would have come if he had not been ill. Эгерде ооруп калбаса, ал келмек.

Англис тилинде сүйлөөчүнүн оюн же анын мамилесин аныкташ үчүн шарттуу-ниет ыңгай даана боло турган кыймыл-аракетти туюндуруш үчүн колдонулат: *It's surprising that they should be late. Таң калаарлык, алардын кечигип жатканы.*

Англис тилинде шарттуу-ниет ыңгайдын **синтетикалык** (жөнөкөй) жана **аналитикалык** (татаал) эки түрү бар:

	Present Subjunctive		**Past Subjunctive**	
Синтетикалык	*I* *You* *S|he* *We* *You* *They*	*be (ask)*	*I* *You* *S|he* *We* *You* *They*	*were*

	Indefinite Subjunctive		**Perfect Subjunctive**	
Аналитикалык	*I* *You* *S|he* *We* *You* *They*	*should ask*	*I* *You* *S|he* *We* *You* *They*	*should have asked*

Шарттуу-ниет ыңгайдын формаларынын колдонулушу.

Present Subjunctive учурдагы, келердеги жана өткөндөгү сүйлөөчүнүн өтүнүчүн, каалоосун, талабын, сунушун ж. б. көрсөтүш үчүн колдонулат.

Мисалы:

1. Илептүү сүйлөмдө Long live...! (жашасын...!) сөз айкалышы менен:

Long live the Democracy! Жашасын демократия!

2. *It is necessary, It is important, It is better* ж. б. менен башталган багыныңкы сүйлөмдөрдө, көпчүлүк убактарда **Indefinite Subjunctive** колдонулат: *It is necessary that all the peoples join (should join) their efforts in the struggle for peace. Бардык элдер өздөрүнүн аракеттерин тынчтык үчүн күрөшкө бириктириши зарыл.*

Past Subjunctive чындык эмес, чындыкка карама-каршы маанидеги кыймыл-аракетти көрсөтүш үчүн учур жана келер чак маанисинде колдонулат: *If it were not so late, I should go with you. Эгерде мынчалык кеч болбогондо, мен сени менен бармакмын.*

Past Subjunctive чындыкка жакындабаган, аткарууга мүмкүн эмес болгон кыймыл-аракеттерди туюндуруш үчүн багыныңкы (шарттуу, толуктоочтук, бышыктоочтук) сүйлөмдөрдө көп колдонулат:

If I were you, I should often go to the cinema. Эгерде мен сенин ордуңда болсом, мен киного тез-тез барып турмакмын.

Indefinite and Perfect Subjunctive мүмкүн болуучу, ылайыктуу, сунуш кылынган ж. б. кыймыл-аракеттерди же боло турган кыймыл-аракетке сүйлөөчүнүн мамилесин (каалоо, капалануу, кейүү) көрсөтүш үчүн колдонулат.

Бул формалар көпчүлүк убактарда багыныңкы сүйлөмдөрдө колдонулат. **Indefinite Subjunctive** багыныңкы сүйлөмдө баш сүйлөмдүн баяндоочу менен бирдей убакта өтүүчү кыймыл-аракетти туюндуруп колдонулат:

I shall write down your address I should forget it. Мен дарегиңди унутуп калбас үчүн жазып алайын.

Perfect Subjunctive баш сүйлөмдүн баяндоочунун кыймыл-аракетинен мурун болгон кыймыл-аракетти көрсөтүш үчүн колдонулат:

It's a pity you should have missed so many lessons. Сенин ушунча көп сабактарды калтырганың аянычтуу.

Англис тилинин шарттуу-ниет ыңгайы сүйлөөчүнүн кыймыл-аракетке болгон мамилесине карата (жоромолдогон, мүмкүн эмес, аткарылбоочу) кыргыз тилинин шарттуу же (каалоо, сунуш, өтүнүч) шарттуу-ниет, ал эми боло турган кыймыл-аракет жай ыңгайлары менен которулуп берилет.

Жардамчы этиштер - Auxiliary verbs

'to be' этиши

To be – бол этишинин эки формасы бар:

Жак	Present Indifinite	
	Жекелик сан	**Көптүк сан**
1	*I am*	*We are*
2	*You are*	*You are*

3	*S|he (it) is*	*They are*

Жак	Past Indefinite	
	Жекелик сан	**Көптүк сан**
1	*I was*	*We were*
2	*You were*	*You were*
3	*S|he (it) was*	*They were*

To be этиши төмөндөгүдөй учурларда колдонулат:

1. Жардамчы этиш катарында Continuous Tenseти түзүү үчүн:

I am working in the garden. Мен бакта иштеп ж\атам.

2. Туюк мамиленин бардык чактарынын формаларын түзүү үчүн:

He is invited there. Аны тыякка чакырып ж\атышат.

3. **Байланыштыргыч этиш** катарында атоочтук баяндоочтун составында «аны» деген мааниде колдонулат.Учур чакта кыргыз тилине которулбайт:

Asan is a teacher.– Асан мугалим.

4. **Негизги этиш** катарында «**бол**», «**жүр**» маанисинде колдонулат.

They are at school now. Алар мектепте жүрүшөт.

5. Модалдык этиш катарында **to** бөлүкчөлүү инфинитив менен колдонулуп, келишим боюнча же мурунтадан пландаштырылган кыймыл-аракетти бүткөрүү керектигин көрсөтөт. Кыргыз тилине «**керек**» болуп которулат:

Bakyt is to begin this work. Бакыт бул жумушту башташы керек.

‘TO HAVE’ ЭТИШИ

To have – **бар** этишинин эки формасы бар:

Жак	Present Indifinite	
	Жекелик сан	**Көптүк сан**
1	*I have*	*We have*
2	*You have*	*You have*
3	*S|he (it) has*	*They have*

Жак	Past Indefinite	
	Жекелик сан	**Көптүк сан**
1	*I had*	*We had*
2	*You had*	*You had*
3	*S|he (it) had*	*They had*

To have этиши төмөндөгүдөй учурларда колдонулат:

1. Жардамчы этиш катарында Perfect тобун түзүү үчүн:

I have broken my pencil. Мен карандашымды сындырып алдым.

2. Негизги этиш катарында **«бар», «бар эле», «бар болчу», «болот»** деген мааниде колдонулат:

I have a red marker. Менин кызыл маркерим бар.

3. Инфинитив формасы менен колдонулуп, айныксыз аткарыла турган кыймыл-аракетти көрсөтөт: *Aigul has to get up early on Sundays. Айгүл жекшемби күндөрү эрте турушу керек.*

‘TO DO’ ЭТИШИ

To do – жаса этишинин эки формасы бар:

Жак	Present Indifinite	
	Жекелик сан	**Көптүк сан**
1	*I do*	*We do*
2	*You do*	*You do*
3	*S|he (it) does*	*They do*
Жак	**Past Indefinite**	
	Жекелик сан	**Көптүк сан**
1	*I did*	*We did*
2	*You did*	*You did*
3	*S|he (it) did*	*They did*

To do этиши төмөндөгүдөй учурларда колдонулат:

1. Жардамчы этиш катарында **Present** жана **Past Indefinitтердин** суроолуу жана тангыч түрлөрүн түзүү үчүн колдонулат:

Do you go to the cinema? – Киного барасыңбы? I don't play chess.– Мен шахмат ойнобойм.

2. Буйрук ыңгайдын тангыч түрүн түзүү үчүн колдонулат:

Don't open the door! – Эшикти ачпа! Don't go alone! – Жалгыз барба!

3. Негизги этиш катарында **«жаса», «иште»** маанисинде колдонулат:

My brother will do his work tomorrow. Менин бир тууганым жумушун эртең иштейт.

‘SHALL’ ЭТИШИ

Жардамчы этиш **shall** негизги этиштин **to** бөлүкчөсүз инфинитивдик формасы менен кошо бардык келер чактын биринчи жагынын көптүк жана жекелик санында колдонулат:

Эскертүү: азыркы мезгилде will жардамчы этишин shall этишинин ордуна колдонсо болот.

We shall (will) have finished it by 5 o'clock. Биз муну саат 5ке чейин бүтөбүз.

Shall модалдык этиш катарында экинчи жана үчүнчү жактын көптүк жана жекелик санында, жай жана тангыч сүйлөмдөрдө колдонулуп, келер чакта болуучу буйрук, мүмкүндүк, убада берүү, коркутуу катарындагы кыймыл-аракетти көрсөтөт:

Talant shall (will) finish this work at once! Талант бул жумушту дароо бүтүрсүн!

‘WILL’ ЭТИШИ

Will жардамчы этиш катарында бардык учур чактардын 1-, 2- жана 3-жагынын көптүк, жекелик сандарында колдонулат:

They will be reading this book at 5 o'clock. Алар бул китепти саат 5те окушат.

I will call you tomorrow. Мен сиздикине эртең чалам.

‘SHOULD’ ЭТИШИ

1. Future in the Pastтын биринчи жак жекелик жана көптүк сандарында:

I told them that we should (would) come the next day. Мен аларга эртеси келебиз деп айткам.

2. Subjunctiveдин бардык жактарында:

I suggest that they should have a rest there. Менин болжолумда алар бул жерде эс алышат.

3. Модалдык этиш катарында керектүүлүктү, милдеттүүлүктү жана божомолдоо, мүмкүнчүлүктү туюндуруш үчүн бардык жактарда колдонулуп, кыргыз тилине **«керек», «керек эле»** деп которулат:

He should do it in (on) time. Ал муну убактысында жасаш керек.

‘WOULD’ ЭТИШИ

1. Future in the Pastтын биринчи, экинчи, үчүнчү жак жекелик жана көптүк сандарында: *I thought that he would come the next day. Мен аны кийинки күнү келет деп ойлогом.*

2. Өткөндөгү адаттанган, кайталанып туруучу кыймыл-аракетти туюндуруш үчүн: *They would walk the streets for hours. Алар көчөдө бир нече сааттан басышчу.*

3. Сүйлөөчүнүн өтүнүчүнө өтө сылыктык маанини бериш үчүн экинчи жакта: *Would you give me your notes for some hours? Кечиресиз, бир нече саатка кол жазмаларыңызды берип турсаңыз?*

Модалдык этиштер - Modal verbs

1. **Can** жана **May** учур жана өткөн чакта, ал эми **must** учур чакта гана колдонулат:

Present Indefinite: can, may, must

Past Indefinite: could, might.

2. Модалдык этиштердин инфинитив жана атоочтук формасы жок.

3. Модалдык этиштер Present Indefiniteтин III жак жекелик санында **«s»** мүчөсүз колдонулат: *He can play ball. He must play ball. He may play ball.*

4. Модалдык этиштер суроолуу жана тангыч сүйлөмдөрдө башка жардамчы этиштерсиз эле колдонулат. Суроолуу сүйлөмдө модалдык этиштер биринчи орунга коюлат: *Can you do it? May you do it? Must you do it?*

5. Тангыч түрүндө модалдык этиштерден кийин **not** коюлат. Ал эми can – учур чакта **not** менен бирге жазылат: *She cannot read it. She must not read it. Ал муну окуй албайт. Ал муну окууга милдеттүү эмес.*

‘CAN’ ЭТИШИ

Can – ал, иштей ал модалдык этишинин эки формасы бар:

Чак	**Жай түрү**	**Суроолуу түрү**
Present Indefinite	*I can read*	*Can I read?*
Past Indefinite	*I could read*	*Could I read?*
Тангыч түрү		

Present Indefinite	*I cannot (can't) read.*
Past Indefinite	*I could not (couldn't) read.*

Can – этиши адамдын бир нерсени иштей ала тургандыгын көрсөтүп, негизги этиштин инфинитив формасы менен бирге колдонулат:

She can speak English quite well now. Ал азыр англис тилинде жакшы сүйлөй алат.

Can этиши келер чакта колдонулбайт. Бул этиштин ордуна *to be able (ал, иштей ал)* сөз айкалышы өзүнөн кийин инфинитив менен бирге колдонулат.

I'll be able to go to school tomorrow. Мен эртең мектепке бара алам.

'MAY' ЭТИШИ

May модалдык этишинин төмөндөгүдөй эки формасы бар:

Чак	Жай түрү	Суроолуу түрү
Present Indefinite	*I may go.*	*May I go?*
Past Indefinite	*I might go*	*Might I go?*

Тангыч түрү	
Present Indefinite	*I may not go.*
Past Indefinite	*I might not (mightn't) go.*

May төмөндөгүдөй мааниде колдонулат:

1. Мүмкүнчүлүк жана уруксат маанисинде:

You may use dictionaries. Сиз сөздүктөрдү колдонсоңуз болот.

May I ask you a question? Сизге суроо берүүгө мүмкүнбү?

2. Мүмкүнчүлүктү көрсөтүү маанисинде:

May I go out? – Yes, you may. Сыртка чыгууга мүмкүнбү? – Мүмкүн.

3. Ишенбөөчүлүк, күмөн саноочулук мааниде:

She may come today or tomorrow. Ал мүмкүн бүгүн же эртең келет.

Келер чакта **maудин** ордуна **to be allowed** сөз айкалышы өзүнөн кийин инфинитив менен бирге колдонулат. *He will be allowed to go to the cinema. Ал киного бара берсе болот. (уруксат берилет).*

'MUST' ЭТИШИ

Must модалдык этиши милдеттүүлүктү көрсөтүү менен «керек» (сөзсүз), деген мааниде колдонулат: *The teacher must come in (on) time. Мугалим (окутуучу) убагында келиши керек.*

Must модалдык этишинин ордуна келер жана өткөн чакта **to have** этиши өзүнөн кийинки инфинитив менен колдонулат: *They had to go to school at 9 o'clock. Алар мектепке саат 9да барышы керек эле.*

‘OUGHT, NEED’ ЭТИШТЕРИ

Бул эки модалдык этиштердин бир гана учур чактагы формалары бар. Экөө тең кыргыз тилине **керек** деп которулат.

Oughtтон кийин негизги этиш **to** бөлүкчөсү менен бирге инфинитив формасында колдонулат да, сүйлөөчүнүн өз алдында же жалпы эле милдеттүүлүгүн туюндуруш үчүн колдонулат:

You ought to do it at once. Муну сиз дароо жасай коюшуңуз керек.

Ought этиши Perfect Infinitive менен бирге өткөндөгү аткарылбай калган кыймыл-аракетти көрсөтөт:

You ought to have come in(on) time. Сиз өз убагында келишиңиз керек эле.

Need кыймыл-аракеттин айныксыз болуш же болбош керектигин көрсөтүш үчүн көпчүлүк убактарда суроолуу жана тангыч сүйлөмдөрдө колдонулат:

I needn’t tell you how important that is. Мунун кандай маанилүү экенин сизге айтпай эле коюш керек.

Этиштин атоочтук түрлөрү - Verbals

Жалпы касиеттери

Англис тилинде этиштин атоочтук түрүнө **инфинитив (the Infinitive), атоочтук (the Participle) жана герундий (the Gerund)** киришет.

Этиштин атоочтук түрлөрүнүн өзүлөрүнө мүнөздүү төмөндөгүдөй өзгөчөлүктөрү бар:

1. Атоочтуктардын жагы, саны жана ыңгайы жок.

2. Атоочтуктар этиштик маани менен бирге зат атоочтук (инфинитив, герундий) жана сын атоочтук (атоочтук) маанини да туюндурушат.

3. Алар сүйлөмдө баяндоочтук милдетти аткара алышпайт.

4. Алар кыймыл-аракеттин болуу убактысын көрсөтө алышпайт да, болгону алардын чамалаштыгын туюндурушат б. а. негизги этиштин болуу убагы менен бирдей же андан мурун болгондукту көрсөтүшөт:

He will be able to do it tomorrow. Муну ал эртең жасай алат. He is considered to have lived here in 1991. Аны бул жерде 1991-жылы жашаган деп эсептеп жүрүшөт.

5. Атоочтуктардын жалгыз гана жай мамиледе эмес, туюк мамиледе да өзгөргөн этиштик касиети бар. *to want – to be wanted wanting – being wanted*

Инфинитив - Infinitive

Инфинитив этиш менен зат атоочтун касиетине ээ **болгон,** кыймыл-аракетти же болбосо анын аткарылышынын жакка тиешесиз абалын билдирген этиштин өзгөрбөгөн жаксыз түрү болуп эсептелет. Инфинитив дайыма **to** деген бөлүкчө менен бирге колдонулат.

Кыймыл-аракетти же болбосо анын аткарылышынын жакка тиешесиз абалын билдирген этиштин жаксыз формасы **инфинитив** деп аталат.

Инфинитивдин төмөндөгүдөй формалары бар:

	Indefinite	**Continuous**
Active	*to ask*	*to be asking*
Passive	*to be asked*	–
	Perfect	**Perfect Continuous**
Active	*to have asked*	*to have been asking*
Passive	*to have been asked*	–

Инфинитивдин чактарынын колдонулушу

Indefinite Infinitive негизги этиштин кыймыл-аракети менен бирдей убакытты көрсөтүп колдонулат:

He is very glad to see you. Ал сени көрүп турганына абдан кубанычтуу.

Continuous Infinitive негизги этиштин кыймыл-аракети менен бирдей убакытта белгилүү бир мезгилде өтүп жаткан кыймыл-аракетти көрсөтүп колдонулат:

The weather seems to be changing. Аба-ырайы өзгөрүп бара жаткансыйт.

Perfect Infinitive төмөндөгүдөй учурларда колдонулат:

1. Негизги этиштин кыймыл-аракетинен мурун болгон кыймыл-аракетти туюндурганда: *I am glad to have bought this book. Мен бул китепти сатып алганыма кубанам.*

2. Модалдык should, could, ought, might, was (were) жана to hope – үмүттөн, to expect – күт, to want – каала ж. б. негизги этиштерден кийин аткарылбаган өткөндөгү кыймыл-аракетти туюндурганда: *You should have kept your promise. Сиз убадаңызды аткарышыңыз керек эле да.*

Инфинитивдин сүйлөмдө аткарган милдети.

1. Инфинитив сүйлөмдө **ээ** боло алат:

To smoke is bad for health. Тамеки тартуу денсоолукка зыян.

2. Инфинитив сүйлөмдө **тике толуктооч** боло алат:

He came here to see me. Ал бул жерге мени көргөнү келди.

3. Инфинитив **татаал баяндоочтун атоочтук бөлүгү** боло алат:

Her duty is to answer all letters. Анын милдети бардык каттарга жооп берүү.

4. Инфинитив **этиштик татаал баяндоочтун** составына кирет:

We can begin the experiment. Биз экспериментти баштай алабыз.

5. Инфинитив сүйлөмдө **аныктооч** боло алат:

He was the first to come here. Ал бул жерге биринчи болуп келди.

6. Инфинитив сүйлөмдө **бышыктоочтун** милдетин аткарат:

I was too young to think of such things at that time.

Мен ал кезде мындай нерселер тууралуу ойлоого абдан жаш элем.

Инфинитивдин бирикмелери

Объективдик инфинитив бирикмеси

Бул бирикме эки бөлүктөн турат, б. а. атоочтук жөндөмөдөгү зат атооч (же объект жөндөмөдөгү ат атооч) жана инфинитив. Сүйлөмдө бул бирикме

татаал толуктоочтук милдетти аткарат жана төмөндөгүдөй учурларда колдонулат:

1. Каалоону туюндурган *to want, to like, to prefer, to expect* жана кабыл алуу, сезүүнү туюндурган *to hear, to feel, to watch, to make* (мажбурла), *to let* (уруксат кыл) ж. б. этиштерден кийин (сезүүнү туюндурган этиштерден кийин инфинитив **to** бөлүкчөсүз колдонулат):

I want you to come back as soon as possible. Мен сенин мүмкүн болушунча тез кайра келишиңди каалайм.

2. Ойлонууну туюндурган *to know, to think, to consider, to believe* жана уруксат, буйрук, кеңеш берүүнү туюндурган *to advise, to allow, to ask, to beg, to order, to promise* сыяктуу этиштерден кийин:

I don't believe this to be true. Мен анын чын экендигине ишенбейм.

Атоочтук инфинитив бирикмеси

Бул бирикменин биринчи бөлүгүндө жактама ат атооч же зат атооч атооч жөндөмөдө жана экинчи бөлүгүндө инфинитив болот. Сүйлөмдө бул бирикме татаал ээнин милдетин аткарып, төмөндөгүдөй убактарда колдонулат:

1. Ойлонууну жана сезимди туюндурган *to think, to believe, to know, to expect, to consider, to suppose, to hear, to see* жана билдирүүнү туюндурган *to say, to report, to describe* ж. б. этиштерден кийин:

He is known to be a good teacher. Анын жакшы мугалим экендиги белгилүү.

2. Буйрук, өтүнүч, кеңеш жана уруксат кылууну туюндурган *to advise, to allow, to ask, to order* ж. б. этиштерден кийин:

I was asked to come at nine o'clock. Мени саат тогузда кел деп өтүнүштү.

Предлог for менен бирикме.

Бул бирикме обөективдик инфинитив бирикмесиндей эле түзүлөт да, бирок бирикменин башталышына **for** предлогу коюлат.

Инфинитивдүү **for** бирикмеси сүйлөмдө ар кандай милдет аткарат:

1. Татаал толуктоочтук:

We waited for the rain to stop. Биз жаандын токтошун күтүп турдук.

2. Татаал аныктоочтук:

Here are some books for you to read. Сен окуганга мына бир нече китеп.

3. Татаал ээлик:

It will be impossible for me to come tomorrow. Мага эртең келүүгө мүмкүн эмес.

4. Татаал бышыктоочтук:

I have closed the window for you not to catch cold. Сага суук тийип калбасын деп терезени жаап койдум.

Герундий - Gerund

Герундий этиш менен зат атоочтун касиетине ээ болгон этиштин жаксыз түрү. Бул англис тилинде гана бар.

Герундийдин төмөндөгүдөй формалары бар:

	Indefinite	Perfect
Active	*asking*	*having asked*
Passive	*being asked*	*having been asked*

Герундийдин төмөндөгүдөй зат атоочтук касиеттери бар:

1. Сүйлөмдө ээ, толуктооч жана баяндоочтун атоочтук бөлүгү боло алышы;

2. Өзүнөн мурун предлог менен бирге колдонулушу;

3. Зат атооч менен ат атоочту аныктооч катары кабыл алышы;

Герундийдин төмөндөгүдөй этиштик касиеттери бар:

1. Этиштикиндей жай жана туюк мамилеси бар.

2. Өзүнөн кийин тике толуктооч кабыл алышы.

3. Тактоочту аныктооч катары кабыл алышы.

4. Негизги этиштин кыймыл-аракети менен бирдей же мурун болгон кыймыл-аракетти туюндуруп чактык үлүшкө ээ болушу.

Герундийдин колдонулушу

Indefinite Gerund негизги этиштин кыймыл-аракети менен бирдей убакта болгон кыймыл-аракетти көрсөтүп колдонулат:

He was fond of reading when he was a child. Ал бала чагында китеп окуганды жакшы көрчү.

Бышыктоочтук сөздөрдүн же сүйлөмдүн бүт маанисине карата герундий негизги этиштин кыймыл-аракетинен мурун болгон кыймыл-аракетти да туюндуруп колдонулат:

I remember meeting you somewhere before. Мен сизди кайдандыр мурун жолуктургандыгым эсимде.

Perfect Gerund негизги этиштин кыймыл-аракетинен мурун болгон кыймыл-аракетти туюндуруш үчүн колдонулат:

I thanked him for having helped me in my studies. Менин окуума жардам бергендиги үчүн ага ыракмат айттым.

Герундийдин сүйлөмдө аткарган милдети.

Герундийдин сүйлөмдө аткарган милдети төмөндөгүдөй:

1. Сүйлөмгө ээ болушу:

Playing Golf is a favourite for Americans. Гольф ойноо америкалыктардын эң сүйгөн спорту.

2. Сүйлөмгө тике жана предлогдуу толуктооч болушу:

She likes reading a book. Ал китеп окуганды жакшы көрөт.

3. Татаал баяндоочтун атоочтук бөлүгү боло алат:

Her duty is answering all letters. Анын милдети бардык каттарга жооп берүү.

4. Сүйлөмдө аныктооч болушу:

I am glad to have the opportunity of talking to you. Мен сиз менен сүйлөшүүгө мүмкүнчүлүк табылганына кубанам.

5. Герундий бышыктоочтун милдетин да аткарат:

Think before answering. Жооп берүүдөн мурун ойло.

Атоочтук - Participle

Атоочтук деп сын атоочтун, тактоочтун жана ошондой эле этиштин маанисине ээ болгон этиштин жаксыз формасы аталат.

Англис тилиндеги атоочтуктардын өтмө жана өтпөс этиштерге ылайыктуу формалары бар.

Өтмө этиштерден түзүлгөн атоочтуктардын эки мамилеси (жай, туюк) жана беш формасы бар.

Өтмө этиштердин атоочтугунун формалары:

Participle I	
Active **Passive**	*writing* *being written*

Participle II	**Perfect Participle**
written	*having written having been written*

Өтпөс этиштерден түзүлгөн атоочтуктардын бир мамилеси (жай) жана үч формасы бар.

Өтпөс этиштердин атоочтугунун формалары:

	Participle I	**Participle II**	**Perfect Participle**
Active	*falling*	*fallen*	*having fallen*

Participle I (учур чактагы атоочтук) өтмө жана өтпөс этиштердин уңгусуна **-ing** мүчөсүн жалгоо аркылуу түзүлөт:

to play playing – ойноп жаткан, ойноп жатып

to speak speaking – сүйлөп жаткан, сүйлөп жатып

Participle II (өткөн чактагы атоочтук) туура этиштердин уңгусуна **-ed** мүчөсүн жалгоо аркылуу түзүлөт:

to play – played – ойнолгон, ойнолуп жаткан

to finish– finished – бүтүрүлгөн, бүтүп жаткан

Participle II туура эмес этиштерден болсо жалпы эрежеге баш ийбей өзгөчө түзүлөт: *to write – written – жазылган, жазылып жаткан*

to build – built – курулган, курулуп жаткан

Атоочтуктардын татаал түрү to be, to have жана негизги этиштердин Participle II формасы аркылуу түзүлөт:

Participle I Passive to be жардамчы зтишинин Participle I формасы (being) жана негизги этиштин Participle II формасы аркылуу түзүлөт:

being written– жазылгандыктан, жазылып жаткан

being translated – которулгандыктан, которулуп жаткан

Perfect Participle Active to have жардамчы этиштин Participle I формасы (having) жана негизги этиштин Participle II формасы аркылуу түзүлөт:

having finished – бүткөндөн кийин

having written – жазгандан кийин

Perfect Participle Passive to be жардамчы этишинин Perfect Participle формасы (having been) жана негизги этиштин Participle II формасы аркылуу түзүлөт:

having been made – иштелип бүткөндөн кийин

having been taken – алынгандан кийин

Атоочтуктун бардык формаларынын тангыч түрүн түзүү үчүн алардын алдына тангыч – **not** коюлат:

not finishing – бүтпөй жаткан

not played – ойнолбогон, ойнолбой жаткан

Адатта атоочтуктун алдында предлог турбайт, ушунусу менен ал герундийден айырмаланат:

Герундий – *On seeing them I remembered*

Атоочтук – *Seeing them I remembered*

Атоочтук себеп бышыктоочтун эмес, мезгил бышыктоочтун милдетин аткарса, анда алардын алдында байламта when же while колдонулат:

When looking through the book, I came across an interesting picture. Китепти барактап отуруп, мен кызык сүрөткө жолуктум.

Атоочтуктардын колдонулушу.

Participle I негизги этиштин кыймыл-аракети менен бирдей убакытта болгон кыймыл-аракетти туюндурат:

Seeing that I was late I hurried. Кечигип жатканымды көрүп мен шаштым.

Perfect Participle негизги этиштин кыймыл-аракетинен мурун болгон кыймыл-аракетти туюндурат:

Having slept two hours he felt rested. Эки саат уктап туруп ал эс алгандыгын сезди.

Past Participle өтмө этиштердин туюк даражадагы атоочтугу болуп эсептелет да кыймыл-аракеттин кандайдыр бир нерседе болуп бүткөндүгүн жана аткарылгандыгын туюндурат:

broken – сынылган, сынган   *painted – тартылган*

Атоочтуктардын сүйлөмдө аткарган милдеттери

Атоочтуктар сын атооч, тактооч жана этиштин маанисин аткаргандыктан сүйлөмдө ар кандай сүйлөм мүчөлөрү боло алат.

Сын атооч сыяктуу эле, атоочтук төмөндөгүдөй функцияларга ээ:

1. Аныктооч:

The playing boy is my brother. Ойноп жаткан бала менин бир тууганым.

2. Татаал баяндоочтун атоочтук бөлүгү:

Every door was locked, so that it was impossible to leave the building. Бардык эшиктер кулптануу болгондуктан, үйдөн чыгып кетүүгө мүмкүн эмес эле.

3. Кээде атоочтук сын атоочтун функциясында, аныктоочтуу багыныңкы сүйлөмдүн ордуна колдонулат:

The boy playing in the garden was my brother. Бакта ойноп жаткан бала менин бир тууганым эле.

4. Тактоочтун милдетинде атоочтук-сын-сыпат бышыктooч катары колдонулат:

The flag hung on the building, was flapping gently in the breeze. Имараттын үстүндө илинип турган желек желге акырын желбиреп турду.

Көнчүлүк учурда атоочтук сын-сыпат, мезгил, себеп ж. б. бышыктоочтун милдетин аткарып, бышыктоочтуу багыныңкы сүйлөмдүн ордуна колдонулат: *Having finished his work, he went home. Жумушун бүткөндөн кийин ал үйүнө кетти.*

Тактооч - Adverb

1. **Сын-сыпат** тактооч: *badly, well, slowly, quickly* ж. б.
2. **Мезгил** тактооч: *today, yesterday, soon, now, late, then*
3. **Күдүк** тактоочтор: *often, never, ever, always, how often* ж. б.
4. **Орун** тактооч: *here, there, above, outside* ж. б.
5. **Даража** тактооч: *little, much, quite, very, too, how much*

Жөнөкөй тактооч деп бөлүүгө болбой турган бир уңгудан турган тактоочторду айтабыз: *soon, fast, here, there, when, why, well, hard, much, very, quite, often.*

Туунду тактоочтор суффикс **-ly**нин зат атоочко жана сын атоочко уланышы менен түзүлөт:

bad – badly – жаман   quick – quickly – ылдам

Татаал тактоочтор сөздөрдүн бирикмесинен түзүлөт:

Sometimes – кээде, meantime – ошол убакта, anyway – кандай болсо да, midway – жарым жолдо, inside – ичинде, overhead – үстүндө.

Курама тактоочтор деп бир маанини түшүндүргөн жардамчы жана маани берүүчү сөздөрдүн бирикмесинен түзүлгөн тактоочторду айтабыз:

at length – толук, бүт, at first – адегенде, in vain – бекеринен, at least – айла кеткенде, жок дегенде.

Англис тилинде көпчүлүк тактоочтор формасы боюнча башка сөз түркүмдөрүнө окшош келишет. Ошондуктан алардын тактооч экендигин сүйлөмдөгү аткарган милдетине жараша билүүгө болот.

Сын атооч
He stayed long time with us. Ал көп убакытка бизде туруп калды.
Байламта
He returned before I had time to go away. Мен убакыт таап кайра кет-кенче ал келип калды.
Предлог
I shall speak to you after dinner. Мен сени менен түшкү тамактан кийин сүйлөшөм.
Тактооч
He stayed long with us. Ал биздикинде көпкө турду.
Тактооч.
I have never seen him before. Мен аны мурда эч качан көргөн эмесмин.
Тактооч
I shall tell you about it after. Мен ал жөнүндө сага кийин айтам.

Тактоочтун салыштырма даражалары

Англис тилинде тактоочтор салыштырма даражаларын сын атоочтордой эле түзүшөт. Бир муундан турган тактоочтор салыштырма сынын **-er**, ал эми күчөтмө сынын **-est** суффикстери аркылуу түзүшөт:

Жай даража	Салыштырма даража	Күчөтмө даража
soon *fast* *loud*	*sooner* *faster* *louder*	*the soonest* *the fastest* *the loudest*

Көп муундуу жана **-ly** менен аякталган тактоочтор салыштырма даражада **more, less** күчөтмө даражада **most, least** деген сөздөрдү кошо пайдалануу менен түзүлөт:

Жай даража	Салыштырма даража	Күчөтмө даража
seldom *slowly* *bravely*	*more seldom* *more slowly* *less bravely*	*the most seldom* *the most slowly* *the most bravely*

Кээ бир тактоочтор даражаларын бөлөк уңгуга өтүү менен түзүшөт:

Жай даража	Салыштырма даража	Күчөтмө даража
much көп *little аз* *well жакшы* *badly жаман* *far ыраак*	*more көбүрөөк* *less азыраак* *better жакшыраак* *worse жаманыраак* *farther ыраагыраак* *further*	*the most абдан көп* *the least абдан аз* *the best эң жакшы* *the worst эң жаман* *the farthest эң ыраак* *the furthest абдан ыраак*

Тактоочтун сүйлөмдө аткарган милдети.

Тактооч сүйлөмдө кыймыл-аракеттин аткарылган мүнөзүн, убакытын, кээде анын себебин, максатын же болбосо натыйжасын аныктап туруучу бышыктоочтук сөз болуп саналат. Тактооч ошондой эле сапаттын даражасын аныктайт: *He moved slowly over the soft snow. Ал жумшак карда жай бара жатты.*

Эгерде тактооч суроолуу сүйлөмдө колдонулса, анда ал суроолуу тактооч деп аталат: *Why don't you speak English? Эмне үчүн сиз англисче сүйлөбөйсүз?*

Эгерде тактооч аныктоочтуу сүйлөмдү баш сүйлөм менен байланыштырса, анда ал **мамиле тактооч** деп аталат: *It was in the year when the war broke out. Бул согуш башталган жылы болгон эле.*

Тактоочтун сүйлөмдөгү орду.

Тактооч сүйлөмдө өзүнүн маанисине карай ар түрдүү орундарды ээлейт:

Сапат же кыймыл-аракет даражаларын аныктоочу тактоочтор ар дайым аныкталуучу сөздүн алдында турушат:

She runs extremely fast. Ал эң эле ылдам чуркайт.

Сапат же кыймыл-аракет даражаларын аныктап туруучу тактооч **enough** ар дайым аныкталуучу сөздөн кийин турат:

Akmat reads English books fluently enough. Акмат англис тилиндеги китептерди жакшы эле шар окуйт.

Кыймыл-аракеттин аткарылуучу мезгилин аныктоочу тактоочтор *(today, yesterday, tomorrow)* сүйлөмдүн аягында же сүйлөмдүн башында турушат:

Yesterday I was at the cinema. Мен кечээ кинодо болдум.

Кыймыл-аракеттин аткарылуучу ордун аныктоочу тактоочтор: here, there ар дайым сүйлөмдүн аягында же мезгил тактоочтун алдында турат:

They will come at 5 o'clock here. Алар бул жерге саат 5те келишет.

Кыймыл-аракеттин аткарылып турушун аныктоочу тактоочтор: *always, often, seldom, hardly, just, already* ж. б. этиштердин алдында турушат:

I never met him before. Мен аны эч качан мурда көргөн эмесмин.

Бул тактоочтор этиштин татаал формасында жардамчы жана негизги этиштин ортосунда коюлат:

I have never seen such a beautiful picture. Мен мындай татынакай сүрөттү эч качан көргөн эмесмин.

Кыймыл-аракеттин мүнөзүн аныктоочу тактоочтор ар дайым аныктай турган этиштерден же толуктоочу бар сүйлөмдөрдөн кийин турат. Кээде алар өзүлөрү аныктап турган этиштердин алдында да турат:

Bek sings beautifully. Бек сонун ырдайт.

Тактооч **only** сүйлөмдө аныктай турган сөздүн маанисин күчөтүү үчүн колдонулат жана маанисин күчөтүүчү сөздөрдүн алдында турат:

Only he came into the room. Бөлмөгө ал гана (эле) кирди.

He only came into the room. Бөлмөгө ал гана (эле) кирди.

Байламталар - Conjunctions

Кыргыз тилиндегидей эле англис тилинде байламталар сөз менен сөздүн, сүйлөм менен сүйлөмдүн же сүйлөм мүчөлөрүнүн бири-бирине болгон катнашын туюндуруш үчүн колдонулат.

Байламталар өзүлөрүнүн түзүлүшү боюнча **жөнөкөй, татаал** жана **курама** болуп үчкө бөлүнүшөт.

Жөнөкөй байламталарга бир уңгудан түзүлгөн сөздөр кирет: *and, but, or, if, that* ж. б.

Татаал байламталарга эки сөздүн бирикмесинен түзүлгөн байламталар киришет: *however, whereas* ж. б.

Курама байламталарга кызматчы жана негизги сөздөрдүн бирикмесинен түзүлгөн байламталар киришет: *in case, as long as, in order to* ж. б.

Курама байламталарга эки байламтанын бирикмесинен турган сөздөр да киришет*: both... and, either... or, neither... nor, not only... but also, as... as, not so... as.*

Англис тилинде эки же андан көп сөздөрдү, сүйлөмдөрдү бири-бири менен байланыштырып туруучу байламталар, **байланыштыргыч** жана **багындыруучу** байламталар болуп экиге бөлүнүшөт.

Байланыштыргыч байламталар, бир өңчөй сөздөрдү же сүйлөмдөрдү бири-бири менен байланыштырат.

Алар: *and, as well as, nor, neither... nor, but, still, yet, or, either... or, however:*

There are five chairs and a table in the room. Бөлмөдө беш отургуч жана бир стол турат.

Багындыруучу байламталар, баш сүйлөм менен багыныңкы сүйлөмдү байланыштырат.

Алар: *that, whether, if, as, soon as, as long as, till, until, before, after, since, when, while, because, so that* ж. б. болуп эсептелет:

I don't know whether he will come tonight. Ал бүгүн кечинде келеби, билбейм.

Байламталардын өзүнчө синтаксистик функциясы жок, б. а. сүйлөм мүчөлөрү боло албайт. Ошондуктан алар сөз менен сөздү, сүйлөм менен сүйлөмдү гана байланыштыруу үчүн колдонушат.

Предлогдор - Prepositions

Жөнөкөй предлогдор: *in, on, at, by, to, with, from, of, for* ж. б. болуп эсептелет.

Татаал предлогдор: *inside – ичине, outside - тышында, throughout– аркылуу, upon – үстүндө, into– ичине* ж. б. болуп эсептелет.

Курама предлогдор: *because of – үчүн, instead of – ордуна, by means of – жардамы менен, as far as – чейин, in spite of – карабастан, in front of– алдында, opposite to –каршы* ж. б.

Предлогдордун колдонулушу.

Предлогдор ар дайым зат атооч, ат атооч жана герундийдин алдында колдонулат. Эгерде зат атоочтун алдында аныктап турган сөз болсо предлог анын алдына коюлат:

He goes to the library every day. Ал күнүгө китепканага барат.

Where?, What?, Whom? деген суроолуу сөздөр менен башталган суроолуу сүйлөмдөрдө предлогдор сүйлөмдүн аягына коюлат:

Where are you going to? I am going to school.

Where are you coming from? I am coming from school.

Предлогдор убакыт, аралык, себеп, максат жана башка мамилелерди туюндуруп турушат. Кээ бир предлогдор зат атооч сөздөр менен бирге колдонгондо өзүнүн лексикалык маанисин жоготуп коюшат да, алар кыргыз тилинде төмөндөгүдөй жөндөмө мүчөлөрү менен берилет:

1. Предлог – **of** кыргыз тилинде илик жөндөмөнүн мүчөсү менен берилет:

The walls of the room are white. Бөлмөнүн дубалдары ак.

2. Предлог – **to** барыш жөндөмөсүнүн мүчөлөрү аркылуу берилип, багытты туюндурат: *He went to the cinema. Ал кинога кетти.*

3. Предлог **in, at, on** – орунду, убакытты туюндурганда кыргыз тилинин жатыш жөндөмөсүнүн мүчөлөрү менен берилет:

Asan works at a plant. Асан заводдо иштейт.

4. Предлог –**from** убакытты жана багытты туюндурганда кыргыз тилинин чыгыш жөндөмөсүнүн мүчөсү менен берилет:

He took the book from the shelf. Ал китепти текчеден алды.

Англис тилинин кээ бир предлогдору кыргыз тилине өзүнчө лексикалык маани менен берилет:

1. Предлог **before** убакытты туюндурганда «**мурда, мурун**» деп берилет:

I shall come before 5 o'clock. Мен саат бештен мурун келем.

2. Предлог **till** убакытты туюндурганда «**чейин**» деп берилет.

Till the end of this week I shall be very busy. Бул жуманын акырына чейин менин колум бошобойт.

3. Предлог **about** убакытты жана орунду көрсөткөндө «**ченде**», «**жанында**», ал эми бир нерсе тууралу туюндурса«**жөнүндө**» «**тууралуу**» деп которулат:

They came at about two o'clock. Алар саат эки ченде келишти.

4. Предлог **for** убакытты туюндурса «**бою**», максатты көрсөтсө «**үчүн**», ал эми багытты билгизгенде барыш жөндөмөсүнүн мүчөсү менен берилет:

I lived in America for two years. Мен Америкада эки жыл бою жашадым.

5. Предлог **with** кыргыз тилинде «**менен**» деген сөздүн жардамы менен берилет:

I shall go to the country with Aichurok. Мен айылга Айчүрөк менен барам.

6. Предлог **-by** кыймыл-аракет аткаруучуга тийиштүү болгондо, убакытты жана орунду туюндурганда кыргыз тилинде «**тарабынан, аркылуу, жанында, ченде**» деген маанини түшүндүрөт:

It was written by a young writer. Бул жаш жазуучу тарабынан жазылган.

7. Англис тилинде предлог дайым эле сөздүн алдында колдонулбастан алардан кийин да колдонулат. Алсак, кээ бир этиштер өзүнөн кийин белгилүү бир предлогду талап кылат. Мындай учурда кыргыз тилинде алар бир этиш сөз менен гана берилет:

to hope for – ишен	to look for – изде
to accuse of– күнөөлө	*to listen to –ук*
to wait for – күт	*to care for – кызык, жакшы көр*
to ask for – суран	*to explain to – түшүндүр*

Сырдык сөз - Interjection

Адамдын ички сезимдерине карата болгон мамилесин билдирүүчү сөздөр **сырдык сөздөр** деп аталышат. Сырдык сөздөрдү сүйлөм мүчөлөрү боло албайт жана сүйлөм мүчөлөрү менен сүйлөмдө эч кандай байланышы жок жана өзүнчө айырмаланып турат.

Маани берүүчү сөз түркүмдөрүнөн айырмасы, сырдык сөздөр өздөрү билдирген маанинин аты эмес, атоо функциясына да ээ эмес. Алар сүйлөөчүнүн ички сезимин же эрктик мамилесин билдирүүчү өзгөчө бирречтик белги болуп эсептелет.

Сырдык сөздүн кандай мааниде колдонулгандыгы, айрыкча, оозеки речте белгилүү бир интонация менен же жандоо менен кошо айтылганда

түшүнүктүү болот. Сырдык сөздөр адамдын речине эмоциялуу мүнөз берип, сүйлөөчүнүн чындыкка карата болгон мамилесин көрсөтөт.

Байланыштуу речте сырдык сөздөр адамдын ички сезимин билдириш үчүн тыбыш катарында берилет (*oh! ah! Bravo!, Hush! Hurrah!*) же өзүнчө сырдык сөздүк бирикмелер катарында берилет:

For shame! – Уят! Well done! – Азамат!

Бөлүкчөлөр - Particles

1. **Күчөтмө** бөлүкчөлөр: *even – жадегенде, yet, still –дагы, just – так ушул, так өзү, азыр эле, simply – жөн эле, never – эч качан* ж. б.

2. **Тактооч** бөлүкчөлөр: *just, right, exactly, precisely – так ушул, так өзү, туптуура, даана* ж. б.

Өзгөчөлөп ченемдеген бөлүкчөлөр: *even – жадагенде, only – гана, merely – гана, жөн эле, just – гана, эле, жөн эле, alone – гана* ж. б.

Бөлүкчөлөрдүн колдонулушу.

Бөлүкчөлөр өзүлөрүнүн мааниси боюнча төмөндөгүдөй колдонулушат:

1. Тангыч **not (n't)**:

а) этиштин тангыч формаларын түзгөндө:

I don't speak French. Мен французча сүйлөбөйм.

б) ар кандай сөз түркүмдөрү менен берилген бөлөк сүйлөм мүчөлөрүн тануу маанисинде:

I asked him not to do that again. Мен андан муну кайра жасабагын деп сурангам.

в) берилген суроого тангыч сүйлөм менен жооп бергенде:

Will you go to the library tomorrow? I'm afraid not, I'm very busy. Сен эртең китепканага барасыңбы? Жок, колум бошобойт ко дейм.

2. Күчөтмө жана өзгөчөлөп ченемдеген бөлүкчөлөр суроолуу жана тангыч сүйлөмдөрдө **can** модалдык этиши менен:

I can only tell you what I know. Билгенимди мен сизге айтып гана бере алам.

3. Тактооч бөлүкчөлөр also, too, as well, either – дагы маанисинде мурунку айтылган ойго сүйлөмдүн бир мүчөсүнүн катнашын көрсөткөндө:

They are planning to play football tomorrow. My brother will play with them too. Алар эртең футбол ойноону пландаштырып жатышат.

Менин бир тууганым дагы алар менен бирге ойнойт.

4. Көпчүлүк бөлүкчөлөр өзүлөрүнүн түзүлүшү боюнча тактоочторго (just, still, never ж. б), сын атоочторго (right, even, only) жана ат атоочторго (all, either) окшош. Бирок алар өзүнчө лексикалык маанини туюндурбайт жана сүйлөм мүчөсү боло албайт, болгону өзүлөрү тиешелүү болгон сөздөрдүн маанисин күчөтүп, тактап же өзгөчөлөп турушат:

Bolot has just come, (тактооч) Болот азыр эле келди.

Bolol just came to see you. (бөлүкчө) Болот сени көргөнү эле келди.

Модалдык сөздөр - Modal words

Модалдык сөздөр өзүлөрүнүн түзүлүшүнө карата төмөндөгүдөй болуп үчкө бөлүнөт:

Жөнөкөй модалдык сөздөр: *sure, perhaps* ж. б.

Туунду модалдык сөздөр: *surely, naturally, really* ж. б.

Куранды модалдык сөздөр: **maybe, to be sure** ж. б.

Модалдык сөздөр өзүлөрүнүн маанисине карата төмөндөгүдөй бөлүнүшөт:

1. Ишенимди туюндуруучу: *of course, sure, surely, tobe sure, sure enough, no doubt, naturally.*

2. Макулдукту же макул эместикти туюндуруучу: *fortunately, unfortunately, luckily, unluckily, happily, unhappily.*

3. Күмөн саноону жана божомолдоону туюндуруучу: *maybe, perhaps, probably.*

4. Күчөтмө маанини туюндурган: *indeed, really*

Ушул жогорудагы модалдык сөздөрдүн бардыгы сүйлөмдө киритме сөздүн милдетти аткарышат:

Perhaps they will come tomorrow. Мүмкүн алар эртең келишет.

5. Берилген суроого оң же терс жоопту туюндуруп, толук бир сүйлөмдүн маанисин берген: *Yes, Yes, of course., of course., Oh, yes. Certainly, Yes, indeed. Sure! No, 'doubt. Perhaps. Maybe* ж. б. сөз түркүмдөрү да кирет:

Would you talk to him? – Yes, of course. Сиз аны менен сүйлөшүп коңсузбу? – Ооба, ананчы (айныксыз).

Сүйлөм - Sentence

Ар кандай сүйлөм өзүлөрүнө тийиштүү сүйлөм мүчөлөрүнөн турат. Эки тилде тең сүйлөм мүчөлөрү **баш** жана **айкындоочтук** болуп бөлүнүшөт. Сүйлөмдүн баш мүчөсүнө **ээ**, **баяндооч**, ал эми айкындооч мүчөлөрүнө **толуктооч**, **аныктооч** жана **бышыктооч** киришет.

Сүйлөм өзүнүн түзүлүшү боюнча **жөнөкөй** жана **татаал** болуп экиге бөлүнөт. Татаал сүйлөмдөр **татаал кош сүйлөм** жана **татаал багыныңкы сүйлөм** болуп бөлүнүшөт.

Сүйлөмдүн максаттык маанисине карата төмөндөгүдөй бөлүнүшөт:

1. Жай сүйлөм:

He is writing a letter. Ал кат жазып жатат.

2. Суроолуу сүйлөм:

Where do you go after the lessons? Сабактан кийин сен кайда барасың?

3. Илептүү сүйлөм:

Oh, what lovely flowers! Кандай сүйкүмдүү гүлдөр!

4. Буйрук сүйлөм:

Come to the blackboard. Доскага чыгыңыз.

Жай сүйлөм - Declarative sentences

Жай сүйлөм:

He has just broken his pencil. Ал азыр эле карандашын сындырып алды.

Англис тилинде кыргыз тилиндегидей эмес ар бир сүйлөмдүн өзүнө гана мүнөздүү туруктуу сөз тартиби бар. Жай сүйлөмдү төмөндөгүдөй көрсөтүүгө болот:

Ээ	баяндооч	толуктооч		
		кыйыр	тике	предлогдуу
She	*bought*	*her brother*	*a book*	*for a present*

Сүйлөмдө сөздөрдүн тартибинин бузулушу, б. а. ээден мурун баяндоочтун коюлуп колдонушу **инверсия** деп аталат. Инверсия дайыма суроолуу сүйлөмдөрдө болот. Жай сүйлөмдөгү инверсия төмөндөгүдөй учурларда жолугат.

1. There is (are, will be, has been, can be, may be ж. б.) түрмөгүндөгү сөз айкаштарында:

There is a table in the classroom. – Класста стол турат. **(there is** – баяндооч, **a table – ээ).**

2. Макулдукту же макул эместикти билдирген кыска жооптордо. Көбүнчө: **so** (neither) **do** (have, am, can) I –Мен дагы.

My brother speaks quite well. – So does my sister. Менин бир тууганым абдан жакшы сүйлөйт. – Менин карындашым дагы.

3. Эгерде сүйлөмдүн ээси зат атооч болуп, сүйлөм **here**– мына, **there** – тигил жакта, **now** – азыр, **then** – анда тактоочтору менен башталса:

Here comes our teacher. Мына биздин мугалим келе жатат.

4. Төл сөздүн кириш бөлүгүндө ээлик милдетти зат атооч аткарганда:

«What is wrong with you?» asked the doctor. «Сизге эмне болду?» – деп доктор сурады.

Эгерде ээлик милдетти өздүк ат атооч аткарса инверсия болбойт:

«What is your name?» he asked. «Сиздин атыңыз ким?» – деп сурады.

'There is (are)' сөз айкашы

Бул айкашуу **there is (are)** заттын бардыгын же бир белгилүү орунда тургандыгын көрсөтүп, «бар», «турат», «жүрөт» деген мааниде колдонулат.

Кыргыз тилинде мындай учурда сүйлөм мезгил же орун бышыктоочтор менен башталат:

Англис тилинде мындай учурда сүйлөм **there is (are)** айкашы менен башталып, андан кийин ага тиешелүү болгон зат атооч, андан кийин бышыктооч сөздөр келет. **To be** жардамчы этиши өзүнөн кийинки зат атоочко карата жакталып өзгөрөт:

There is a pen on the desk. Партада калем сап бар. There are books on the table. Столдо китептер жатат.

There is (are) айкашында **to be** жардамчы этиши ар кайсы чактарда колдонулат:

There were no pictures in this magazine. Бул журналда сүрөттөр жок экен.

Суроолуу сүйлөмдө «**to be**» жардамчы этиши **there**дан мурун коюлат:

Are there children in the garden? Were there pupils at school?

Тангыч сүйлөмдөрдө **there is (are)** айкашынан кийин **no** деген ат атооч коюлат. Бул учурда зат атоочтун алдына артикль коюлбайт.

There is no bed in this room.

There were no teachers at school, when I came.

Эгерде зат атоочтун астында аны аныктай турган **any, much** жана башка ат атоочтор колдонулса **not** деген сөз колдонулат:

There are not any flowers in the room. There is not much water in the pond.

Суроолуу сүйлөм - Interrogative sentence

Суроолуу сүйлөмдөрдүн негизги максаты сүйлөшүп жаткан адамдан керектүү билдирүүнү же андан суроонун маанисине ырастап (жоктоп) жооп алуу болуп эсептелет. Суроо менен жооп мааниси грамматикалык жактан бирдиктүү. Жооптун түзүлүшү суроонун түзүлүшүнө байланыштуу. Ушул себептен көпчүлүк убактарда даяр туруктуу жооп сөздөр колдонулат: yes – ооба, no – жок ж. б.

Англис тилинде суроолуу сүйлөмдөрдүн жай сүйлөмдөрдөн төмөндөгүдөй айырмачылыктары бар:

1. Көпчүлүк суроолуу сүйлөмдөр инверсия менен түзүлөт.

2. Ар кандай суроолуу сүйлөмдөрдүн өзүлөрүнө тиешелүү интонациясы бар.

3. Жазууда суроолуу сүйлөмдөрдүн аягына суроо белгиси коюлат.

Берилген суроолордун мүнөзүнө жана аларга берилүүчү жоопторго карата суроолуу сүйлөмдөр **жалпы, атайы, айырмалоочу** жана **альтернативдик болуп** бөлүнүшөт.

Жалпы суроо - General questions

Жалпы суроолорго инверсия мүнөздүү б. а. ээден мурда суроону туюндурган жардамчы этиштер колдонулат: *Do you speak English?*

Жалпы суроого берилген жооптор түзүлүшү боюнча **кыска же толук** болушу керек. Мына ушуга байланыштуу берилген жоопторду төмөндөгүдөй түрлөрү бар:

1. Сүйлөмдү алмаштырган сөз же сөз айкаштары:

Did you say anything? – No.

2. Өзүнө-өзү ишенбегендикти же ичи ачышкандыкты ырастоо же таанууну туюндурган туруктуу сөз айкаштары:

I hope so – үмүттөнөм. I hope not – үмүттөнбөйм ж. б.

3.Суроонун маанисин толуктаган толук сүйлөмдөр:

Do you know where Akmat lives? – I am afraid I don’t know.

Атайы суроолор - Special questions

Атайы суроолор **who, what, which, why, when, where** ж. б. менен башталат, жана алар сүйлөмдүн мүчөлүк милдетин аткарышат.

Who told you that? (ээ)

Which bus goes to the park? (аныктооч)

What are you writing? (толуктооч)

What street do you live in? (бышыктооч)

Атайы суроолор жалпы суроолорго караганда толук же жарым сүйлөмдөн турган жоопту талап кылышат:

What's the matter with you? – I'm feeling bad, I have a headache.

Айырмалоочу суроолор - Disjunctive questions

Айырмалоочу суроолор эки бөлүктөн турат. *She is at home, isn't she? Ал үйдө, ушундайбы? She isn't at home, is she? Ал үйдө эмес, чындыкбы?*

Айырмалоочу суроого ырастоону же танган маанини берүүчү кыска туруктуу сөз айкалыштары колдонулат:

She speaks English quite well, doesn't she? – Yes, she does. Ал англис тилинде абдан жакшы сүйлөйт, ыраспы? – Ооба. You have a book, haven't you? – No, I haven't. Сенин китебиң бар, ошондойбу? – Жок.

Альтернативдик суроолор - Alternative questions

Альтернативдик суроолор:

Do you go to school or to the cinema? Сеп мектепке барасыңбы же киного барасынбы?

Альтернативдик суроолорго толук жооп берилет.

Do they play volley-ball or basket-ball? They play basket-ball. Алар волейбол ойношобу же баскетбол ойношобу? – Алар баскетбол ойношот.

Буйрук сүйлөмдөр- Imperative sentences

Буйрук сүйлөмдөр ээсиз колдонулат:

Read the book! – Китепти оку (ңуз)!

Tell him about it! – Бул жөнүндө ага айт (ыңыз)!

Буйрук сүйлөмдөрдүн башына же аягына **please** же сүйлөмдүн аягына **will you, won't you** деген сөздөр кошумчаланып колдонулса, сүйлөөчүнүн өтүнүчүн же чакыруусун туюндурат:

Close the door, please! – Эшикти жабыңызчы, мүмкүн болсо!

Please, close the door. – Мүмкүн болсо эшикти жабыңызчы!

Өтө эле өтүнгөндүк сүйлөмдүн башына **do**ну колдонуу менен көрсөтүлөт:

Do write to me! – Мага айныксыз жазып турсаңыз!

Do read it! – Муну сөзсүз окуңуз!

Илептүү сүйлөмдөр - Exclamatory sentences

Илептүү сүйлөмдөр:

How clever he is! – Кандай акылдуу ал! (баяндооч)

What interesting books you have bought! (толуктооч)

Англис тилинде илептүү сүйлөмдөр **what – кандай,** эм**не** деген жана **how – кандай** деген ат атооч сөздөр менен башталып түзүлүшөт.

How тактооч, сын атоочтор, ал эми **what** зат атоочтор менен колдонулушат: *What a pretty room this is!,* *How late it is!*

Сүйлөө речинде көптөгөн сүйлөөчүнүн сезимин билгизүүчү сөз түрмөктөрү жана сүйлөмдөр бар. Алар көпчүлүк убакытта сырдык сөздөр менен колдонулат:

What a good idea! *What a hot day!*

Тангыч сүйлөмдөр - Negative sentences

Эгерде сүйлөөчү жай, суроолуу же буйрук сүйлөмдөрдө өзүнүн оюнун аткарылбай тургандыгын билгизгиси келсе, ал сүйлөмдөр тангыч сүйлөмдөр деп аталышат. Англис тилинде мындай сүйлөмдөрдө бир гана тангыч сөз колдонулат. Ал эми кыргыз тилинде болсо сүйлөмдүн маанисине карата эки же андан көп тангыч сөздөр колдонулушу мүмкүн:

They never come early. Алар эч качан эрте келишпейт.

Англис тилинде тангыч сөз **not** көпчүлүк убактарда баяндоочтор менен бирге колдонулат жана ал жардамчы же модалдык этиштерден кийин коюлат:

I cannot play chess. Мен шахмат ойной албайм.

Таңгыч сөздөр ээ жана толуктооч менен да бирге колдонулат. Мындай учурда баяндооч эч кандай тангыч сөзсүз колдонулат:

There is nothing interesting in this book. Бул китепте кызыктуу эч нерсе жок.

Көпчүлүк убактарда тангыч сүйлөмдө толуктоочтун ордуна сөз, же anything, anybody ж. б. ат атоочтор колдонулат:

She answered nothing. She didn't answer anything.

Жактуу, белгисиз жактуу жана ээсиз сүйлөмдөр

Ээнин сүйлөмдө катышуусуна карата сүйлөм **жактуу, белгисиз жактуу** жана **ээсиз** болуп бөлүнөт. **Жактуу** сүйлөмдөрдө ээ болот. Ээ кайсы гана сөз түркүмү болбосун боло берет:

The table is in the room. Стол бөлмөдө.

Белгисиз жактуу сүйлөмдөрдүн ээси кандайдыр бир белгисиз затты туюндурат. Англис тилинде мындай сүйлөмдүн ээсинин милдетин **one** деген сөз аткарат. Бул сөз кыргыз тилине которулбайт:

One could see four windows of the room. Үйдүн төрт терезеси көрүнүп турган.

Ошондой эле белгисиз жактуу сүйлөмдүн ээсинин милдетин **they** да аткарат:

They say he will be back tomorrow. Аны эртең келет деп жатышат.

Англис тилинде **ээсиз сүйлөмдөрдө** кыймыл-аракетти аткарган субөектиси болбогону менен, субъекттин ордуна **it** деген ат атооч колдонулат. Бул учурда «**it**» эч кандай мааниге ээ болбостон формалдуу эле ээнин милдетин аткарат. Ээсиз сүйлөмдөр жаратылыштын кубулуштарын, аба ырайынын абалын, убакытты жана аралыкты билгизүүдө колдонулат. Кыргыз тилинде мындай сүйлөмдөр эч кандай ээсиз эле колдонулушат:

It is cold. – Суук. It was summer. – Жай эле.

Жөнөкөй сүйлөм - Simple sentence

Ээ менен баяндоочтон түзүлгөн сүйлөмдөрдү жөнөкөй сүйлөм дейбиз. Бул сүйлөмдү түзүүгө **толуктооч**, **аныктооч** жана **бышыктоочтор** да катышат.

Сүйлөмдө ээ менен баяндоочтун катышуусуна карата сүйлөм **толук** жана **толук эмес** болуп бөлүнөт.

Толук сүйлөмдө ээ, баяндооч экөө тең катышат:

Almaz lives in this town. – Алмаз бул шаарда жашайт.

Толук эмес сүйлөмдө ээ же баяндооч, же экөө тең колдонулбай калышы мүмкүн. Кемчил болгон сүйлөм мүчөлөрү мурунку айтылган баян же шарт менен аныкталып турат. Мындай сүйлөмдөр кыска суроо жоопто көп колдонулат.

Do you go to the cinema? – Of course. Have you ever seen him? – Never.

Сүйлөм түзүү касиеттерине карата сүйлөм мүчөлөрү **баш** жана **айкындооч** болуп экиге бөлүнүшөт. Сүйлөмдүн баш мүчөлөрү менен өзүнчө сүйлөм түзүүгө болсо, айкындооч мүчөлөрү менен мүмкүн эмес.

Сүйлөмдүн баш мүчөлөрү
Ээ - Subject

Англис тилинин жай сүйлөмдөрүндө ээ дайыма баяндоочтун алдында турат жана төмөнкү сөз түркүмдөрү менен туюндурулат:

1. Зат атооч менен:

Aijigit's father saw that the picture had fallen down. Айжигиттин атасы сүрөттүн түшүп калганын көрдү.

2. Атооч жөндөмөдө турган жактама, шилтеме ат атоочтор жана таандык ат атоочтордун экинчи формасы, ошондой эле сурама, тангыч, күдүк ат атоочтор менен:

She may find work here. Ал бул жерден жумуш таба алат.

3. Эсептик жана иреттик сан атоочтор менен:

Of these two books the first is the better. Бул эки китептин биринчиси жакшыраак.

4. Инфинитив жана герундий менен:

To smoke is bad for health. Тамеки тартуу ден-соолукка зыян.

Ээ өзүнө тиешелүү сөздөр менен ээлик группаны түзөт:

Жекелик сан үчүнчү жактын ат атоочу **it** ээнин милдетин төмөндөгү учурларда аткарат:

1. **It** ээнин милдетин аткаруу менен көпчүлүк убакта жекелик сандагы зат атоочторду алмаштырат:

I shall buy a new book, it will be very interesting. Мен жаңы китеп сатып алам. Ал абдан кызык болот.

2. It ээсиз сүйлөмдөгү формалдуу ээнин ролун аткарат:

It is raining. – Жаан жаап жатат.

It is cold. – Суук.

3. It шилтеме ат атоочтордун маанисинде да ээлик милдетти аткарат:

It was my brother. – Ал менин бир тууганым эле.

Баяндооч - Predicate

Англис тилиндеги баяндооч жай сүйлөмдөрдө дайыма ээден кийин келет жана этиштин жактама формасы менен туюндурулат. Баяндооч **жөнөкөй, атоочтук татаал** жана **этиштик татаал** болуп үчкө бөлүнөт:

1. Жөнөкөй баяндооч этиштин жактама формасынан турат. Жөнөкөй баяндооч этиштин бардык чактарында, мамилелеринде жана ыңгайларында боло берет:

The boy sent his letter to the wrong address. Бала катты туура эмес дарекке жиберди.

2. Атоочтук татаал баяндооч байланыштыргыч этиштен жана ошондой эле баяндоочтун атоочтук бөлүгүнөн турат. Байланыштыргыч этиш ээни баяндооч менен байланыштырып, чакты, мамилени, ыңгайды көрсөтөт жана ээ менен жакта жана санда айкалышат. Баяндоочтун атоочтук бөлүгү ээни мүнөздөөчү татаал баяндоочтун негизги бөлүгү болуп саналат:

My friend has become an engineer. Менин жолдошум инженер болду.

Баяндоочтун атоочтук бөлүгүнүн милдетин төмөнкү сөз түркүмдөрү аткарышат:

1. Зат атооч: *Aisha became a doctor. This boy is my brother.*
2. Сын атооч: *It is getting cold.*
3. Ат атоочтор: *This book is mine. What is he?*
4. Эсептик жана иреттик сан атоочтор: *We were five. He was the first.*
5. Инфинитив жана герундий: *The thing to do now is to close up the lesson, go home and sleep.*

3. Этиштик татаал баяндооч көмөкчү этиштер can, may, must ж. б. менен инфинитивдин бирикмесинен, ошондой эле кыймыл-аракеттин башталышын, уланышын, бүтүшүн билгизген to begin, to start, to end, to continue, to want, to decide, to intend ж. б. этиштердин инфинитив же герундий менен болгон айкалышынан түзүлөт:

I must go to school now. You may take this book If yon like.

Сүйлөмдүн айкындоочу мүчөлөрү

Сүйлөмдүн айкындоочу мүчөлөрүнө **толуктооч, аныктооч** жана **бышыктоочтор** киришет.

Толуктоочтор **тике, кыйыр** жана **предлогдуу** болуп үчкө бөлүнүшөт.

Тике толуктооч кыймыл-аракет багытталган затты туюндурган сүйлөм мүчөсү.

Сүйлөмдө тике толуктооч баяндоочтон же кыйыр толуктоочтон кийин колдонулат:

Ээ	баяндооч	тике толуктооч	бөлөк сүйлөм мүчөлөрү
Panar	*reads*	*books*	*every day*

Кыйыр толуктооч башка бир затка багытталган кыймыл-аракеттин сүйлөмдүн обөектисине болгон мамилесин туюндурат. Кыйыр толуктооч сүйлөмдө айныксыз тике (кээде предлогдуу) толуктооч менен бирге колдонулуп, баяндооч менен тике толуктоочтун ортосуна коюлат:

ЭЭ	баяндооч	кыйыр толуктооч	тике толуктооч
Panar	*gave*	*us*	*a book*

Кыйыр толуктоочтун милдетин сүйлөмдө көбүнчө обөект жөндөмөдөгү ат атоочтор, кээде атоочтук жөндөмөдөгү зат атоочтор аткарышат.

Предлогдуу толуктооч өзү тиешелүү этишке предлог менен байланышат. Предлогдуу толуктооч демейде тике жана кыйыр толуктоочтордон, алар жок болсо баяндоочтон кийин коюлат.

We congratulated him on his success.

Аныктооч заттын сынын, сыпатын туюндурган сүйлөм мүчөсү.

Англис тилинде аныктооч адатта өзү аныктаган сөздүн алдында турат, артикль болсо, анда аныктооч артикль менен аныкталгыч сөздүн ортосунда турат:

a red pencil – кызыл карандаш

a difficult task – оор маселе

Англис тилинде төмөнкү учурларда аныктооч өзү аныктай турган сөздүн алдында турбастан, андан кийин турат:

1. Тактооч менен туюнтулса:

I live in the room above.

2. Инфинитив же атоочтук бирикмелер менен туюндурулса:

He looked at the shelves of the books to be read.

Бышыктоочтор кыймыл-аракеттин же абалдын ордун, мезгилин, максатын, себебин, сын-сыпатын билдирет жана төмөндөгүдөй бөлүнөт:

1. **Мезгил** бышыктооч:

The snow began to fall in the early morning.

2. **Орун** бышыктооч:

I was in Moscow last year.

3. **Максат** бышыктооч:

Askar came to help me.

4. **Себеп** бышыктооч:

He saw nothing because it was dark in the room.

5. **Сын-сыпат** бышыктооч:

I like to sleep with the windows open.

6. **Даража** бышыктооч: *They are very friendly.*

Татаал сүйлөмдөр

Татаал сүйлөмдөр **татаал кошмо** жана **татаал багыныңкы** болуп экиге бөлүнүшөт.

Татаал кошмо сүйлөм.

Эгерде эки же андан көп сүйлөмдөр бири-бирине көз карандысыз бир сүйлөмгө биригип турушса, мындай сүйлөмдү татаал кошмо сүйлөм дейбиз. Булар **and** – жана, ал эми, же, **as well as** – ошондой эле жана, **but** – бирок, **not only**....**but also** – **гана эмес**, ошондой эле жана ж. б. деген байламталар менен байланышат.

Байламта менен бириккен сүйлөмдөрдүн ортосуна үтүр коюлат.

She wrote a letter and Asan took it to the post office.

Ал кат жазды, ал эми Асан аны почтого алып барды.

Татаал багыныңкы сүйлөм.

Эгерде эки же андан көп сүйлөмдөр биригип турса жана алардын бирөө баш болуп, калгандары аны аныктап ага баш ийип турса, мындай сүйлөмдөрдү багыныңкы татаал сүйлөм дейбиз. Баш сүйлөмгө багыныңкы сүйлөмдөр: *that - да, -де, if – эгерде, after – кийин, because – анткени, себеби* ж. б., же көпчүлүк учурларда кыргыз тилине которулбаган *who, whose, when, where* деген байламта сөздөр менен байланышып турат:

It is strange that we should meet here.

Биздин бул жерден жолукканыбыз таң калаарлык.

Багыныңкы сүйлөмдөр татаал сүйлөмдө ар түрдүү сүйлөм мүчөлөрүнүн милдеттерин аткарышат:

1. Багыныңкы ээнин (Subject clauses)
2. Багыныңкы баяндоочтун. (Predicative clauses)
3. Багыныңкы толуктоочтун. (Object clauses)
4. Багыныңкы аныктоочтун (Attributive clauses)
5. Багыныңкы бышыктоочтун (Adverbial clauses)

Ээлик багыныңкы сүйлөмдөр татаал сүйлөмдө ээнин милдетин аткарышат:

Баяндоочтук багыныңкы сүйлөмдөр татаал баяндоочтун атоочтук бөлүгүнүн милдетин аткарышат:

Толуктоочтук багыныңкы сүйлөмдөр татаал сүйлөмдө тике же предлогдуу толуктоочтун милдетин аткарышат:

Аныктоочтук багыныңкы сүйлөмдөр татаал сүйлөмдө аныктоочтун милдетин аткарышат:

Бышыктоочтук багыныңкы сүйлөмдөр татаал сүйлөмдө ар түрдүү бышыктоочтордун: *мезгил, орун, сыпат, шарт, себеп, максат, даража* ж. баш-дын милдетин аткарышат.

Имя существительное - Noun

Имя существительное—часть речи, обозначающая предмет и отвечающая на вопросы: **Кто? - Who?** или **Что?- What?** Н: *Кто это? - Who is this?* или *Что это?- What is this?*

По своему значению имена существительные делятся на **собственные** (*John Black-Джон Блэк, Geat Britain— Великобритания*) и **нарицательные** (*a table-стол, snow-снег, freedom-свобода*). Последние делятся на **конкретные** (*a book-книга*) и **абстрактные** (*joy-радость*), **одушевлённые** (*a cat-кошка*) и **неодушевлённые** (*a cup-чашка*). Существительные также подразделяются на **исчисляемые** (*a house-дом, houses-дома*) и **неисчисляемые** (*bread-хлеб, advice-совет, weather-погода, furniture-мебель* и др.).

Артикль - Article

Большинство имён существительных в английском языке употребляется с артиклями.

Артикль является одним из определителей имени существительного и ставится перед существительным или перед словами, являющимися определениями к нему.

a (an—перед словами, начинающимися с гласной) происходит от числительного one и означает один из многих, какой-то, любой.

I am a student. Я студент (один из многих).

This is an apple. Это—яблоко (какое-то одно из многих).

Если перед существительным в единственном числе стоит неопределённый артикль, то во множественном числе он опускается.

This is a book. These are books.

Таким образом, неопределённый артикль **a (an)** может употребляться только перед существительными в единственном числе.

Определённый артикль **the** происходит от указательного местоимения **that**. Часто переводится словами **этот, эта, это, эти.** Употребляется перед существительными как в единственном, так и во множественном числе.

Определенный артикль употребляется:

1. Когда речь идёт об определённом лице или предмете.

Where is <u>the</u> pen? Где ручка? (известная нам)

2. Перед существительным, если ему предшествует прилагательное в превосходной степени или порядковое числительное.

What is <u>the</u> longest river in the world? He was <u>the</u> first to come.

3. Перед географическими названиями (названиями **океанов, морей, рек, горных хребтов, частей света** и т.д.).

<u>The</u> Indian ocean, <u>the</u> Baltic sea, <u>the</u> North, <u>the</u> Thames, <u>the</u> Alps.

4. Перед существительными, единственными в своём роде.

What is <u>the</u> highest mountain in <u>the</u> world?

5. В ряде выражений, таких как in <u>the</u> morning, in <u>the</u> evening, in <u>the</u> afternoon, etc.

Нулевой артикль

Артикли не употребляются:

1. Если какое-либо существительное употребляется в самом обобщённом значении.

Crime is a problem in most big cities. Преступность как таковая, а не какое-то конкретное преступление.

Life has changed a lot in the last two years. Жизнь как таковая, вообще.

2. Перед именами собственными:

England, Russia, London, Mr. Johnson, Tuscany

Однако перед фамилиями, употребляемыми во множественном числе для обозначения членов одной и той же семьи, употребляется определённый артикль.

The Johnsons. Семья Джонсонов.

3. Перед названиями времён года, месяцев и дней недели.

He always goes the South in summer.

English classes are on Monday.

Образование множественного числа существительных

Основным способом образования множественного числа имён существительных является прибавление окончания **-s** или **-es** к форме существительного в единственном числе.

-s	-es
a bag — bags	*a glass — glasses*
a cat — cats	*a fox — foxes*
a rose — roses	*a watch — watches*

Имена существительные, оканчивающиеся на **-y** с предшествующей согласной, образуют множественное число путём прибавления окончания **-es**, причём **-y** меняется на **-i**.

Например: *a dictionary — dictionaries.*

Но: *a boy — boys, a day — days* (перед **-y** стоит гласная). Некоторые имена существительные, оканчивающиеся на **-f, -fe,** образуют множественное число путём изменения **-f** на **-v** и прибавлением окончания **-es**.

a half—halves *a woJf—wolves*

a wife—wives

Но; *roof — roofs* *safe—Safes*

Ряд существительных образуют форму множественного числа особым образом.

Ед. ч.	Мн. ч.
man	*men*
woman	*women*
foot	*feet*
tooth	*teeth*
goose	*geese*
mouse	*mice*
child	*children*
sheep	*sheep*
deer	*deer*
datum	*data*
phenomenon	*phenomena*

Все мы прекрасно знаем правило образования множественно числа-множественное число образуется путем добавления окончания **«s»** к существительному в единственном числе. Но все ли знают о том, что здесь, как и во многих других правилах, есть несколько особых случаев, которые надо запоминать? Давайте посмотрим на них и заодно проверим полноту и правильность наших знаний.

1. Надо помнить о том, что если наше существительное заканчивается на:

- o, - ch, - shf **-ss или – x** множественное число образуется путем добавления окончания **-es.**

Например: *tomato (помидор) - tomatoes, church (церковь) - churches, bush (куст) - bushes, box (коробка) – boxes.*

Только обратите внимание на то, что если слово иностранного происхождения оканчивается на **-o**, мы добавляем просто **«s»**:

Например: *kilo (килограмм) - kilos, photo (фотография) - photos, piano (рояль) - pianos, soprano (сопрано) - sopranos.*

2. Кроме того, если существительное оканчивается на **-y** и перед **-y** стоит согласная буква, мы **«y»** меняем на **«i»** и добавляем **-es**.

Например: *baby (малыш, ребенок) – babies, fly (муха) - flies.*

3. 12 существительных оканчивающихся на **-f** или **-fe**, при образовании множественно числа «теряют» **-f** или **-fe**, но приобретают **-ves**.

Вот они:

calf (теленок)	*half (половина)*	*knife (нож)*
leaf (лист дерева)	*life (жизнь)*	*loaf (буханка, каравай)*
self (сам, себя)	*sheaf (сноп, вязанка)*	*shelf (полка)*
thief (вор)	*wife (жена)*	*wolf (волк)*

Например:

life - lives, wife - wives, wolf - wolves etc.

4. Так же следует запомнить ряд существительных, у которых множественное число образуется за счет изменения гласной (а в некоторых случаях, за счет добавления окончания **-en** / **-ren**).

Например:

foot (нога, ступня) – feet	*tooth (зуб) - teeth*
man (мужчина, человек)-men	*woman (женщина) - women*
mouse (мышь) – mice	*goose (гусь) - geese*
louse (вошь) – lice	*child (ребенок) – children*
ox (бык, вол) - oxen	

5. И последнее на сегодня, что стоит запомнить - существительные **deer (олень)** и **sheep (овца)** имеют одинаковую форму, как для единственного, так и для множественно числа.

Например: *sheep - sheep, deer - deer.*

Ну что же, Дорогие изучающие иностранный язык, учите английский с удовольствием и не забывайте, что впереди Вас ждет еще очень много всего интересного!

Совсем скоро Вы узнаете о других подводных камнях, связанных с множественным числом существительного.

Например: Вы научитесь правильно образовывать множественное число у заимствованных существительных, у сложносоставных существительных и узнаете о перечне существительных, которые являются неисчисляемыми в английском языке.

Падеж имен существительных - Cases

В современном английском языке существительное имеет два падежа: **общий** и **притяжательный**. Существительное в общем падеже не имеет специальных окончаний, его отношение к другим словам в предложении определяется местом в предложении и смыслом.

The student asked the teacher. Студент спросил преподавателя.

The teacher asked the student. Преподаватель спросил студента.

Существительное в притяжательном падеже обозначает принадлежность предмета лицу или другому предмету и служит определением к другому существительному. Притяжательный падеж образуется путём прибавления **'s** к форме единственного числа существительного и ' к форме множественного числа.

Например:

the student's room — комната студента

Ann's book — книга Ани

the students' room — комната студентов

girls' books — книги девочек

Другие значения русских падежей в английском языке передаются сочетанием существительного с предлогом.

to the student — студенту

by the student — студентом

about the student — о студенте и т.д.

Сочетания существительных без предлогов (Цепочки существительных)

В беспредложном сочетании существительных опорным словом является не первое (как в русском языке: заведующий кафедрой; скорость ветра), а последнее существительное. Существительные слева от него выполняют функцию определения, т.е. отвечают на вопрос what / which / what kind / whose? (какой / который / чей?) и передаются на русский язык или при помощи прилагательного, или существительного в косвенном падеже:

ocean floor — дно океана

ocean current — океаническое течение

surface current velocity — скорость поверхностного течения

air mass -- воздушная масса

air mass density — плотность воздушной массы

temperature drop — падение температуры

water drop temperature — температура капли воды

Конверсия - Conversion

Конверсия—это способ образования новых слов другой части речи без изменения формы слова, без помощи словообразовательных элементов.

Например: от существительного work (работа) образовался глагол to work (работать), а от прилагательного wet (влажность) - глагол to wet (увлажнять). Если такого рода слова — конверсивы - встречаются в тексте, и сразу нельзя определить их принадлежность к ой или иной части речи, то необходимо определить функциональные особенности данного конверсива, другими словами — выяснить, каким членом предложения оно является. Следует также обращать внимание на сопутствующие данным словам предлоги, артикли и т.д.

Например:

The result of the match was 1:0 to England. (The result -существительное: наличие артикля, функция подлежащего)

Heavy rains result in floods. (Result — глагол: функция сказуемого)

Традиционно в словаре приводится весь комплекс значений какого-либо слова (существительного, прилагательного, глагола). Однако нет смысла читать всю словарную статью подряд: сначала нужно определить, какой частью речи является данное слово, исходя из его лексико-грамматических признаков и прежде всего функции в предложении, и лишь затем искать в словаре соответствующее лексическое значение и подбирать наиболее подходящий вариант перевода.

Имя прилагательное - Adjective

Имя прилагательное — часть речи, обозначающая признак предмета.

fine weather — хорошая погода

English literature — английская литература

По значению прилагательные бывают качественные (*large — большой, small -маленький, heavy - тяжёлый, brave — храбрый*) и относительные (*wooden -деревянный,central— центральный*) и т.д.

Относительные прилагательные не имеют степеней сравнения и не сочетаются с наречием very — очень.

Качественные прилагательные имеют следующие степени сравнения: положительную, сравнительную и превосходную.

1. Односложные (т.е. состоящие из одного слога) прилагательные образуют сравнительную степень при помощи суффикса **-er**, превосходную степень — при помощи суффикса **-est**.

Положительная степень	Сравнительная степень	Превосходная степень
deep-глубокий *hard-тяжелый* *big-большой*	*deeper-глубже* *harder-тяжелее* *bigger-больше*	*the deepest-самый глубокий* *the hardest-самый тяжелый* *the biggest-самый большой*

2. Некоторые двусложные прилагательные:
а) имеющие ударение на втором слоге и
б) оканчивающиеся на **-y, -er, -ow, -le,** образуют степени сравнения таким же образом.

Положительная степень	Сравнительная степень	Превосходная степень
polite-вежливый *sunny-солнечный* *shallow-мелкий* *simple-простой*	*Politer-вежливее* *Sunnier-более солнечный* *Shallower-более мелкий* *Simpler-проще*	*(the) politest-самый вежливый* *(the) sunniest-самый солнечный* *(the) shallowest-самый мелкий* *(the) simplest-самый простейший*

3. Большинство двусложных и многосложных прилагательных (т.е. состоящие из 3-х слогов и более) образуют сравнительную степень при помощи слов **more** — более и **less** — менее, а превосходную степень — при помощи слов **most** — наиболее, самый и **least** — наименее.

Положительная степень	Сравнительная степень	Превосходная степень
interesting-интересный	*more interesting-более интересный* *less interesting-менее интересный*	*(the) most interesting-самый интересный* *(the) least interesting-наименее интересный*

4. Некоторые прилагательные образуют степени сравнения от других корней.

Положительная степень	Сравнительная степень	Превосходная степень
good — хороший *bad — плохой* *much, many — много* *Little-маленький, мало* *far — далёкий*	*better — лучше* *worse — хуже* *more — больше* *less — меньше* *farther-дальше* *further-дальше*	*(the) best — самый лучший* *(the) worst — самый плохой* *(the) most — больше всего* *(the) least — меньше всего* *(the) farthest — самый дальний* *(the) furthest — дальнейший*

Конструкции со сравнительной степенью прилагательного
as ... as-—такой ... как **not so ... as — не такой … как**
than — чем **much/far/a lot** + сравнительная степень прилагательного — намного ... **the** + сравнительная степень ..., **the** + сравнительная степень прилагательного — чем ..., тем

He is as tall as his brother. Он такой же высокий (такого же роста), как и его брат.

He is not so brave as his brother. Он не такой храбрый, как его брат.

The winds in Bishkek are stronger than in Osh. Ветры в Бишкеке сильнее, чем в Оше.

Some clouds form much higher in the sky than the others. Некоторые облака образуются намного выше, чем другие.

The farther north you go, the colder the climate becomes. Чем дальше вы продвигаетесь на север, тем холоднее становится климат.

Имя числительное - Numeral

Имя числительное — часть речи, обозначающая количество предметов (количественные числительные), а также порядок предметов при счёте (порядковые числительные).

Количественные числительные-Cardinal numerals

1	One	16	Sixteen
2	Two	17	Seventeen
3	Three	18	Eighteen
4	Four	19	Nineteen
5	Five	20	Twenty
6	Six	30	Thirty
7	Seven	40	Fourty
8	Eight	50	Fifty
9	Nine	60	Sixty
10	Ten	70	Seventy
11	Eleven	80	Eighty
12	Twelve	90	Ninety
13	Thirteen	100	Hundred
14	Fourteen	1000	Thousand
15	Fifteen		

Порядковые числительные-Ordinal numerals

1	the	first	16	the	sixteenth
2	the	second	17	the	seventeenth
3	the	third	18	the	eighteenth
4	the	fourth	19	the	nineteenth
5	the	fifth	20	the	twentieth
6	the	sixth	30	the	thirtieth
7	the	seventh	40	the	fourtieth
8	the	eighth	50	the	fiftiesth
9	the	ninth	60	the	sixtiesth
10	the	tenth	70	the	seventieth
11	the	eleventh	80	the	eightieth
12	the	twelfth	90	the	ninetieth
13	the	thirteenth	100	the	hundredth
14	the	fourteenth	1000	the	thousandth
15	the	fifteenth			

Окончание **-y** при образовании порядкового числительного от количественного меняется на **-i** и прибавляется суффикс **-eth**.

twenty — twentieth — двадцатый

forty — fortieth — сороковой

Дроби

1/2 —a half 1/3 a/one third 3/4 three quarters

2/9 two ninths 0.25 zero/nought point two five

2.456 two point four five six 7.089 seven poin ou eight nine

Местоимение - Pronoun

Местоимение - часть речи, которая указывает на лицо, предметы или количество, но не называет их.

we - мы who - кто, that - тот, some - несколько

Местоимение обычно употребляется в предложении вместо имени существительного или имени прилагательного, а иногда вместо числительного и наречия.

Jamila studies the Russian language. She likes it.

Джамила изучает русский язык. Он ей нравится.

She has some books in Russian.

У неё есть несколько книг на русском языке.

Личные местоимения - Personal pronouns

Именительный падеж	Объективный падеж
I -Я	*Me-мне, меня*
you - ты, вы	*you - тебе, вам, вас*
he - он (муж.род)	*him - его, ему, им*
she - она (жен.род)	*her - её, ей*
It - он, она, оно	*It - его, ему, ей*
we – мы	*us - нас, нам*
you - ты, вы (мн.числе)	*you - тебе, вам, вас*
they - они	*them - их, им*

Притяжательные местоимения (Possessive pronouns)	Абсолютная форма
my - мой	*mine - мои*
your - твой, ваш	*yours - твой, ваш*
his - его	*his - его*
her - её	*hers - её*
its - его, её	*its - его, её*
our - наш	*ours - наш*
your - твои, ваши	*yours - твой, ваш*
their - их	*theirs - их*

Примечание:

Местоимение **it** обычно заменяет ранее употреблённое существительное в ед.числе, не обозначающее человека:

wind / dog / lake = it (= он / она / оно).

Местоимение **you** требует сказуемого в форме мн. числа, каким бы способом оно ни передавалось на русский язык (ты, вы, Вы).

You are a student. Вы (ты) - студент.

You are students. Вы – студенты.

The demonstrative pronouns

This / these/ that / those

Местоимения **this (этот)** и **that (тот)** имеют формы мн.числа, соответственно: **these (эти)** и **those (те)**. Если эти местоимения в предложении выполняют функцию подлежащего, то при грамматическом анализе предложения нужно искать сказуемое в соответствующем числе. В этом случае **these** обычно переводится - **они**.

These elements are called metals.

Эти элементы называются металлы.

These are alike in ... .

Они схожи в том, что ... .

Местоимения **that / those** употребляются также как слова-заместители тех существительных, которые были употреблены ранее. Главным признаком такого употребления является наличие предлога (обычно of) или причастия после **that / those**.

The climate of Britain is much like that of the Baltic republics.

Климат Великобритании очень схож с климатом республик Прибалтики.

Слово that также может является относительным местоимением или союзом со значением «что / который / то, что», если оно находится перед придаточным предложением.

Copernicus proved that the earth goes round the Sun.

Коперник доказал, что Земля вращается вокруг Солнца.

Местоимение **it** имеет две основные функции.

1. **It** может быть словом-заместителем, которое заменяет ранее употреблённое существительное в единственном числе, обозначающее предмет или понятие. В таких случаях **it** передаётся на русский язык словами «он / она / оно».

This is a new map. It is very large.

Это новая карта. Она очень большая.

Местоимение '**it**'

2. It может выполнять функцию формального подлежащего в безличных предложениях и на русский язык не переводится. Безличные предложения с it:

a. дают оценку какому-либо действию

It is important to know these facts.

Важно знать эти факты.

b. указывают на пространственно-временные отношения

It is 5 km to the port. До порта 5 км.

It is 5 o'clock now. Сейчас 5 часов.

c. указывают на погодные условия и состояние атмосферы

It is cold. Холодно. It is getting dark. Темнеет.

Наречие - Adverb

Наречие - часть речи, указывающая на признак действия или на обстоятельства, при которых происходит действие. Наречие относится к глаголу и отвечает на вопросы **как? где? когда?** происходит действие.

Наречие может также относиться и к прилагательному и к другому наречию.

He speaks loudly. Он говорит громко.

He is never late. Он никогда не опаздывает.

I do not know where you live. Я не знаю, где вы живёте.

She is a very good friend. Она - очень хороший друг.

По значению наречия делятся на следующие группы:

1. Наречия образа действия:

well - хорошо, badly - плохо, quickly - быстро и др.

2. Наречия времени: *yesterday - вчера, today - сегодня, tomorrow – завтра, always - всегда, never - никогда, lately - недавно, then - тогда* и др.

3. Наречия места: *above - наверху, выше, below - внизу, outside - снаружи, inside - внутри, here - здесь, there - там* и др.

4. Наречия меры и степени: *very - очень, much - много, little - мало, too - слишком, nearly - почти* и др.

Степени сравнения наречий - Degrees of comparison of the adverbs

Многие наречия (в основном наречия образа действия) имеют степени сравнения: положительную, сравнительную и превосходную, которые образуются также как и степени сравнения прилагательных.

Положительная степень	**Сравнительная степень**	**Превосходная степень**
1.Односложные наречия и наречия early		
fast-быстро *soon-скоро* *early-рано*	*faster-быстрее* *sooner-скорее* *earlier-раньше*	*the fastest-быстрее всего* *the soonest-скорее всего* *the earliest-раньше всего*

Положительная степень	**Сравнительная степень**	**Превосходная степень**
2.Наречия, образованные от прилагательных При помощи суффикса -ly		
clearly - ясно	*More clearly-яснее* *less clearly - менее ясно*	*the most clearly – яснее всего* *the least dearly – наименее ясно*

Положительная степень	**Сравнительная степень**	**Превосходная степень**
3.Наречия well-хорошо, bad-плохо, much-много, little-мало, far-далеко образуют степени сравнения от других корней.		

well – хорошо *badly – плохо* *much - много* *little - мало* *far - далеко*	*Better - лучше* *worse - хуже* *more - больше* *less - меньше* *farther - дальше* *further - дальше*	*(the) best - лучше всего* *(the) worst - хуже всего* *(the) most - больше всего* *(the) least - меньше всего* *(the) farthest - дальше всего* *(the) furthest - дальше всего*

Глагол - Verb

Глагол-часть речи, которая обозначает действие или состояние лица или предмета. Глагол в английском языке обладает гораздо более сложной, чем в русском, системой видовременных форм. Эта система охватывает личные формы (Finite Forms) и неличные формы (Non-finite Forms).

Личные формы глагола выражают следующие категории: лицо, число, время, вид, залог, наклонение. Личная форма, как и в русском языке, в предложении всегда употребляется в функции сказуемого.

We live in Jalal-Abad. Мы живём в Джала-Абаде.

К неличным формам глагола относятся инфинитив (Infinitive), герундий (Gerund), причастие (Participle). Неличные формы глагола не имеют категорий лица, числа, времени и наклонения. Только некоторые из них выражают залог и вид.

Основные глагольные формы
Английский глагол имеет 4 формы

I	II	III	IV
Инфинитив	Прошедшее неопределенное время	Причастие II	Причастие I
Infinitive	Past Indefinite	Participle II	Participle I
to write	*wrote*	*written*	*writing*
to develop	*developed*	*developed*	*developing*

Инфинитив - Infinitive

Инфинитив представляет собой неличную форму глагола, которая только называет действие. Он не имеет ни лица, ни числа и соответствует неопределённой форме глагола в русском языке. В словаре глагол даётся обычно в форме инфинитива. Формальным признаком инфинитива является частица to.

По способу образования II и III форм все глаголы английского языка делятся на правильные (стандартные) и неправильные (нестандартные).

I	**II**	**III**	**IV**
to ask *to write*	*asked* *wrote*	*asked* *written*	*asking* *writing*

Правильные глаголы образуют формы прошедшего неопределённого времени (Past Indefinite) и причастия II при помощи прибавления суффикса -ed (-d) к основе глагола. Причастие I образуется путём прибавления суффикса -ing к основе правильных, так и неправильных глаголов.

Времена английского глагола
Действительный залог

Употребление		Образование
Indefinite показывает действие как факт (обычное, повторяемое)	Present Past Future	Глагол в личной форме
Continuous показывает действие как процесс	Present Past Future	*to be + ing*
Perfect показывает действие, законченное до определённого момента в настоящем, прошедшем и будущем	Present Past Future	*to have + причастие ii*
Perfect Continuous показывает действие, начатое некоторое время назад и все ещё продолжающееся или только что закончившееся	Present Past Future	*to have been + ing*

Таблица времен
Действительный залог

	Время	**Формы**		**Обстоятельство времени**
Indefinite	**Present**	*I, we, you, they,* *he, she, it*	*ask* *asks*	*usually, sometimes, every day, often, seldom*
	Past	*+ed или II ф.неправ. глагол*	*asked* *wrote*	*yesterday, last year, last month, 5 years ago*
	Future	*I, we, you, they, he, she, it*	*will ask*	*tomorrow, next year, in 3 years*
Continuous	**Present**	*am* *is* *are*	*asking*	*now, at present*
	Past	*was* *were*	*asking*	*yesterday from 5 till 6*
	Future	*will be*	*asking*	*tomorrow from 5 till 6*
Perfect	**Present**	*have* *has*	*asked*	*just, ever, never, yet, already, today, this year,, since*
	Past	*had*	*asked*	*by 3 o'clock yesterday*
	Future	*will have*	*asked*	*by 3 o'clock tomorrow*
Perfect Continuous	**Present**	*have been* *has*	*asking*	*for, since*
	Past	*had been*	*asking*	*for, since*
	Future	*(shall) will have been*	*asking*	*for*

The Present Indefinite (simple) Tense

Употребление:

Обозначает постоянное повторяющееся, обычное действие, какой-либо факт или общеизвестную истину.

We live in Bishkek.

The Earth rotates round its axis.

I leave home at 8 every day.

Образование

Present Indefinite no форме совпадает с инфинитивом глагола (без частицы to) во всех лицах, кроме 3-го лица ед. ч., принимающего окончание **-s (-es).**

Утвердительная форма		Отрицательная форма		Вопросительная форма
I	*play*	*I*	*do not play.*	*Do I play?*
You	*play*	*You*	*do not play.*	*Do you play?*
He She It	*plays*	*He She It*	*does not play.*	*Does he (she, it) play?*
We You They	*play*	*We You They*	*do not play.*	*Do we (you, they) play?*

Примечание: do not = don't does not = doesn't

Спряжение глаголов to be и to have в Present Indefinite.

to be		to have	
I	am	I	have
You	are	You	have
He, she, it	is	He, she, it	has
We	are	We	have
You		You	
they		they	

The Past Indefinite Tense

Употребление

Обозначает действие, произошедшее в прошлом; последовательно произошедшие в прошлом действия; повторяющиеся действия в прошлом.

Образование

Past Indefinite правильных глаголов образуется прибавлением суффикса -ed к основе глагола. Форме Past Indefinite неправильных глаголов соответствует II форма глагола в соответствующих глагольных рядах, приводимых в специальных таблицах (см. таблицы неправильных глаголов).

We went to the cinema yesterday.

He arrived in London last year.

She came up to the window and opened it.

Утвердительная форма		Отрицательная форма		Вопросительная форма	
I	*worked (wrote).*	*did not*	*work (write)*	*Did ___*	*work (write)?*
You					
He, she, it					
We, you, they					

Примечание:
did not = didn't

The Future Indefinite (simple) Tense

Употребление

Будущее неопределённое время (Future Indefinite) употребляется для обозначения:

1. какого-либо факта в будущем.

The Mayor will open a new stadium tomorrow.

Мэр откроет завтра новый стадион.

2. какого-либо решения или намерения в будущем, принятого в момент речи.

I'll go to the theater with you. Я пойду в театр с тобой.

3. для выражения предложения о помощи.

I'll do the shopping. Я пойду за покупками.

Образование

Утвердительная форма		Отрицательная форма		Вопросительная форма
I	will go.	I You He, she, it We, you, they	will not go.	Will I (you, he, …) go?
You				
He, she, it				
We, you, they				

Примечание: shall not = shan't will not = won't

В современном английском языке существует устойчивая тенденция употреблять will для всех лиц, а в разговорной речи употребляется, как правило, только сокращённая форма вспомогательного глагола с личным местоимением.

I will come (I'll come) to see you tomorrow. Я навещу вас завтра.

Различные способы передачи будущих действий

1. Present Continuous может выражать действия, относящиеся к ближайшему будущему, которое обозначается обстоятельствами времени:

tonight - сегодня вечером

next week - на следующей неделе

in a day or two - через день-другой и др.

What are you doing tonight?

Что ты делаешь сегодня вечером?

2. Сочетание to be going + инфинитив всегда передаёт будущее действие часто с оттенком намерения.

He is going to take part in the competition.

Он собирается принять в конкурсе.

The Continuous (progressive) Tense

Употребление

Настоящее продолженное время (Present Continuous) обозначает действие, происходящее в настоящий момент, действие, представляющее собой непрерывный процесс; будущее действие, если оно запланировано.

He is watching TV now.

The Earth is moving.

They are spending next winter in Spain.

Некоторые глаголы не употребляются в Continuous. Это глаголы обозначающие чувственное восприятие (to see, to hear), умственную деятельность (to know, to believe, to remember, to understand); желания, чувства (to want, to wish, to like, to love, to dislike, to hate).

Образование

Настоящее продолженное время (Present Continuous) образуется при помощи глагола to be в Present Indefinite и -ing формы смыслового глагола.

Утвердительная форма		**Отрицательная форма**		**Вопросительная форма**
I *He, she, it* *We, you, they*	*am working* *is working* *are working*	*I* *He, she, it* *We, you, they*	*am not working* *is not working* *are not working*	*Am I working?* *Is he (she, it) working?* *Are we (you, they) working?*

Примечание:

I am = I'm He is = He's

We are = We're is not = isn't

are not = aren't

The Past Continuous Tense

Употребление

Прошедшее продолженное время (Past Continuous) обозначает действие, происходившее в определённый момент в прошлом, который обозначен либо обстоятельством времени, либо другим действием в прошлом. При этом ни начало, ни конец длительного действия неизвестны. Подчёркивается сам процесс действия, его продолжительность.

I was writing a letter to my friend at 5 o'clock yesterday.
from 5 to 6 on Sunday.

when my brother came.
while my mother was cooking dinner.

Образование

Прошедшее продолженное время (Past Continuous) образуется при помощи глагола to be в Past Indefinite и -ing формы смыслового глагола.

Утвердительная форма		**Отрицательная форма**	**Вопросительная форма**
I, he, she, it *We, you, they*	*was writing* *were writing*	*was not writing* *were not writing*	*Was I (he, she, it) writing?* *Were we (you, they) writing?*

Примечание:
was not = wasn't
were not = weren't

The Future Continuous Tense

Употребление

Будущее продолженное время (Future Continuous) обозначает будущее действие в процессе его совершения, т.е. незаконченное длительное действие. Future Continuous употребляется также для выражения намерения совершить действие в будущем или уверенность в его совершении.

He will be writing a letter to his friend ... at 5 o'clock tomorrow.
... from 5 to 6 on Sunday.
... when I come.
Он будет писать письмо другу ... завтра в 5 часов.
... с 5 до 6 в воскресенье.
... когда я приду.
I will (shall) be visiting him tomorrow. Завтра я собираюсь навестить его.

Образование

Будущее продолженное время (Future Continuous) образуется при помощи глагола to be в Future Indefinite и -ing формы смыслового глагола

Утвердительная форма		**Отрицательная форма**		**Вопросительная форма**
I (we) *He, she, it* *We, you, they*	*will be writing*	*I (we)* *He, she, it* *We, you, they*	*will not be writing*	*Shall (will) I (we) be writing?* *Will he (she, it, we, you, they) be writing?*

Примечание.
Об употреблении глагола shall см. в разделе «Модальные глаголы».
I shall = I'll

The Present Perfect Tense

Употребление

1. Для выражения действия, завершившегося к моменту речи. Время действия не указывается, важен сам факт совершения действия к настоящему моменту или его результат.

Aruuke has read this book. Арууке прочитала эту книгу. (Действие завершено к моменту речи.)

В этом значении Present Perfect часто употребляется с наречиями just - только что, already - уже, yet - ещё, lately - недавно, of late - в последнее время, recently - недавно.

The mail has just come. Почта только что пришла.

He has seen many films lately. В последнее время он посмотрел много фильмов.

2. Для выражения действия, которое завершилось, но тот период, в котором оно происходило, ещё продолжается и может быть обозначен обстоятельствами времени today - сегодня, this week - на этой неделе, this month - в этом месяце, this century – в нашем веке и др.

I have written a letter this morning. Я написал письмо сегодня утром.

3. Для выражения действия, которое началось в прошлом и продолжается до настоящего времени.

I have known him all my life. Я знаю его всю жизнь.

I have known him for 2 years. Я знаю его 2 года.

He has not seen his parents since January. Он не видел своих родителей с января.

4. Present Perfect может употребляться с наречиями always - всегда, often - часто, seldom -редко, ever - когда-нибудь, never - никогда.

She has never been to London. Она никогда не была в Лондоне.

Have you ever been to Moscow? Вы когда-нибудь были в Москве?

Образование

Present Perfect образуется при помощи глагола to have в Present Indefinite и Participle II.

(Причастия II) смыслового глагола.

Утвердительная форма		**Отрицательная форма**		**Вопросительная форма**
I (we) *He, she, it* *We, you, they*	*have seen* *has seen*	*I (we)* *He, she, it* *We, you, they*	*have not seen* *has not seen*	*Have I (we, you, they) seen?* *Has he (she, it) seen?*

I have = I've
He has = He's
I have not = I haven't
He has not = He hasn't

The Past Perfect Tense

Употребление

Past Perfect обозначает действие, законченное до определённого момента в прошлом или до начала другого действия в прошлом.

He had finished his work *when I came.*
by 3 o'clock yesterday.

before she arrived home.

Он закончил (уже закончил) когда я пришёл.
свою работу вчера к 3-м часам.
до того, как она приехала домой.

They went home after they had finished their work. Они пошли домой после того, как закончили работу.

Past Perfect образуется при помощи глагола to have в Past Indefinite и Participle II (Причастие смыслового глагола.

Утвердительная форма	**Отрицательная форма**	**Вопросительная форма**
I had worked	*I had not worked*	*Had I worked ... ?*

I had = I'd
I had not = I hadn't

The Future Perfect Tense

Употребление

Future Perfect обозначает действие, которое закончится к определённому моменту в будущем или до начала другого действия в будущем.

He will have finished his work ... when I come.
... by 3 o'clock tomorrow.
... by the time you come back.
Он закончит свою работу ... ко времени, когда я приду.
... завтра к 3-м часам.
... к тому времени, как ты вернёшься.

Образование

Future Perfect образуется при помощи глагола to have в Future Indefinite и Participle II.

(Причастие II) смыслового глагола

Утвердительная форма		**Отрицательная форма**		**Вопросительная форма**
I (we) *He, she, it* *you, they*	*will have worked*	*I, we* *He, she, it* *you, they*	*will not have worked*	*Shall (wil) I (we) have worked?* *Will he (she, it, you, they) have worked?*

Примечание

В современном английском языке существует устойчивая тенденция употреблять **will** для всех лиц, а в разговорной речи употребляется, как правило, только сокращённая форма вспомогательного глагола с личным местоимением.

I'll, he won't...

Страдательный залог

Действительный и страдательный залоги в английском языке совпадают со значением соответствующих залогов в русском языке. Глагол в действительном залоге (Active Voice) показывает, что действие совершает лицо или предмет, выраженный подлежащим.

He often asks questions. Он часто задаёт вопросы.

Глагол в страдательном залоге (Passive Voice) означает, что действие направлено на предмет или лицо, выраженное подлежащим.

He is often asked questions. Ему часто задают вопросы,

Формы страдательного залога образуются при помощи глагола to be в соответствующей форме и Participle II (Причастие II) смыслового глагола.

	Present		**Past**		**Future**	
Indefinite	I He (she) We (you, they)	am asked is asked are asked	I (he, she) We (you, they)	was asked were asked	I (we) he (she, you, they)	will be asked
Continues	I he (she) We (you, they)	Am being asked Is being Asked are being asked	I (he she) We (you, they)	was being asked were being asked		
Perfect	I, we you, they he (she)	Have been asked has been asked	I (he, she, we, you, they)	had been asked	I, we he, she, you, they	will have been asked

Примеры:

Indefinite Passive (to be + Participle II)

1. *The newspapers are delivered every morning.* (Present Indefinite Passive) *Газеты доставляются каждое утро.*

2. *This book was bought a month ago.* (Past Indefinite Passive) *Эта книга была куплена месяц назад.*

3. *The letter will be mailed tomorrow.* (Future Indefinite Passive) *Письмо будет оправлено завтра.*

Continuous Passive (to be + being + Participle II)

The house is being repaired (Present Continuous Passive) *Дом ремонтируется.*

When Daniel was ill he was being taught at home. (Past Continuous Passive) *Когда Даниел болел, его обучали дома.*

Perfect Passive (to have +been+ Participle II).

1. This letter has brought by the secretary. (Present Perfect Passive) *Секретарь принёс письмо. (Письмо принесено секретарём)*

2. He decided to become a writer only when his first story had been published. (Past Perfect Passive) *Он решил стать писателем, только когда его первый рассказ был напечатан.*

3. *By the 1st of July you will have passed the last exam.* (Future Perfect Passive) *К первому июля вы сдадите последний экзамен.*

Сказуемое в страдательном залоге может переводиться на русский язык: а) кратким страдательным причастием; б) глаголом на **-ся**; в) неопределённо-личным глаголом.

The house is built. а) Дом построен, б) Дом строится, в) Дом строят.

Следует обратить особое внимание на перевод глаголов с предлогом в страдательном залоге. Наиболее распространённые из этих глаголов:

hear of - слышать о
laugh at - смеяться над
look after - присматривать за (кем-либо)
look at - смотреть на
rely on - полагаться на
send for - посылать за
speak of (about) - говорить о
pay attention to - обращать внимание на
take care of - заботиться о
The book is much spoken about. Об этой книге много говорят.
He can't be relied on. На него нельзя положиться.
В русском переводе не все глаголы сохраняют предлог:
to listen to - слушать что-либо, кого-либоto
look for - искать что-либоto
provide for - обеспечить кого-либо, чем-либоto
to explain to - объяснять кому-либо
He was listened to with great attention. Его слушали с большим вниманием.

Неличные формы глагола

Неличные формы глагола, к которым относятся причастие, инфинитив и герундий отличаются от личных тем, что не имеют категории лица, числа, времени и наклонения и не употребляются в предложении в функции сказуемого, хотя могут быть его частью.

To translate (инфинитив) the text I used a dictionary. Чтобы перевести текст, я воспользовался словарём.

Smoking (герундий) is not allowed here. Курить (курение) здесь не разрешается.

The stars shining (причастие I) in the dark sky seem blue. Звёзды, сияющие в тёмном небе, кажутся голубыми.

Инфинитив

Инфинитив (the Infinitive) - это неличная форма глагола, которая называет действие. Инфинитив является основной (или I) формой глагола и представляет глагол в словаре. Признаком инфинитива является частица to: to help - помогать, to read - читать. Инфинитив употребляется без частицы to в следующих случаях:

1. После глаголов **shall, will.**

He will write to his parents tomorrow. Завтра он напишет своим родителям.

2. После модальных глаголов (кроме глагола **ought**).

She can ski and skate. Она умеет кататься на коньках и на лыжах.

3. После глаголов чувственного восприятия **feel, see, hear, watch** и др.

We saw him enter. Мы видели, как он вышел.

4. После глаголов **let (разрешать), have, make (заставлять).**

What makes you think so? Что заставляет тебя так думать?

Let me take this book, please. Пожалуйста, разрешите мне взять эту книгу.

После выражений **had better (лучше), would rather (лучше бы).**

You had better go now. Лучше уйди / иди сейчас. I must see you at once. Мне надо сейчас же встретиться с тобой.

В современном английском языке инфинитив имеет следующие формы.

	Active	**Passive**
Indefinite	to write	to be written
Continuous	to be writing	—
Perfect	to have written	to have been written
Perfect Continuous	to have been writing	—

Инфинитив в форме действительного залога обозначает действие, произведённое лицом, выраженным в предложении подлежащим, а в страдательном залоге - действие, направленное на это лицо.

I like to help. Я люблю помогать.

I like to be helped. Я люблю, когда мне помогают.

Инфинитив в Indefinite Active обозначает действие, не уточняя характер его протекания. Инфинитив в Continuous Active подчёркивает длительность действия.

She likes to write letters. Она могла писать письмо.

She must be still writing. Она, должно быть, всё ещё пишет.

Неперфектный инфинитив выражает действие, одновременное с действием глагола-сказуемого (или следующее за ним).

Перфектный инфинитив выражает действие, предшествующее действию, выраженному глаголом-сказуемым.

I am glad to study at the University. Я рад, что учусь в университете.

I am glad to have studied at the University. Я рад, что учился в университете.

Функции инфинитива

В предложении инфинитив может быть:

а.Подлежащим.

To walk in the garden was very pleasant. Гулять в саду было очень приятно. To read a lot is to know much. Много читать - много знать.

b.Обстоятельством цели.

To read the book I went to the reading-hall. Чтобы прочитать эту книгу, я пошёл в читальный зал.

с.Определением.

Инфинитив в функции определения переводится на русский язык тремя способами:

1. Придаточным определительным предложением с модальным сказуемым.

He is going to take part in the conference to be held in Moscow. Он собирается принять участие в конференции, которая должна состояться в Москве.

2. Неопределённой формой глагола.

I have nothing to say. Мне нечего сказать.

3. Личной формой глагола, если определение относится к порядковому-числительному.

She was the first to come. Она пришла первой.

4. Дополнением

He was glad to have been given a new job. Он был рад, что ему дали новую работу.

I decided to read this book. Я решил прочитать эту книгу.

5. Частью сказуемое (часто модального).

You may come in. Вы можете войти.

We ought to leave early in the morning. Мы должны уехать рано утром.

My wish is to read much. Моё желание - много читать.

Сложное дополнение

The Complex Object (Objective - with - the - Infinitive Construction).

Эта конструкция состоит из существительного в общем падеже или местоимения в объектном падеже и инфинитива.

Обычно переводится на русский язык придаточным дополнительным предложением.

He wants the book to be returned tomorrow. Он хочет, чтобы книгу вернули завтра.

Инфинитивные конструкции
Сложное подлежащее - The Complex Subject

(The Nominative - with - the - Infinitive Construction).

Эта конструкция состоит из существительного или местоимения в именительном падеже инфинитива. Переводится на русский язык придаточным предложением.

She is expected to come any minute. Ожидается, что она приедет с минуты на минуту.

The water seems to be boiling. Кажется, вода кипит.

The Delegation is reported to have left London. Сообщается, что делегация покинула Лондон.

He is likely to know her address. Он, вероятно, знает её адрес.

He is sure to be asked about it. Его, наверняка, об этом спросят.

She is said to be very beautiful. Говорят, что она очень красива.

The car was seen to disappear. Видели, как машина скрылась.

Эта конструкция употребляется:

1. С глаголами, обозначающими чувственное восприятие - *to see, to hear, to notice* и др. и с глаголами, обозначающими умственную деятельность - *to think, to consider, to expect* и др. (в страдательном залоге); а также с глаголами *to say, to report, to ask, to order, to announce* (в страдательном залоге).

2. Со словосочетаниями *to be likely (вероятно), to be unlikely (маловероятно), to be certain/to be sure (несомненно / обязательно).*

3. С глаголами в действительном залоге *to seem / to appear (казаться / по-видимому), to prove / to turn out (оказываться), to happen (случаться).*

Инфинитивная конструкция с предлогом *for*
The for - to - Infinitive Construction

В этой конструкции перед существительным или местоимением находится предлог for. При переводе на русский язык используется или придаточное предложение или инфинитив.

It's easy for me to answer this question. Мне легко ответить на этот вопрос.

It will be very pleasant for us to spend a week in Jalal-Abad. На будет очень приятно провести неделю в Жалал-Абаде.

There was nothing else for me to say. Мне больше нечего было сказать.

It is for you to decide. Вам решать.

Here are some books for you to read. Вот несколько книг для вашего чтения (вам почитать).

Причастие I

Причастие I (Participle I) - неличная форма глагола, обладающая свойствами глагола, прилагательного и наречия. Соответствует формам причастия и деепричастия в русском языке.

Формы причастия

	Active	**Passive**
Indefinite	*asking*	*being asked*
Perfect	*having asked*	*having been asked*

Participle I Indefinite обозначает действие, одновременное с действием глагола-сказуемого.

While translating difficult texts we use a dictionary. Переводя трудные тексты, мы пользуемся словарём.

Participle I Perfect обозначает действие, предшествующее действию, выраженному глаголом- сказуемым.

Having read the book I returned it to the library. Прочитав книгу, я вернул её в библиотеку.

Функции причастия I

В предложении причастие I (Participle I) может быть:

1. Определением. В этой функции употребляется только Participle I Indefinite, которое соответствует русскому причастию настоящего времени в той же функции.

A smiling girl. Улыбающаяся девочка.

A swimming man. Плывущий человек.

The men building our house with me are my friends. Люди, строящие наш дом вместе со мной, - мои друзья.

The house being built in our street is a new building of school. Дом, строящийся на нашей улице - это новое здание школы.

2. Обстоятельством. В этой функции Participle I Indefinite Active чаще всего стоит в начале предложения и переводится на русский язык деепричастием несовершенного вида.

Translating the article he consulted the dictionary. Переводя статью, он пользовался словарём.

Перед таким причастием в функции обстоятельства часто стоят союзы when или while. Такие словосочетания переводятся либо деепричастным оборотом (или деепричастием) с опущением союза, либо придаточным предложением, которое начинается с союзов «когда», «в то время как».

While translating the article the student consulted the dictionary. Переводя статью, студент пользовался словарём. / Когда студент переводил статью, он пользовался словарём.

Participle I Indefinite Passive переводится на русский язык обстоятельственным придаточным предложением.

Being built of wood the bridge could not carry heavy loads. Так как мост был построен из дерева, он не мог выдержать больших нагрузок.

Participle Perfect Active переводится деепричастием совершенного вида.

Having built a house he began building a greenhouse. Построив дом, он начал строить парник.

Participle Perfect Passive в функции обстоятельства (времени, причины) переводится обстоятельственным придаточным предложением. При этом в качестве подлежащего русского придаточного предложения употребляется подлежащее английского предложения.

Having been built of concrete, the house was cold in winter. Так как дом был построен из бетона, зимой в нём было холодно.

3. Частью сказуемого. Participle I Indefinite Active может быть частью сказуемого.

They are playing chess. Они играют в шахматы.

Причастие II

Причастие II (Participle II) - неличная форма глагола (III основная форма глагола), имеет одну неизменяемую форму со страдательным значением и обозначает действие, которое испытывает на себе лицо или предмет. Оно соответствует в русском языке причастию страдательного залога.

Причастие II правильных глаголов имеет ту же форму, что и Past Indefinite, и образуется при помощи прибавления суффикса **-ed** к основе глагола **to ask - asked, to help - helped.**

Подобно причастию I, причастие II обладает свойствами глагола, прилагательного и наречия. Как и глагол, оно обозначает действие. Время действия, обозначаемое причастием II, определяется временем действия глагола-сказуемого или контекстом.

The book discussed yesterday was interesting. Книга, обсуждавшаяся вчера, была интересной.

The books discussed at the lessons are always interesting. Книги, обсуждаемые на уроках, всегда интересны.

Функции причастия II

В предложении причастие II может быть:

a. Определением.

Lost *time is never found again. Потерянное время никогда не вернёшь (дословно – не найти).*

A ***written*** *letter lay on the table. Написанное письмо лежало на столе.*

They are reconstructing the house built in the 18th century. Они реставрируют здание, построенное в 18 веке.

b.Обстоятельством. Перед причастием II в функции обстоятельства могут стоять союзы **if, unless, when.** В таком случае английское причастие переводится обстоятельственным придаточным предложением, в котором подлежащее то же, что и в главном предложении.

If built of the local stone, the road will serve for years. Если построить дорогу (Если дорога построена) из местного камня, она будет служить долгие годы.

Конструкция с причастием

Конструкция с причастием.

Объектный падеж с причастием I

Она состоит из личного местоимения в объектном падеже или существительного в общем падеже и причастия.

I saw her crossing the street. Я видел, как она переходит улицу.

Эта конструкция «объектный падеж с причастием I» - the Objective - with - the - Participle I Construction - употребляется тогда, когда говорящий хочет подчеркнуть, что действие, выраженное причастием, на завершено и протекает в момент речи. В этой конструкции употребляется только одна форма причастия I - Participle I Indefinite Active.

В этой конструкции местоимение в объектном падеже или существительное в общем падеже называют лицо или предмет, производящее действие. Она употребляется после глаголов чувственного восприятия **to see, to hear, to watch, to feel** и др. Переводится придаточным предложением.

They watched him entering the house. Они наблюдали за тем, как он входит в дом. I saw Aibek passing our house. Я видел, как Айбек проходил мимо нашего дома.

Конструкция «объектный падеж с причастием II» - the Objective - with - the - Participle II отличается от аналогичной конструкции с причастием I, тем, что в ней причастие II называет действие, направленное на лицо или предмет, выраженные личным местоимением в объектном падеже или существительным в общем падеже. Эта конструкция переводится на русский язык в основном придаточным предложением. Она употребляется:

После глаголов чувственного восприятия *to see, to hear, to feel, to watch* и др.

После глаголов, выражающих желание *to want, to wish* и др.;

После глаголов *to have, to get.*

We head his name mentioned. Мы слышали, как упомянули его имя.

I want the work done. Я хочу, чтобы работа была сделана.

I have my photo taken. Я сфотографировался.

Такие предложения с данной конструкцией переводятся простым предложением.

Независимый причастный оборот

В состав независимого причастного оборота, также называемого абсолютным причастным оборотом, (the Nominative Absolute Participial Construction) может входить как Participle I, так и Participle II.

1. *Независимый причастный обороте* причастием I. В этой конструкции причастие I выражает действие, не связанное с действием, обозначенным глаголом-сказуемым предложения. Сам оборот состоит из существительного в общем падеже (реже местоимения в именительном падеже) и причастия I. Действие, выраженное причастием, относится к этому существительному (или местоимению). Этот оборот характерен для письменной речи и почти не употребляется в разговорной. В предложении этот оборот выступает в роли различных обстоятельств и на письме всегда отделяется запятой от остального предложения. На русский язык переводится придаточным предложением.

The weather permitting, we shall go to the country. Если погода позволит, мы поедем за город, (обстоятельство условия)

It being very cold, we could not go for a walk. Так как было холодно, мы не смогли пойти на прогулку, (обстоятельство причины)

The sun having risen, we continued our way. После того, как солнце взошло, мы продолжили свой путь, (обстоятельство времени)

The article having been translated, the student showed it to the teacher. После того как (когда) статья была переведена, студент показал её преподавателю. (обстоятельство времени)

2. Независимый причастный оборот с причастием II. Этот оборот также состоит из двух частей: личного местоимения в именительном падеже или существительного в общем падеже, которые претерпевают действие, выраженное причастием II. Этот оборот употребляется в функции различных обстоятельств и переводится на русский язык соответствующим обстоятельственным предложением.

His work finished, he went home. Когда его работа была закончена, он пошёл домой.

Герундий - Gerund

Герундий имеет свойства как глагола, так и существительного. Подобной неличной формы в русском языке нет. Как существительное он может выполнять в предложении функции подлежащего, дополнения, определения и обстоятельства с предлогом. Как глагол может иметь после себя прямое дополнение и определяться наречием, иметь перфектную форму, категорию залога, а также выражать действие как процесс.

Герундий образуется от основы глагола с помощью суффикса **-ing. To translate - translating, to read - reading.**

	Active	**Passive**
Indefinite	writing	being written
Perfect	having written	having been writing

Формы герундия совпадают с формами Participle I и Perfect Participle. Однако, это разные формы глагола, отличающиеся и по значению и по синтаксическим функциям. Формы Indefinite Gerund обозначают действия, одновременные с действием, выраженным глаголом-сказуемым.

He likes inviting friends to his place. Он любит приглашать друзей к себе.

He likes being invited to his friends. Он любит, когда его приглашают к себе его друзья.

Перфектные формы герундия (Perfect Gerund) обозначают действия, предшествующие действию, выраженному глаголом-сказуемым.

He is proud of hawing invited this man to his place. Он гордится тем, что пригласил этого человека к себе. He was proud of having been invited to the party. Он гордился тем, что его пригласили на вечер.

Функции герундия

В предложении герундий может быть:

a. Подлежащим.

Smoking is not allowed here. Курить (Курение) здесь не разрешается.

b. Определением.

There are different ways of obtaining this substance. Существуют различные способы получения этого вещества.

c. Именной частью сказуемого.

His hobby is driving a car. Его хобби - вождение (водить) - машину (ы).

d. Прямым дополнением.

The car needs repairing. Машина нуждается в ремонте у нужно ремонтировать).

В вышеприведенных функциях герундий функциях герундий переводится существительным или инфинитивом.

e. Предложным дополнением.

They spoke about their travelling. Они говорили о своём путешествии (той, как они путешествовали).

В данной функции герундий переводится существительным или придаточным предложением.

f. Обстоятельством.

Learning rules without examples is of little use. Изучение правил (изучать правила) без примеров приносит мало пользы.

I like reading. Я люблю чтение (читать).

Think before answering. Подумай прежде чем ответить.

By doing that you'll save a lot of time. Делая это, ты сэкономишь времени.

I am tired of waiting, Я устал от ожидания (устал ждать).

The floor of the room needs painting. Пол этой комнаты нуждается в покраске (нужно покрасить).

Everybody laughed on hearing his answer. Все рассмеялись, услышав (когда услышали) его ответ.

Thank you for coming. Спасибо за то, что вы пришли.

He is proud of having won in the tournament. Он гордится тем, что победил в турнире.

She is sorry for being late. Она сожалеет, что опоздала.

He ran without stopping. Он бежал, не останавливаясь.

Before going to bed, she locked the door. Прежде чем лечь спать, она заперла дверь.

В данной функции-герундий переводится существительным с предлогом, деепричастием, придаточным предложением.

Модальные глаголы

Модальные глаголы - это глаголы, обозначающие не само действие, а отношение к нему говорящего.

I must come and see my parents next Sunday. Я должен навестить своих родителей в следующее воскресенье.

Daniel can speak three languages. Даниел может говорить на трёх языках.

Модальные глаголы и их эквиваленты

Модальные глаголы в английском языке не имеют формы инфинитива, неличных форм на **-ed, -ing,** не принимают окончание **-s, -es** в 3-ем лице единственного числа Present Indefinite, т.е. не спрягаются, Они образуют вопросительную и отрицательную формы без вспомогательного глагола. После модальных глаголов инфинитив другого глагола употребляется без частицы to (исключение глагол **ought to**).

Модальные глаголы и их эквиваленты \ Can, could

Этот модальный глагол имеет две формы: **can** - для настоящего времени, **could** - для прошедшего.

Употребляется:

1. Для выражения возможности или способности совершения действия. В этом значении переводится как «мочь», «уметь».

Aruuke can speak English well but she can't write it at all. Арууке может (умеет) хорошо говорить по-английски, но совсем не умеет писать.

2. Для выражения разрешения совершить действие (в вопросительных и утвердительных предложениях). *Can we go home? Можно нам идти? Yes, you can go. Да, вы можете идти.*

3. Для выражения запрета совершить действие, выраженного инфинитивом (только в отрицательных предложениях).

You can't speak at the lessons. На уроке разговаривать нельзя.

4. Для выражения просьбы (в вопросительных предложениях).

Can (could) you give me your dictionary? Вы не дадите мне свой словарь? Форма could употребляется для более вежливого обращения.

to be able to

Сочетание **to be able + инфинитив** с частицей **to** является синонимом модального глагола **can** (см. пункт 1) для выражения возможности или способности совершения действия.

He is able to help you. Он может помочь вам.

He was able to help you. Он смог помочь вам.

He will be able to help you. Он сможет помочь вам.

May, might

Модальные глаголы и их эквиваленты \ *May,* might

Этот модальный глагол имеет две формы: **may** - для настоящего времени, **might** - для прошедшего. Глагол may употребляется для выражения:

1. Разрешения в утвердительных и вопросительных предложениях.

You may go. Ты можешь идти.

May I help you? Разрешите вам помочь.

2. Запрещения в отрицательных предложениях.

You may not come here. Не смей сюда приходить.

3. Предположения, неуверенности в утвердительных и отрицательных предложениях.

It may rain today. Возможно сегодня будет дождь.

Глагол **might** употребляется:

1. В придаточных дополнительных предложениях в соответствии с правилом согласования времён.

She said that he might take her book. Она сказала, что он может взять её книгу.

2. Для обозначения вероятности совершения действия.

He might come. Он, может быть, придёт.

to be allowed to to be permitted to

Словосочетания **to be allowed и to be permitted + инфинитив** с частицей to являются синонимами модального глагола may (см. пункт 1).

I am allowed use this device. Мне разрешено (я могу) использовать этот прибор. He will be allowed to use this device. Ему разрешат.

Must

Глагол **must** употребляется:

1. Для выражения долженствования, необходимости произвести действие в настоящем или будущем. *I must go. Мне надо идти.*

2. Для выражения запрещения в отрицательном предложении.

You mustn't do it. Нельзя этого делать.

3. Для выражения вероятности какого-либо действия, предположения.

He must have read this book. Он, вероятно, читал эту книгу.

4. Для обозначения настоятельного совета, рекомендации.

You must come and see my new flat. Ты должен придти посмотреть нашу новую квартиру.

to have (to)

Глагол **to have (to)** употребляется в сочетании с инфинитивом с частицей to для выражения необходимости совершить действие в силу определённых обстоятельств. Соответствует русскому «придётся, пришлось».

It was very dark and we had to stay at home. Было очень темно, и нам пришлось остаться дома.

I don't have to stay here. Мне не нужно здесь оставаться.

to be + infinitive

Сочетание глагола **to be** с инфинитивом употребляется для выражения необходимости совершения действия в соответствии с предыдущей договорённостью или заранее намеченным планом. Переводится как «должен, должен был» и т.п.

I was to meet her at 3 o'clock. Я должен был встретить её в 3 часа.

They are to begin this work at once. Они должны начать работу немедленно.

Shall, should

Глагол **shall** выражает обещание; намерение, угрозу предостережение.

He shall get his money. Он получит свои деньги.

The child shall be punished for it. Ребёнок будет наказан за это.

Глагол shall также выражает запрос относительно дальнейших действий. *Shall we begin? Нам начинать?*

Глагол **should** в основном употребляется для выражения настоятельного совета, рекомендации,

You should see a doctor. Вам следует показаться врачу.

Наклонение - Mood

Наклонение (Mood) это грамматическая категория, выражающая устанавливаемое говорящим отношение действия к действительности.

Говорящий может рассматривать действие как факт или событие реальной действительности, для этой цели используется изъявительное наклонение (the Indicative Mood).

Рассматривать действие как предположительное, нереальное, воображаемое, желательное действие в таких случаях используется сослагательное наклонение (the Subjunctive Mood).

Просьба, приказ, побуждение к действию, адресуемые обычно к собеседнику, передаются с помощью повелительного наклонения (the Imperative Mood).

Сослагательное наклонение - Subjunctive Mood

В русском языке сослагательное наклонение выражается сочетанием глагола в форме прошедшего времени с частицей «бы» и имеет только одну форму, которая может относиться к настоящему, прошедшему или будущему.

Если бы я закончил работу, я смог бы проводить Вас на вокзал сегодня (завтра, вчера).

В английском языке имеются аналитические и синтетические формы сослагательного наклонения. Аналитическая форма - это сочетание глаголов should или would с инфинитивом (Indefinite Infinitive или Perfect Infinitive).

He demanded that the car should be repaired. Он потребовал, чтобы машина была отремонтирована.

He would come. Он бы пришёл,

He would have come then. Он бы пришёл тогда.

Глагол **to be** имеет формы **be** и **were** для всех лиц при выражении предположения, желания или возможности, относящихся к настоящему и будущему временам.

If I were ..... Если бы я был ....

В современном английском языке имеются также синтетические формы сослагательного наклонения.

Для всех других глаголов в этом случае используются формы Past Indefinite.

If you came earlier, you should speak to him. Если бы вы пришли раньше, вы бы поговорили с ним.

Условные придаточные предложения

Условные предложения могут выражать реальные, маловероятные (условные предложения I типа) и нереальные условия (условные предложения II типа).

Условные предложения I типа

Условие, содержащееся в условном придаточном предложении, рассматривается говорящим как реально предполагаемый факт, относящийся к настоящему, прошедшему или будущему временам. Сказуемые главного и придаточного предложений выражаются глаголами в формах изъявительного наклонения.

If the weather is nice, we go for a walk. Если погода хорошая, мы ходим на прогулку.

If the weather was nice, we went for a walk. Если погода была хорошая, мы ходили на прогулку.

If the weather is nice, we'll go for a walk. Если погода будет хорошая, мы пойдём на прогулку.

Условные предложения II типа

Условие, содержащееся в условном придаточном предложении, рассматривается говорящим как маловероятное. Для выражения малой вероятности осуществления действия в настоящем или будущем временах сказуемое главного предложения употребляется в форме сослагательного наклонения **should / would + Indefinite Infinitive** без **to**, а сказуемое придаточного предложения - в форме сослагательного наклонения, аналогичной **Past Indefinite** или **were** для всех лиц от глагола **to be**.

If he were free, he would do it. Если бы он был свободен, он бы это сделал.

If we paid more attention to grammar, we should know the language better. Если бы мы уделяли грамматике больше внимания, мы бы знали язык лучше.

Условные предложения III типа.

Условие, содержащееся в условном придаточном предложении, рассматривается говорящим как неосуществимое, так как относится к *прошлому* времени. Сказуемое главного предложения употребляется в форме сослагательного наклонения **should / would + Perfect Infinitive**, а сказуемое придаточного предложения в форме сослагательного наклонения, аналогичной Past Perfect.

I should not have been late yesterday, if my watch had been right. Я бы не опоздал вчера, если бы мои часы шли правильно.

Союзы условных придаточных предложений.

if - если; in case - в случае, если; suppose (that) - предположим, что; on condition (that) - при условии, что; provided (that) - при условии, что; unless - если ... не; but for - если бы не.

Предложение - Sentence

Предложение - это сочетание слов, выражающее законченную мысль.

The sun rises in the east. Солнце всходит на востоке.

Члены предложения делятся на *главные* и *второстепенные.* Главные члены предложения - *подлежащее* и *сказуемое.* Второстепенные члены предложения - *дополнение, определение, обстоятельство.*

По составу предложения бывают *простыми* или *сложными.*

Структура английского простого повествовательного распространённогопредложения следующая: подлежащее, сказуемое, дополнения, обстоятельства.

Порядок слов в английском языке является основным средством различения членов предложения. Порядок слов английского повествовательного предложения - прямой, фиксированный: подлежащее, сказуемое, дополнение.

I translated the text yesterday. Я перевела этот текст вчера.

Сложные предложения бывают сложносочинёнными и сложноподчинёнными, В сложносочинённом предложении составляющие его простые предложения равноправны по смыслу и связаны сочинительными союзами: **and - и; but - но; while, whereas - а, в то время как; or - или; otherwise - иначе; either ... or -или ... или.**

The weather was fine and there were lots of people on the beach.

Погода была прекрасной, и на пляже было иного народу.

Daniel is a pupil, while his brother is a student. Даниел - ученик, а его брат-студент.

Сложноподчинённое предложение состоит из главного и одного или нескольких придаточных предложений, поясняющих главное предложение. Придаточные предложения выполняют роль различных членов предложения: подлежащего, именной части сказуемого, дополнения, определения, обстоятельства.

1. Придаточные предложения подлежащие,

That he is a good friend is well known. То, что он хороший друг, хорошо известно.

2. Придаточные предложения предикативные, выполняющие функцию именной части сказуемого.

The weather is not what it was yesterday. Погода не такая, как была вчера.

3. Придаточные предложения дополнительные,

I don't know where you live. Я не знаю, где вы живёт.,

4. Придаточные предложения определительные.

Неге is the book (that / which) we have spoken about. Вот книга, о которой мы говорили.

Эти предложения могут соединяться с главным предложением безсоюзно.

English is the subject I like best. Английский язык - это предмет, который я люблю больше всего.

5. Придаточные предложения обстоятельственные (времени, места, причины, образа действия, следствия, уступительные, цели, условия).

Уступительное придаточное предложение.

Although the weather was bad, we went for a walk. Хотя погода была плохая, мы пошли на прогулку.

Придаточное предложение образа действия.

She spoke as though nothing had happened. Она говорилатак, как будто ничего не произошло.

Придаточное предложение времени.

When the cat is away, the mice will play. Когда кот из дома, в пляс.

Условное придаточное предложение.

If he has time, he will go there. Если у него будет время, он поедет туда.

Вопросительное предложение

Существуют три основных типа вопросов: общие вопросы, специальные вопросы и вопросы к подлежащему.

Общий вопрос-это вопрос ко всему предложению, и на него можно кратко ответить **Yes / no (да / нет).** Если вопрос задаётся к какому-либо члену предложения, кроме подлежащего, то это специальный вопрос. Кратким ответом на него будет любое слово из предложения, кроме подлежащего.

Если вопрос задаётся к подлежащему или его определению, то это так называемый «вопрос к подлежащему». Ответом на него будет либо само подлежащее, либо определение к подлежащему.

The passenger ship crosses the Atlantic Ocean.

What crosses the Atlantic Ocean? Что пересекает Атлантический океан? - Корабль.

What ship crosses the Atlantic Ocean? Какой корабль пересекает Атлантический океан? -Пассажирский.

Структурно эти типы вопросов различаются порядком слов в них.

Порядок слов в общем вопросе:

1.

Смысловой глагол или глагол-связка	Подлежащее	Остальные члены предложения
Is	*your brother*	*in London?*
Is	*he*	*a student?*

2.

Вспомогательный глагол	Подлежащее	Смысловой глагол	Остальные члены предложения
Does	*your father*	*work*	*in Manchester?*

Примечание:

Если в общем встречается модальный глагол, то он занимает первое место.

Can you swim? Ты умеешь плавать?

Порядок слов в специальном вопросе

Вопросительное слово	Вспомогательное слово	Подлежащее	Смысловой глагол	Остальные члены предложения
Where	*do*	*you*	*live*	*in summer?*

Примечание:

Если в специальном вопросе встречается модальный глагол, то он занимает место после вопросительного слова.

Where can I buy a newspaper? Где я могу купить газету?

Вопросительные слова и словосочетания в английском языке:

what- что, какой	**who - кто**
when - когда	**whose - чей**
where - где	**whem - кого, кому**
which – который	**how much / many - сколько**
how - как	**why - почему**

Порядок слов в вопросах к подлежащему.

При вопросе к подлежащему или его определению сохраняется прямой порядок слов.

Вопросительное слово (на месте подлежащего)	Сказуемое	Остальные члены предложения
Who	are	you?
Whose	is	this book?

Оборот there + be

Оборот **there + be** употребляется в тех случаях, когда говорящий хочет подчеркнуть факт наличия (отсутствия) какого-либо предмета или явления, а не место, в котором последний находится.

Оборот переводится словами «есть, имеется, существует».

There are several classifications of these phenomena. Существует несколько классификаций этих явлений.

Если предложение, содержащее рассматриваемый оборот, заканчивается обстоятельством места или времени, то перевод следует начинать с этих местоимений.

There are many students in room 205. В аудитории 205 много студентов.

Глагол be в этом сочетании может функционировать в различных видо-временных формах:

There is / are	**There has been / have been**	
There was / were Indefinite	**There had been**	**Perfect**
There will be	**There will have been**	

Число глагола **be** определяется по числу первого существительного, стоящего после этого оборота.

There is a table and two chairs in the room. В комнате стол и два стула.

В вопросительных предложениях there ставится после соответствующей формы глагола to be.

Are there many students in room 205? How many chairs are there in the room?

Отрицательная форма оборота **there + be** образуется путём добавления частицы no после соответствующей формы глагола **be**.

There are no clouds in the sky. На небе нет облаков.

The Noun

The noun is a part of speech which expresses substance in the widest meaning of the word. The noun can fulfil the functions of the **subject**, **objects**, **attributes** and **predicative** in the sentence.

By the concept of substance we understand not only names of **living beings** (*man, daughter, bird*) and **lifeless things** (*books, blackboard*), but also names of **abstract notions** such as **qualities**, **states** and **actions** (*darkness, thought, fight, fear*).

Noun Determiners

There are certain external structural and lexico-grammatical features which distinguish the noun from other parts of speech. They are divided into **three** main groups: **1) morphological determiners, 2) syntactic determiners and 2) lexico-grammatical determiners.**

1. **Morphological determiners.** Morphological determiners consist of morphemes and allomorphs building the forms of grammatical categories in nouns. The suffixes **-(e)s, -en,** which form the plural of countable nouns, **-'s** with ' an apostrophe which form the possessive case of nouns belong to this group.

Boy – boys, ox – oxen   *Bakyt's book*

2. **Syntactic determiners.** We find syntactic structural determiners of nouns in relation of nouns with other words. The article, the adjective, the numeral, the participle; demonstrative, indefinite, possessive pronouns, which define nouns, belong to this group, *a room, a large room, ten boys, our house, my note-book, some new students, an interesting book,* etc.

3. **Lexico-grammatic determiners.** All noun forming suffixes belong to this group of determiners.

-er writer	**-ist** linguist
-or translator	**-ing** building
-yer lawyer	**-ness** greatness
-ee examinee	**-ment** development

Semantic Classification of Nouns

In present-day English, when we classify nouns semantically we may be based on the semantic principles of living beings, and lifeless things and that singleness (oneness) and commonness. According to the principle of living beingness and lifelessness we divide the nouns into two groups:

1. **nouns denoting living beings:** *boy, girl, Murat, Nurbek, bird*, etc;
2. **nouns denoting lifeless things:** *book, bread, tree, thought*, etc.

Nouns denoting living beings can in their turn be subdivided into **two** groups:

a) **nouns expressing persons:** *father, mother, Kanat, Mary, brother, sister,* etc.

Nouns belonging to this group answer the question **who**?

b) **nouns showing other living beings except persons:** *horse, cow, sheep, fox, sparrow,* etc.

The above-mentioned nouns usually answer the question **What?**

The words **who** and **what** are the lexico-syntactic marks of persons and non - persons.

According to the principle of singleness and commonness nouns are divided into **Proper** and **Common** nouns.

Proper nouns are individual names given to separate persons or things: *Mark Twain, Moscow, Bishkek, London* etc.

Common nouns are nouns which can be applied to any individual of a class of persons or things (*woman, cat, pen*), collections of similar individuals or things re-

garded as a single unit, materials or abstract notions (*family, group, bread, cotton, love, development*).

Common nouns are grouped into **concrete** and **abstract** nouns. **Concrete nouns** in their turn are subdivided into **class**, **collective**, **material** or **mass** nouns.

1. **Class nouns** denote persons or things referring to a class or a group. They are countable and have two numbers: singular and plural. They are generally used with an article.

I want the school to go well and the children to learn.

2. **Collective nouns** denote a number or collection of similar individuals or things as a single unit. *Team, brigade, people*

3. **Material or mass nouns.** Material or mass nouns denote material: *iron, paper, bread, butter, tea.* They are uncountable nouns and are generally used without any article.

4. **Abstract nouns.** Abstract nouns denote the names of some quality, state, action or idea. *My students need education.*

Types of Nouns According to their Structure

According to their structure English nouns are divided into the following groups: 1) **simple** nouns; 2) **derivative** nouns; 3) **compound** nouns; 4) **compound-derived** nouns; 5) **composite** nouns.

1. **Simple nouns** are such words which-consist of one root: *book, bread, pen, pencil.*

2. **Derivative nouns** are nouns which are formed by the help of affixes from rooted words: *happiness, reader, transport.*

3. **Compound nouns** are nouns built from two or more stems: *speedometer, railway, post-office.*

4. **Compound-derived** nouns are built from two or more stems adding affixes: *moviegoer, shoemaker.*

5. **Composite nouns** are such nouns which express one common lexical meaning and consist of different lexico-grammatical word morphemes, *brother-in-law, forget-me-not.*

Grammatical Categories of the Noun

In Modern English the noun is characterized by two grammatical categories. These categories are based on the oppositions of number and case forms.

The Category of Number. In English nouns are divided into **countable** and **uncountable** ones. English countable nouns have two numbers: the singular and the plural.

Boy – boys, pen – pens, book – books, table – tables

Abstract and mass nouns belong to the uncountable group: love, fame, iron, paper.

Countable nouns require the question **How many?,** Uncountable ones the question **How much?**

How many students are there in your group?

How much money do you have?

The rule for forming the plural form of countable nouns is by adding the ending **-s(-es)** to the singular.

The ending **-s** is pronounced in different ways:

[-iz] after sibilants: bench**es**, nos**es**, dress**es**; **[-z]** after voiced consonants other than sibilants and after vowels: *boys, girls, trees, tables;* **[-s]** after voiceless consonants other than sibilants: *hats, cats, desks.*

Some words borrowed from Latin and Greek keep their Latin and Greek plural forms: *phenomenon-phenomena, datum-data crisis-crises.*

Some nouns have only the plural form: *trousers, scissors, spectacles.* These are for the most part names of things which consist of two or more parts.

The Category of Case

Case shows the relation of the noun to the other words in the sentence. In Modern English there are two cases: **the Common** case and the **Possessive** or **Genitive** case. The opposition of the forms of Common and Possessive cases are called case category **opposemes**.

Pete's *boy's*

1. **The Common Case.** Usually the Common case is opposed to the possessive case. The Common case has neither special morpheme, nor special marker. The noun in the Common case can be used in different syntactic functions. In English this case serves as the main building material for nouns to go into different lexico-grammatical relations with other words.

2. **The Genitive or Possessive Case.** The Genitive Case is formed by adding **-'s** (the apostrophe –**s**) to the noun in the singular or only **'** (the apostrophe) to plural forms ending in **-s.**

A girl's toy – girls' toy

The pronunciation of the Genitive case ending follows the same rules as the pronunciation of the plural ending:

[-iz] after sibilants: *Nurbek's, judge's, Rose's;*

[-z] after voiced consonants other than sibilants and after vowels: *boy's, girl's, man's;*

[-s] after voiceless consonants other than sibilants: *Bakyt's, count's.*

As to its use the Genitive case falls under:

1. **The Dependent Genitive.**
2. **The Absolute Genitive.**

The Dependent Genitive is used with the noun it modifies and comes before it. The Absolute Genitive may be used without any noun or be separated from the noun it modifies.

The Dependent Genitive.

1. The main meaning of the Genitive case is that of possession.

He had Aisulluu's arm in his, and held it closely as he explained.

2. Sometimes the Possessive case expresses a part to a whole.

Life, and all the horror of life, came back into Jamila's face.

3. The Dependent Genitive may express the doer of an action or show that some person is the object of the action:

It was Bakyt's step, then, that Cholpon heard on the steps.

4. The Noun in the Genitive case may denote qualitative relations.

Seide's intent stare seemed not to affect him at all.

The Absolute Genitive.

1. The Absolute Genitive may be used anaphorically.

This kalpak is my brother's. Salkyn slipped her arm through Janysh's and forced a smile to her lips.

2. The Absolute Genitive may have local meaning.

At Rector's, Dolatt had met Mr. Karim, manager of SuperInfo and Maya's.

The Functions of the Noun in the Sentence

Nouns are used in the sentence in the following functions:

1. **as a subject**

Larisa went to the ticket collector.

2. **As an object**

Askar signed the receipt, took his papers and went out in dead silence.

3. **As an attribute**

I went back to the major's office and he said the field kitchen would be along and the drivers could come and get their stew.

4. **as a predicative**

South of Kyrgyzstan, Daniyar thought, this is South Kyrgyzstan.

5. **as an adverbial modifier**

She was looking at me in the dark.

6. **as a direct address**

Talgat, my dear boy he began slowly, I have something to tell you.

7. **as an apposition**

Why, Sister Aptap! She began and there was a perfunctory embrace of welcome.

The Adjective

The words expressing the qualities or attributes of substances are called **adjectives**. As the adjective mainly defines the noun, it is usually referred to the class of words modifying the noun. The quality expressed by the adjective may be different.

For example: *blue, clever, tall*

Though all the above-given adjectives express certain qualities and characteristics of objects, they differ from each other. Some of them express the color or taste of substances, others show the material of which the object is made.

Types of Adjectives According to their Structure

The adjective according to its structure may be **simple**, **derived** and **compound**.

1. The adjectives consisting of root morphemes are **simple adjectives**. Simple adjectives are not divided into the root and word-building affixes: *red, hot, warm, dry* etc.

2. **Derivative adjectives** are built from the root by adding word-building affixes: *care – careful, happy – unhappy, child – childish, wool – woolen, correct–incorrect.*

3. **Compound adjectives** are such adjectives built from two or more stems: *snow-white, sea-born, black-hearted, four-wheeled.*

Qualitative and Relative Adjectives

According to their meaning and grammatical features all the adjectives are divided into **qualitative** and **relative** adjectives.

1. **Qualitative adjectives.** Qualitative adjectives express qualities of color, shape, taste and size possessed by the substances: *big, red, broad, bitter, sweet.*

2. **Relative adjectives.** Relative adjectives denote qualities of objects through their relation to materials, to place, to time, to some action: *a wooden house, a Kyrgyz boy.*

Degrees of Comparison

In present- day English we find three degrees of comparison: **positive, comparative** and **superlative**.

The adjectives expressing the simple quality without comparison is said to be in the positive degree:

We know the following ways of forming the comparative and the superlative degrees.

1. by adding the affixes **- er** and **- est**

2. by using more and most before adjectives.

The first way is applied for monosyllabic and for some two syllabic adjectives.

big – bigger – the biggest *red – redder – the reddest*

The second method is used, for many disyllabic and polysyllabic adjectives.

careful – more careful – the most careful

difficult– more difficult – the most difficult

In English there are a few adjectives that have irregular forms for the degrees of comparison.

They are:

good – better – the best bad – worse – the worst

near – nearer – the nearest

The adjectives in the positive degree with the conjunctions **as ... As** express an equal degree.

He is as tall as his brother.

In the corresponding negative sentence **not so ... As** is used:

This exercise is not so difficult as that one.

Comparison of superiority is expressed by the help of the comparative and superlative degree of the adjective; the comparative is followed by the conjunction **than.**

I am stronger than you.

Table 1

Positive	Comparative	Superlative
good	*better*	*the best*
bad	*worse*	*the worst*
little	*less*	*the least*
many, much	*more*	*the most*
beautiful	*more beautiful*	*the most beautiful*
useful	*more useful*	*the most useful*
difficult	*more difficult*	*the most difficult*
important	*more important*	*the most important*
early	*earlier*	*the earliest*
pretty	*prettier*	*the prettiest*
busy	*busier*	*the busiest*
thin	*thinner*	*the thinnest*
big	*bigger*	*the biggest*

The Pronoun

The Pronoun is a part of speech which points out objects and their qualities without naming them.

Classification of Pronouns

Pronouns are divided into the following groups:

1. **personal pronouns:** *I, he, she, it, we, you, they.*
2. **possessive pronouns:** *my, his, her, its, our, your, their, mine, his, hers, ours, yours, theirs.*
3. **reflexive pronouns:** *myself, himself, herself, it, ourselves, yourself (yourselves), themselves.*
4. **reciprocal pronouns:** *each other, one another.*
5. **demonstrative pronouns:** *this (these), that (those), such, (the) same.*
6. **interrogative pronouns:** *who, whose, what, which.*
7. **relative pronouns:** *who, whose, which, that, as.*
8. **conjunctive pronouns:** *who, whose, which, that.*
9. **defining pronouns:** *each, every, everybody, everyone, everything, all, either, both, other, another.*
10. **indefinite pronouns:** *some, any, somebody, anybody, something, anything, someone, anyone, one.*
11. **negative pronouns:** *no, none, neither, nobody, no one, nothing.*

There is no uniformity of morphological and syntactic characteristics in the groups of pronouns.

Some pronouns have the grammatical categories of **person**, **gender**, **case** and **number**.

The categories of person and gender (in the third person singular) exist only in personal and possessive pronouns.

English pronouns like nouns have two cases.

Personal, interrogative and relative (**who)** pronouns have the nominative and objective cases; indefinite, reciprocal and some negative pronouns have the common and genitive cases.

The category of number is found in demonstrative pronouns this and that and in the defining pronoun **other**.

Personal Pronouns

We find the following personal pronouns in English:

	Singular	Plural
First person Second person Third person	*I* *You* *S|he, it*	*We* *You* *They*

As you can see from the table, the personal pronouns have the grammatical categories of **person**, **case**, **number** and **gender** (in the third person singular).

The personal pronouns have two cases: **the nominative case** and **the objective case.**

The nominative case: *I, he, she, it, we, you, they.*

The objective case: *me, him, her, it, us, you, them.*

The personal pronouns have two numbers.

Singular *(I, he, she, it)* and **plural** *(we, you, they).*

The pronouns of the third person he, she, it distinguish gender. **Male beings** (*boy, father, son*) are referred to as **he; female beings** (*woman, mother, sister*) are referred to as **she**; inanimate things (*house, book, table*) are referred to as **it.**

Personal pronouns may have different functions in the sentence. They may be used as **subject, object, predicative.**

We live in Jalalabat. (subject) *They saw him in the street. (object)*

Who is there?. It's me. (predicative)

Possessive Pronouns

Possessive pronouns have the same distinctions of **person**, **number** and **gender** as personal pronouns.

Possessive pronouns have the conjoint and absolute forms.

Absolute Forms of Possessive Pronouns

	1 person	2 person	3 person
Singular	my	your	his, her, its
Plural	our	your	their

Conjoint Forms of Possessive Pronouns

	1 person	2 person	3 person
Singular	mine	yours	his, hers, its
Plural	ours	yours	theirs

The conjoint forms of possessive pronouns are used as **attributes**.

The absolute forms of possessive pronouns are used as **subject**, **predicative** and **object**. The group «preposition + absolute form» may be used as an attribute.

Demonstrative Pronouns

The demonstrative pronouns are: *this, that, such, (the) same.*

The demonstrative pronouns **this** and **that** have two numbers:

this – these, that – those

The demonstrative pronouns are used as **subject**, **predicative**, **object** and **attribute**.

This is the house that Jack built. (subject).

What I wanted to say is this continued the Neapolitan. (predicative).

You have a right to ask her that. (object).

He doesn't see through it. Those books were at the hospital.(Attribute).

Interrogative Pronouns

Interrogative pronouns (*who, whose, what, which*) are used in inquiry, to form special questions.

The interrogative pronoun **who** has the category of case: the nominative case is **who**, the objective case is **whom**.

Who's Murat? *Whom did you see yesterday?*

In the sentence interrogative pronouns may have different functions–those of **subject**, **predicative**, **object** and **attribute**.

Who else is here? (subject). *What do you know about America? (object). What name did you say? (attribute).*

Reflexive Pronouns

Reflexive pronouns have the categories of person, number and gender in the third person singular.

Persons	Singular	Plural
First person *Second person* *Third person*	*Myself* *Yourself* *Himself* *Herself* *Itself*	*Ourselves* *Yourselves* *Themselves*

In the sentence reflexive pronouns may be used as **objects**, **predicative**, **attributes** and **adverbial modifiers**.

That's just the way with Italy; it's not patience that's wanted – it's for somebody to get up and defend themselves. (object)

There is nothing to tell, dear Padre; I have not bound myself, but I am bound. (object)

That makes no difference; I am myself. I have seen this thing, and I belong to it. (predicative).

And you came down the river by yourself? (an adverbial modifier).

Sometimes reflexive pronouns are used emphatically.

I was there. I threw six benches myself.

I feel very lonely myself sometimes.

Reciprocal Pronouns

Reciprocal pronouns are the group of pronouns **each other** and **one another.** They express mutual ‘action or relation. The subject to which they refer must always be in the plural. *The lady and I know each other well.*

They gave books to one another.

Each other generally implies only two, **one another** two or more persons.

Reciprocal pronouns have two case forms: **the common** and **the genitive case** forms.

Each other – each other's   *One another – one another's*

The common case of reciprocal pronouns are used as an object.

They greeted each other.

The genitive case of reciprocal pronouns may be used as **an attribute.**

I have noticed that doctors who fail in practice of medicine have a tendency to seek one another's company and did in consultation.

Relative Pronouns

Relative pronouns (who, whose, which, that, as) not only point back to a noun or a pronoun mentioned before but also have conjunctive power. They introduce attributive clauses. The word they refer to is called their antecedent. It may be a noun or a pronoun.

Relative pronouns always perform some syntactic functions in the clause they introduce.

I thought at anyone who spends so much time writing about what doesn't exist mental concepts.

Conjunctive Pronouns

Conjunctive pronouns (who, what, whose, which) not only point back to some person or thing mentioned before, but also have conjunctive power, introducing subordinate clauses (subject clauses, object clauses, predicative clauses).

I wondered what they had talked about together. (object clause).

Yes, this is what he writes. (predicative clause).

In the clause they introduce conjunctive pronouns perform different functions those of **subject, predicative, attribute, object.**

Defining Pronouns

The defining pronouns are: *all, each, every, everybody, everyone, everything, either, both, other, another.*

The pronoun other has two numbers: singular – **other**: plural – **others**. It has two cases: **the common case** and **the genitive case** (other – other's).

Singular	**Plural**	**Common**	**Genitive**
other	others	other	other's

Defining pronouns fulfil different syntactic functions in the sentence. They may be used as **subject, object** and **attribute**.

When I opened my door I could tell my room had been searched: everything was tidier than I ever left it. (subject)

I had all his papers sealed up. (attribute)

Indefinite Pronouns

Indefinite pronouns point out some person or thing indefinitely. The indefinite pronouns are: some, any, somebody, anybody, someone, anyone, something, anything, one.

The pronouns **somebody, anybody, someone, anyone, one** have two cases: the common case and the genitive case.

Indefinite pronouns	**Common case**	**Genitive case**
one *somebody* *anybody* *someone* *anyone*	*one* *somebody* *anybody* *someone* *anyone*	*one's* *somebody's* *anybody's* *someone's* *anyone's*

Some, somebody, someone, something are chiefly used in affirmative sentences.

Somebody knocked on the door.

Something swift and dangerous – something that she had not seen before flashed into his eyes.

Anybody, anyone, anything are used in negative and interrogative sentences and in conditional clauses.

I have no desire to quarrel with anyone.

I didn't know about anything then.

The indefinite pronouns are used as **subjects**, **objects** and **attributes**.

Somebody knocked again impatiently. (subject).

Have you ever loved anyone? (object)

Can I do anything for you, Rose? (object)

You won't have any sleep the rest of the night. (attribute)

Negative Pronouns

Most of the **indefinite pronouns** correspond to negative pronouns: *some – no, none, something – nothing, none; somebody, someone- nobody, no one, none.*

Some defining pronouns also correspond to negative pronouns: *everything – nothing; all, everybody, every, each – no, none; both, either – neither.*

Negative pronouns are used as **attributes**, **subjects**, **objects** and **predicatives**.

You see that I cannot escape and that there is nothing to conceal. (subject). I have nothing to hide.(object). It is very sad that my sister has no parents to rejoice in her children. (attribute).

The Numeral

The numeral is a part of speech indicating number or the order of persons or things. In English numerals are divided into **cardinals** and **ordinals**.

Cardinal numerals	Ordinal numerals
(1) one, (2) two, (3) three..., (10) ten	*the first, the second, the third, the tenth*

Cardinal numerals. Cardinal numerals show exact number. They are used in counting. As to their structure, the cardinal numerals from 1 to 12 and 100, 1000, 1000000 are simple words. The cardinal numerals from 13 to 19 are formed with the suffix **-teen** (thir**teen**, four**teen**); those numerals denoting tens are derived by means of the suffix **-ty** (twen**ty**, thir**ty**). The numerals from 21 to 29, etc are composite: twenty-one, twenty-two.

The cardinal numerals hundred, thousand, million can be used with articles (**a** hundred, **a** thousand, **a** million): they may be nominalised and be used in plural (hundred**s**, thousand**s**, million**s**).

Cardinal numerals may be used in the function of **subject**, **predicative**, **object**, **adverbial modifier** and **attribute**.

Two and two is four. (subject, predicative).

Twelve years before she was born. (attribute). At sixteen she'd left Bishkek and came up to Osh as kitchen-maid. (adverbial modifier).

Ordinal numerals. Ordinal numerals show the order of persons and things in a series. The ordinal numerals are: formed by means of the suffix **-th** which is added to cardinal numerals except the three first. Ordinal numerals are as a rule used with the **definite** article.

Ordinal numerals are mostly used as **attributes**.

He was in the second course, (attribute)

The Adverb

The adverb is an independent part of speech which shows some circumstances that attend an action or state or expresses some characteristic features of an action or a quality.

Types of Adverbs

According to their structure adverbs are grouped into: **simple**, **derivative**, **compound** and **composite** adverbs.

1. **Simple adverbs** consist of one root-word: *now, here, well, far.*

2. **Derivative adverbs** are formed by adding adverb-forming suffixes to simple words. *slow – slowly, main – mainly*

3. **Compound adverbs** are formed of two or more roots: *outright, outside, everywhere, every time.*

4. **Composite adverbs** are formed by joining two or more words *at present, up to now, at last, at once, by chance* etc.

Semantic Classification of Adverbs

According to their meaning adverbs may be divided into several groups:

1. **Adverbs of Place** and **Direction**: *here, there, near, behind, within, outside, upstairs*

2. **Adverbs of Time**: *today, tomorrow, then, after, now, soon*

3. **Adverbs of Manner**: *quickly, strongly, slowly, well, thus.*

4. **Adverbs of Repetition** and **Frequency**: *often, seldom, ever, never, sometimes, always.*

5. **Adverbs of Cause** and **Consequence**: *therefore, consequently, accordingly, because.*

6. **Interrogative Adverbs**: *where, when, why, how much*

Degrees of Comparison of the Adverbs

Some adverbs have degrees of comparison. Like adjectives, they have **positive**, **comparative** and **superlative** degrees. It is necessary to note that such adverb as that of **place**, **time**, **cause** and **consequence** and **interrogative** adverbs have no degrees of comparison.

1. If the adverb is a monosyllable word, the comparative degree is formed by the help of the ending **-er** and the superlative by adding **-est.**

early – earlier – earliest *hard – harder – hardest*

soon – sooner – soonest *late – later – latest*

2. If the adverb ends in **-ly,** comparative degree is formed, by means of **more** and the superlative by means of **most**.

wonderfully – more wonderfully – most wonderfully

fluently – more fluently – most fluently

3. Some adverbs have superlative forms of comparison.

well – better – best *badly – worse – worst*

The Place of Adverbs in the Sentence

The place of adverbs in the sentence is not fixed. They may be used at the beginning, in the middle and in the end of the sentence.

a) at the beginning of the sentence

Sometimes we talked and were good friends but tonight it was Difficult.

«Tomorrow» he said, You come down here and buy yourself a skirt.

b) in the middle of the sentence.

He was nearly home now. *I never thought about anything.*

c) in the end of the sentence.

Now -said Daniel, Why don't you move tonight?

Is anything wrong, son? She asked anxiously.

Functions of the Adverbs in the Sentence

Adverbs are mainly used as an adverbial modifier in the sentence.

Then she heard the kitchen door open.

Tomorrow we'll sleep in the king's bed.

The Verb

The verb is a part of speech which denotes an action. The verb has the following grammatical categories: **person**, **number**, **tense**, **aspect**, **voice** and **mood**.

They went out into the still, shadowy cloister garden.

I turned to go indoors when I saw a girl waiting in the next doorway.

I stopped in front of the Kunduz.

Finite and Non-Finite Forms of the Verb

The verb has **finite** and **non-finite** forms. The finite forms of the verb can be used as the predicate of the sentence. The non-finite forms are not used as the predicate of the sentence.

They all laughed. (finite form) *He looked at me over their heads and said, It's terrible. Terrible. (finite form).*

There are three non-finite forms of the verb in English: **the infinitive, the participle** and **the gerund.**

Main Forms of the Verb

The basic forms of the verb in Modern English are: **the Infinitive, the Past Tense of the Common Aspect** and **Participle II.**

to come - came - come.

In English the forms of the Past Tense of the Common Aspect and Participle II of many verbs coincide.

to discuss – discussed – discussed *to work - worked – worked*

to put – put – put

Regular and Irregular Verbs

According to the way in which the Past Tense of the Common Aspect and Participle II are formed, verbs are divided into two main groups: **regular** and **irregular** verbs.

Regular Verbs. They form the Past Tense of the Common Aspect and Participle II by adding **-ed** to the stem of the verb, or only **-d** if the stem of the verb ends in **-e.**

to help – helped, helped *to work – worked, worked*

to live – lived, lived

Irregular Verbs. They form the Past Tense of the Common Aspect and Participle II not adding **-ed** to the stem of the verb, but in some other ways.

They form the Past Tense of the Common Aspect and Participle II in the following ways:

1. by changing the root vowel

to sing – sang – sung *to come – came – come*

2. by changing the root vowel and adding **-en** for Participle II

to speak – spoke – spoken *to shake – shook – shaken*

3. in some irregular verbs we find the same form for the Infinitive, Past, Indefinite and Participle II.

to cut – cut, cut *to put – put, put*

4. by changing **-d** into **-t**

to send – sent, sent *to lend – lent, lent*

Transitive and Intransitive Verbs

All English verbs fall into two groups: **transitive** and **intransitive** verbs.

Transitive verbs require direct and indirect or prepositional objects. The object completes the meaning of the verb in most cases a transitive verb cannot be used without it.

They pushed the tray back and closed the door. Tell me everything at once.

Intransitive verbs do not require any object. *He will be coming soon.*

Verb Structure

According to their morphological structure verbs are divided into:

simple (*write, come, tell*); b) **derived** (*rewrite, overcome, unit*e); c) **compound** (*whitewash, tongue-tie*).

Classification of Verbs According to their Syntactic Functions

According to their syntactic function verbs are divided into **notional verbs**, **auxiliary verbs** and **link verbs**.

1. **Notional verbs**. Notional verbs are those which have a full meaning of their own and can be used without any additional words as a simple predicate. Here belong such verbs as: *to say, to write, to read, to speak, to go, to come, to ask* etc.

I am writing about the war -I said. Nothing happened until afternoon.

2. **Auxiliary verbs** are those which have last their meaning and are used only as form words, thus having only a grammatical function.

They are used in analytical forms. Here belong such verbs as: *to do, have, to be, shall, will, should, would* etc.

Have you read York Harding? What will you do then?

3. **Link verbs** are such verbs which to a smaller or greater extent have lost their meaning and are used in the compound nominal predicate.

They are mostly different. Miss Pamila is a friend of Fowster.

Some looked pretty bad.

The Present Tense of the Common Aspect

The Present Tense of the Common Aspect is formed from the infinitive without the particle **to.** In the third person singular the ending **-(e)s** is added.

Affirmative

I study English *We (you, they) study English.*

S|he studies English.

The interrogative and the negative forms are formed by means of the auxiliary verb **to do** in the Present Tense of the Common Aspect and the infinitive of the notional verb without the particle **to.**

Interrogative	**Negative**
Do we (you, they) study English?	*We (you, they) do not study English.*
Do I study English?	*I do not study English.*
Does s|he study English?	*S|he does not study English.*

The use of the present tense of the common aspect

The Present Tense of the Common Aspect is used to denote:

1. **Customary, repeated actions.**

My friend goes to the rest-home every year.

I usually get up at 7 in the morning.

The repeated character of the action is often shown by adverbials such as **every day, every month, every year, often, usually.**

2. **Universal truths, something which is eternally true.**

Light travels more quickly than sound.

The earth rotates round its axis.

3. **Actions going on at the present moment** (with verbs not used in the Continuos form).

He is the man you are looking for.

He is a superior sort of journalist – they call them diplomatic correspondents.

4. **Future action**

a) In adverbial clauses of time and condition after the conjunctions **when, till, until, before, after, as soon as, if, unless, on condition that, provided.**

If I go back they'll make me get operated on and then they'll put me in the line all the time.

They'll shoot you before they know who you are, if the Viets don't get you.

b) With verbs of motion, such as: **to go, to come, to leave** etc. The future action is regarded as something fixed.

The ship leaves at 2 the day after tomorrow.

I go to Moscow on Sunday.

The Present Tense of the Continuous Aspect

The Present Tense of the Continuous Aspect is formed of the auxiliary verb **to be** and **Participle I** of the notional verb.

In the interrogative form the auxiliary verb **to be** is placed before the subject. In the negative form the negative particle **not** is placed after the auxiliary verb.

Affirmative
I am writing. He (she, it) is writing.
We (you, they) are writing

Interrogative
Am I writing? Is he (she, it) writing?
Are we (you, they) writing?

Negative
I am not writing. He (she, it) is not writing.
We (you, they) are not writing.

The use of the present tense of continuous aspect

1. The Present Tense of the Continuous Aspect is used to denote an action going on at the present moment.

I am writing about the war. What are you eating meat for?

2. When there are two actions one of which is a habitual action and the other is in progress, the first is expressed by the present tense of the Common Aspect and the second by the Present Tense of the Continuous Aspect.

I never talk while I am writing. I don't interrupt people when they are reading.

3. The Present Tense of the Continuous Aspect is used to denote a future action with such verbs as: **to go, to come, to leave.**

I want to see you because I am going on Tuesday. Are you coming to-night?

4. The Present Tense of the Continuous Aspect is used to express a continual process. In this case the adverbs **always, constantly, ever** are used.

The sun is ever shining. The earth is always moving.

5. The present Tense of the Continuous Aspect is used to express an action thought of as a continual process (with the adverbs **always, ever, constantly**).

She is constantly thinking of you. He is always shouting.

The difference between case 4 and case 5 is as follows: what is said in 2, 4 is literally true, whereas in 5 there is an element of exaggeration, because the action in this case cannot go on without intervals.

The Present Perfect of the Common Aspect

The Present Perfect of the Common Aspect is formed by means of the Present tense of the Common Aspect of the auxiliary verb **to have** and **Participle II** of the notional verb.

In the interrogative form the auxiliary verb is placed before the subject.

In the negative form the negative particle **not** is placed after the auxiliary verb.

Affirmative
I have read. S|he has read
We (you, they) have read.

Interrogative
Have I read? Has s|he read?
Have we (you, they) read?

Negative
I have not read. S|he has not read
We (you, they) have not read.

The use of present perfect of the common aspect

1. The Present Perfect of the Common Aspect denotes a completed action connected with the present.

The rain has stopped.

And now I kiss the paper where I have written your name.

The Present Perfect of the Common Aspect is frequently used with the adverbs: **just, yet, already** and **of late.**

Mother, I have just written to him.

She is not well and has changed very much of late.

2. The Present Perfect of the Common Aspect denotes an action which began in the past, has been going on up to the present and is still going on. In this case either the starting point of the action is indicated or the whole period of duration. The preposition **for** is used to denote the whole period of duration. **Since** is used to indicate the starting point of the action.

I haven't seen you for a whole year. We haven't met Kubat since 1985.

3. The Present Perfect of the Common Aspect is used in adverbial clauses of time after the conjunctions: **when, till, until, before, after, as soon as** to denote an action completed before a definite moment in the future.

Well, he's not lively to be let out in a hurry, poor lad, when a comrade has betrayed him. I am not going till you have answered me.

The Present Perfect of the Continuous Aspect

The Formation of the Present Perfect of the Continuous Aspect.

1. The Present Perfect of the Continuous Aspect is formed by means of the auxiliary verb **to be** in the Present Perfect of the Common Aspect and **Participle I** of the notional verb.

2. In the interrogative form the first auxiliary verb is placed before the subject.

3. In the negative form the negative particle **not** is placed after the first auxiliary verb.

Affirmative	**Interrogative**
I have been writing.	*Have I been writing?*
S|he has been writing.	*Has s|he been writing?*
We (you, they) have been writing.	*Have we (you they) been writing?*
Negative	
I have not been writing.	
S|he has not been writing.	
We (you, they) have not been writing.	

The use of the present perfect of the continuous aspect.

1. The Present Perfect of the Continuous Aspect is used to denote an action which began in the past, has been going on up to the present and is still going on.

You don't want to talk about it? Good. What have you been reading?

They have been studying English for three years.

It has been raining since early morning.

2. The Present Perfect of the Continuous Aspect denotes an action which was recently in progress but is no longer going on at the present moment.

Oh, I've been travelling around.

The children have been playing football.

The Past Tense of the Common Aspect

The Formation of the Past Tense of the Common Aspect.

1. The Past Tense of the Common Aspect is formed by adding or**-d** to the stem (regular verbs) or by changing the root vowel, or in some other ways (irregular verbs).

2. The interrogative and negative forms are formed by means of the Past Tense of the Common Aspect of the auxiliary verb **to do** (did) and the infinitive of the notional verb without the particle **to**.

Affirmative
I (he, she) helped (came).
We (you, they) helped (came).
Negative
I (he, she, we, you, they) did not help (come).

Interrogative
Did I (he, she) help (come)?
Did we (you, they) help (come)?

The use of the past tense of the common aspect

The Past Tense of the Common Aspect is used to denote:

a) **an action performed in the past**

The next afternoon I went to call on Miss Bargul again.

b) **a succession of past actions**:

I dried my hands and took out my pocket - book from the inside of my tunic hanging on the wall.

c) **repeated actions in the past**:

I always wanted to get home quick to mother.

The Past Tense of the Continuous Aspect

The Formation of the Past Tense of the Continuous Aspect. The Past Tense of the Continuous Aspect is formed by the Past Tense of the Common Aspect of the auxiliary verb **to be** and **Participle I** of the notional verb.

In the interrogative form the auxiliary verb is placed before the subject.

In the negative form the negative particle **not** is placed after the auxiliary verb.

Affirmative
I (he she) was writing.
We (you, they) were writing.
Negative
I (he, she) was not writing.
We (you, they) were not writing.

Interrogative
Was I (he, she) writing?
Were we (you, they) writing?

The use of the past tense of the continuous aspect:

1. The Past Tense of the Continuous Aspect is used to denote an action which was going on at a definite moment in the Past.

He said he had to see me about something important.

The definite moment is indicated either by another past action, expressed by a verb in the Past Tense of the Common Aspect or by an adverbial phrase.

She was waiting for him outside at midnight.

We two were talking while the others argued.

2. The Past Tense of the Continuous Aspect or the Past Tense of the Common Aspect is often used after such phrases as: **the whole day, all day long.**

He was singing songs all day long. He sang songs all day long.

3. The Past Tense of the Continuous Aspect is used to denote an action thought of as a continual process. In this case the adverbs: **always, ever, constantly** are used. The Past Tense of the Continuous Aspect in this case is often to be found in emotional speech.

She was constantly complaining of being lonely.

My father was always saying the inn would fee ruined.

The Past Perfect of the Common Aspect

The Formation of the Past Perfect of the Common Aspect.

1. The Past Perfect of the Common Aspect is formed by means of the Past Tense of the Common Aspect of the auxiliary verb **to have** and **Participle II** of the notional verb.

2. In the interrogative form the auxiliary verb is placed before the subject.

3. In the negative form the negative particle **not** is placed after the auxiliary verb.

Affirmative	**Interrogative**
I (he, she) had written.	*Had I (he, she) written?*
We (you, they) had written.	*Had we (you, they) written?*
Negative	
I (he, she) had not written.	

The use of the past perfect of the common aspect

1. The Past Perfect of the Common Aspect denotes an action completed before a certain moment in the past. The moment maybe indicated by another past action expressed by a verb in the past tense of the Common Aspect or by adverbial phrase.

How often I had explained all this before.

He knocked in the nail, and was about to pull a sheet off his bed when he suddenly remembered that he had not said his prays.

The definite moment can be understood from the situation.

I had paid for the dinner when it came up and the waiter, who had brought it, was sitting on a chair near the door.

2. The Past Perfect of the Common Aspect is used to denotean action which began before a definite moment in the past, continued up to that moment and was still going on at that moment.

It was weeks since they had eaten a proper meal.

The Past Perfect of the Continuous Aspect

The Formation of the Past Perfect of the Continuous Aspect.

1. The Past Perfect of the Continuous Aspect is formed by means of the Past Perfect of the Common Aspect of the auxiliary verb **to be** and **Participle I** of the notional verb.

In the interrogative form the first auxiliary verb is placed before the subject.

In the negative form the negative particle **not** is placed after the first auxiliary verb.

Affirmative	**Interrogative**
I (he, she) had been reading.	*Had I (he, she) been reading?*
We (you, they) had been reading.	*Had we (you, they) been reading?*

Negative
I (he, she) had not been reading.
We (you, they) had not been reading.

The use of the past perfect of the continuous aspect.

We distinguish two uses of the Past Perfect of the Continuous Aspect: the Past Perfect of the Continuous Aspect Inclusive and the Past Perfect of the Continuous Aspect Exclusive.

1. The Past Perfect of the Continuous Aspect Inclusive denotes an action which began before a definite moment in the Past, continued up to that moment and was still going on at that moment. Either the starting point of the action is indicated or the whole period of duration. The preposition **for** is used to denote the whole period of duration. **Since** is used to indicate the starting point of the action.

When Daniel came to the school in 1996, Bakyt had already been teaching there for 3 years.

2. The Past Perfect of the Continuous Aspect Exclusive denotes an action, which was no longer going on at a definite moment in the past, but which had been in progress not long before.

I sobbed a little still, but that was because I had been crying, not because I was crying then.

The Future – in – the Past of the Common Aspect

The Formation of the Future-in-the Past of the Common Aspect. The Future in the Past of the Common Aspect is formed by means of the auxiliary verbs should and would and the infinitive without **to** of the notional verb.

Should is used for the first person singular and plural.

Would is used for the first, the second and third person singular and plural.

In the interrogative form the **auxiliary verb** is placed before the subject.

In the negative form the negative particle **not** is placed after the auxiliary verb.

Affirmative	**Interrogative**
I should read.	*Should I read?*
He (she) would read.	*Would he (she) read?*
We should read.	*Should we read?*
You (they) would read.	*Would you (they) read?*

Negative
I should not read.
We should not read.
He (she) would not read.
You (they) would not read.

The use of the future-in-the-past of the common aspect

The future-in-the-Past of the Common Aspect denotes an action which was future from the point of view of the past.

He told me if he could not have dinner with you, he would come here.

The Future Tense of the Common Aspect

The Formation of the Future Tense of the Common Aspect.

The Future Tense of the Common Aspect is formed by means of the auxiliary verb **shall** and **will** and the infinitive without to of the notional verb. **Shall** is used for the first person singular and plural. **Will** is used for the first, the second and the third persons singular and plural.

In the interrogative form the auxiliary verb is placed before the subject.

In the negative form the negative particle not is placed after the auxiliary verb.

Affirmative	**Interrogative**
I shall (will) come.	*Shall I come?*
S|he will come.	*Will s|he come?*
We shall (will) come	*Shall we come?*
You (they) will come	*Will you (they) come?*

Negative
I shall (will) not come.
He s|he will not come.
We shall (will) not come.
You (they) will not come.

The use of the future tense of the common aspect

The Future Tense of the Common Aspect is used to denote a future action.

I'll bring some cold mineral water to pour over it.

The Future Tense of the Continuous Aspect

The Formation of the Future Tense of the Continuous Aspect. The Future Tense of the Continuous Aspect is formed by means of the Future Tense of the Common Aspect of the auxiliary, verb **to be** and **Participle I** of the notional verb.

In the interrogative form the first auxiliary verb is placed before the subject.

In the negative form the negative particle **not** is placed after the first auxiliary verb.

The use of the future tense of the continuous aspect.

1. The Future Tense of the Continuous Aspect is used to denote an action which will be going on at a definite moment in the future.

When you've dressed, Phill, run and got a mail from the barrow at the corner. I'll be cooking the sausage.

2. The definite moment is indicated either by another future action expressed by a verb in the Present Tense of the Common Aspect or by an adverbial phrase. *I'll be writing a letter when you come.*

The Future Perfect of the Common Aspect

The Formation of the Future Perfect of the Common Aspect.

The Future Perfect of the Common Aspect is formed by means of the Future Tense of the Common Aspect of the auxiliary verb **to have** and **Participle II** of the notional verb.

In the interrogative form the first auxiliary verb is placed before the subject.

In the negative form the negative particle **not** is placed after the first auxiliary verb.

Affirmative	**Interrogative**
I shall (will) have written.	*Shall (Will) I have written?*
He s|he will have written.	*Will s|he have written?*
We shall (will) have written.	*Shall (Will) we have written?*
You (they) will have written	*Will (you (they) have written?*
Negative	
I shall (will) not have written.	
S|he will not have written.	
We shall (will) not have written.	
You (they) will not have written.	

The use of the future perfect of the common aspect

1. The Future Perfect of the Common Aspect denotes an action completed before a definite moment in the future.

I shall (will) be back by six, and I hope you will have had a good sleep by that time.

2. The Future Perfect of the Continuous Aspect can denote an action which will begin before a definite moment in the future, which will continue up to that moment and will be going on at that moment. This use of the Future Perfect of the Common Aspect is called the Future Perfect Inclusive.

The Future Perfect Inclusive is used with verbs not admitting of the Continuous form in negative sentences, with non-terminative verbs such as **to work, to live, to study, to teach** etc.

By this time next year Alisher will have taken his teacher's diploma.

The Future Perfect of the Continuous Aspect

The Formation of the Future Perfect of the Continuous Aspect.

The Future Perfect of the Continuous Aspect is formed by means of the Future Perfect of the Common Aspect of the verb **to be** and **Participle I** of the notional verb.

In the interrogative form the first auxiliary verb is placed before the subject.

In the negative form the negative particle **not** is placed after the first auxiliary verb.

Affirmative	**Interrogative**
I shall (will) have been working.	*Shall (Will) I have been working?*
S|he will have been working.	*Will s|he have been working?*
We shall (will) have been working.	*Shall (Will) we have been working?*
You (they) will have been working.	*Will you (they) have been working?*

Negatve
I shall (will) not have been working.
S|he will not have been working.
We shall (will) not have been working.
You (they) will not have been working.

The use of the future perfect of the continuous aspect.

The Future Perfect of the Continuous Aspect denotes an action which will begin before a definite moment in the future, will continue up to that moment and will be going on at that moment. *When Kunduz gets her diploma, she will have been studying in Moscow for five years.*

The Future-in-the-Past of the Continuous Aspect

The Formation of the Future-in-the-Past of the Continuous Aspect. The Future-in-the-Past of the Continuous Aspect is formed by means of the Future-in-the-Past of the Common Aspect of the auxiliary verb **«to be»** and **Participle I** of the notional verb.

In the interrogative form the first auxiliary verb is placed before the subject.

In the negative form the negative particle **not** is placed after the auxiliary verb.

Affirmative	**Interrogative**
I should (would) be writing.	*Should (would) I be writing?*
S|he would be writing.	*Would s|he be writing?*
We should (would) be writing.	*Should (would) we be writing?*

You (they) would be writing.	*Would you (they) be writing?*

Negative
I should (would) not be writing.
S|he would not be writing.
We should (would) not be writing.
You (they) would not be writing.

The use of the future-in-the-past of the continuous aspect

The Future-in-the-Past of the Continuous Aspect denotes an action going on at a definite moment which was future from the point of view of the past.

He said that he would be writing a letter if she visited him.

The Future Perfect-in-the-Past of the Common Aspect

The Formation of the Future Perfect in the Past of the Common Aspect.

The Future Perfect-in-the-Past of the Common Aspect is formed by means of the Future-in-the-Past of the Common Aspect ofthe auxiliary verb **to have** and **Participle II** of the notional verb.

In the interrogative form **the first auxiliary** verb is placed before the subject.

In the negative form the negative particle **not** is placed after the first auxiliary verb.

Affirmative	Interogative
I should (would) have written.	*Should (would) I have written?*
S|he would have written.	*Would s|he have written?*
We should (would) have written.	*Should (would) we have written?*
You (they) would have written.	*Would you (they) have written?*

Negative
I should (would) not have written.
S|he would not have written.
We should (would) not have written.
You (they) would not have written.

The use of the future perfect-in-the-past of the common aspect.

The Future Perfect-in-the-Past of the Common Aspect is used to denote an action completed before a definite moment which was future from the point of view of the past.

She said they would have finished the work by 3 o'clock.

The Future Perfect-in-the-Past of the Continuous Aspect

The Formation of the Future Perfect in the Past of the Continuous Aspect.

The Future Perfect-in-the-Past of the Continuous Aspect is formed by means of the Future Perfect in the past of the common aspect of the auxiliary verb **to be** and **Participle I** of the notional verb.

In the interrogative form **the first auxiliary** verb is placed before the subject.

In the negative form the negative particle **not** is placed after the first auxiliary verb.

Affirmative	**Interrogative**
I should (would) have been writing.	*Should (would) I have been writing?*

S|he would have been writing. *Would s|he have been writing?*
We should (would) have been writing. *Should (would) we have been writing?*
You (they) would have been writing. *Would you (they) have been writing?*

Negative
I should (would) not have been writing.
He (she) would not have been writing.
We should (would) not have been writing.
You (they) would not have been writing.

The use of the future perfect-in-the-past of the continuous aspect.

The Future Perfect-in-the-Past of the Continuous Aspect denotes an action lasting during a certain period of time before a definite moment which was future from the point of view of the past.

I should have been having a rest for 15 days by the time he returned to the village.

The Voice

The Voice is the grammatical category of the verb which shows the relation between the action and its subject.

There are two voices in English, **the active** and **the passive** voice.

The active voice shows that the, action is performed by its subject.

She sighed with relief, came forward and sat down on the sofa.

The Passive Voice shows that the subject is acted upon.

A few days before the wedding John was sent to his uncle's shop.

The Formation of the Passive Voice. The Passive Voice is an analytical form, it is formed by means of a corresponding tense of the auxiliary verb **to be** and **Participle II** of the notional verb (Be + V)

Modal Verbs

Modal verbs are used to show the speaker's attitude towards the action or state indicated by the infinitive, i. e. they show that the action indicated by the infinitive is considered as *possible, impossible, probable, improbable, obligatory, necessary, advisable, doubtful or uncertain* etc. The modal verbs are: **can (could), may (might), must, shall, will, should, would, ought, need, dare.** The modal expressions **to be + infinitive** and **to have + infinitive** also belong here.

Modal verbs are always used with the infinitive form of notional verbs and supply them with modal meaning.

I go home. *I must go home.*

The Peculiarities of Modal Verbs

The peculiarities of modal verbs are as follows:

1. Modal verbs are mainly used with the infinitive forms of verbs. The infinitive forms used with modal verbs may be different:

a) Non-perfect Infinitive of the common aspect.

I must go, Panar, the students will be waiting for me.

b) Perfect infinitive of the Common Aspect.

You ought to have seen the tie he had on.

c) Perfect Infinitive of the Continuous Aspect.

The look in his eyes might well have been disquieting to anyone left alone with him on an island in the middle of a lake.

d) Non-perfect Infinitive of the Continuous Aspect.

She oughtn't to be thinking about spending her money on theatres already, do you think?

e) Passive infinitive.

All this must be changed.

f) Perfect infinitive in the passive voice.

It might have been considered beautiful at one time.

2. All modal verbs (except ought and sometimes dare and rteed) are followed by the infinitive without the particle to.

I can believe it.

3. Modal verbs don't take **-s** in the third person singular.

4. Some of modal verbs have two tense forms: can – could, may–might, shall – should, will – would, the others have only one form: must, ought, need.

They might come to arrest you early in the morning.

Can and its equivalent **to be able to.**

The verb **can** has two forms: **can** for the present tense and **could** for the past tense; the expression **to be able to** which has the same meaning can be used to supply the missing forms of the verb can.

Can you move just a little to the side?

Can and its equivalent **to be able** express *ability* or *capability*, *possibility, incredulity* or *doubt, astonishment.*

Can expresses:

1. **Physical or mental ability.**

I can drive just as long as I know somebody will make me up if I go to sleep.

2. **Possibility:**

a) due to circumstances.

Can you hide me anywhere on the board?

b) due to the existing laws.

You cannot play football in the street.

3. **Incredulity, doubt, astonishment:**

In these meanings can is used with all the forms of the infinitive in interrogative and negative sentences.

Could I have dropped my wallet in the Bayel Bazaar?

May and its equivalent to be allowed (to).

The verb **may** has two forms: **may** for the Present Tense and **might** for the Past Tense. The expressions **to be allowed** and **to be permitted**, which have the same meaning, can be used to supply the missing forms of the verb may.

You may as well wait upstairs.

May expresses **permission, uncertainty, possibility** and **reproach.**

May expresses:

1. Permission.

May I speak to you?

2. Uncertainty as to the fulfilment of an action, state or occurence, supposition implying doubt.

Perhaps, she thought, they may want someone and cross over to enter.

3. Possibility due to circumstances.

In the historical museum you may see some interesting exhibitions.

4. Repreach. Only might is used in this meaning, but not may.

Strangely I found myself saying as Pyle might have done a month ago.

The Modal verb «Must» and its equivalents «to have (to)» and to be obliged (to)». The verb must has only one form. The expressions **to have to** and **to be obliged to,** which have the same meaning, can be used to supply the missing tense forms of the verb must.

It must be just eleven.

Must expresses **obligation, necessity, an urgent command or prohibition** and **a supposition bordering on assurance.**

«**Must**» expresses:

1. Obligation, necessity.

I am to be shot at sunrise tomorrow.

2. A command, an urgent request or a prohibition.

You must come to see me every vacation.

3. Probability or supposition.

A band was playing behind him ... They must be dancing.

The modal expression **to beto** + infinitive. **To be to** is a modal expression. Some of its meanings are close to those of modal verbs and expressions denoting obligation **(must, shall, should, ought, to have to + Infinitive).**

To be to + Infinitive expresses a weakened order, an arrangement, possibility, something thought of as unavoidable.

It expresses:

1. An order.

You are to go straight to your room.

2. An arrangement or agreement, part of a plan.

I am to be shot at sunrise tomorrow.

3. Possibility.

How are they to know that you are well connected if you do not show it by your costume?

The Modal Expression to have to + infinitive

To have to + infinitive expresses an obligation or necessity out of circumstances. Its meaning is close to that of to be obliged.

Later I had to admit that he had carried out my instructions to the letter.

The modal verbs should and ought.

In Present day English the modal verbs **should** and **ought** are treated together because there is hardly any difference between them. Very often they are interchangeable.

We ought to go with them.

There is, however, a difference in construction. Whereas should is followed by the infinitive without the particle to, ought is always followed by the to infinitive.

Both should and ought express obligation, something which is advisable, proper or naturally expected.

Ought expresses:

1. Obligation, very often **a moral obligation or duty.** In this meaning ought is more often used than should.

It's murder, and we ought to stop it.

2. Advisability.

You ought to have let me know, darling.

3. Something which can be naturally expected.

Say your prayers then. That ought to creat a splended impression.

The Category of Mood

Mood is a grammatical category which indicates the attitude of the speaker towards the action expressed by the verb from the point of view of its reality.

In Modern English there are three Moods:

1. **The Indicative Mood.**
2. **The Imperative Mood.**
3. **The Subjunctive Mood.**

The Indicative Mood

The Indicative Mood shows that the action or state, expressed by the verb is represented as a fact.

We shook hands and he put his arm around my neck and kissed me.

The Indicative Mood is also used to express a real condition, i. e. the condition, the realization of which is considered possible.

The Austrians will make us if you sleep too long, Tenentee.

The Imperative Mood

The Imperative Mood expresses **a command** or **a request.** In Modern English the Imperative Mood has only one form which coincides with the infinitive without the particle to: it is used in the second person (singular and plural).

Can't you guess. Think a minute.

In the negative form the auxiliary verb **to do** and the particle **not are** always used.

Come on. Don't talk. Please come on.

The auxiliary verb **to do** may be used in affirmative sentences to make the request more emphatic.

But now, do sing again to us.

To make a request or an order more emphatic the subject expressed by the pronoun **you** is sometimes used. It is characteristic of colloqual speech.

You go back to the house.

A command addressed to the third person singular and plural is usually expressed with the help of the verb **to let.**

Let him speak.

The Subjunctive Mood

The Subjunctive Mood shows that the action or state expressed by the verb is presented, as a non-fact, as something imaginary or desired. The Subjunctive Mood is also used to express an emotional attitude of the speaker to real facts.

Perhaps it would be better if you talked to me -the young man said.

In Present-Day English the problem of the Subjunctive Mood is differently treated in different grammar books. In this book we accepted the classification proposed by A. I. Smirnitsky and divided it into four subgroups and named them **Subjunctive I, Subjunctive II, Subjunctive III** and **Subjunctive IV.**

Subjunctive I

The formation of Subjunctive I. Subjunctive I is formed from the infinitive without adding any endings. It differs from the Present Tense of the Common Aspect in the Indicative Mood by the fact that in the third person sigular it does not take the ending **- s** or **–es**.

Active Voice	Passive Voice
I send *S|he (it) send* *We send* *You (they) send*	*I be sent* *S|he (it) be sent* *We be sent* *You (they) be sent*

The meaning and the use of Subjunctive I. Subjunctive I expresses **a wish, command, advice, something indefinite** and **imaginary** etc. Subjunctive I denotes an action referring to the present or future. Subjunctive I is but seldom used in Modern English. It is often used in American English. It may be found in poetry and in elevated prose where these forms are archaisms used with a certain stylistic aim. It is also used in scientific language and in the language of official documents, where it is a living form.

Subjunctive I is used in the following sentences:

1. In simple sentences.

Success attend you!

Note: To express wish with the analytical subjunctive the mood auxiliary **may** is also used.

May success attend you!

2. In subordinate clauses.

in subject clauses.

It is necessary that he come.

In the above-mentioned sentence the meaning of Subjunctive I can be expressed by the analytical form **should + infinitive.**

3. In object clauses.

In this case we find the verbs to demard, suggest, order, desire, insist, to be anxious and to ask in the principal clause.

He ordered that everything be ready by 5.

c) in adverbial clauses of purpose with the conjunction **lest**.

Come earlier lest you be late to the first act.

d) In adverbial clauses of concession.

Though it be early I must hurry up.

e) In adverbial clauses of condition.

But the latter of these facts, if the charge be true, may serve to exenerate her from the discredit of the former.

Subjunctive II

There are several forms of Subjunctive II in Modern English.

1. Subjunctive II Non-Perfect of the Common Aspect.
2. Subjunctive II Non-Perfect of the Continuous Aspect.
3. Subjunctive II'.Perfect of the Common Aspect.
4. Subjunctive II Perfect of the Continuous Aspect.

1. The formation of Subjunctive II Non-Perfect of the Common Aspect. This form of the verb may be in the active and passive voice. The form of Subjunctive II in the active voice is formed like that of the form of the Past Tense of the Common Aspect in the Indicative Mood. In other words they are homonymous. The verb to be is an exception of this rule, it has only one form **were** in Subjunctive II.

Affirmative

1.

I sent.	*I did not send.*	*I didn't send.*
S|he sent.	*S|he did not send.*	*S|he didn't send.*
We sent.	*We did not send.*	*We didn't send.*
You (they) sent.	*You (they) did not send*	*You (they) didn't send.*

2.

I were	*I were not*	*I weren't*
S|he were	*S|he were not*	*S|he weren't*
We were	*We were not*	*We weren't*
You (they) were	*You (they) were not*	*You (they) weren't*

Subjunctive II .Non-Perfect of the Common Aspect in the passive voice is formed by the help of the verb **to be** in Subjunctive II. were + and **Participle II** of the notional verb.

I were sent	*We were sent*
S|he were sent	*You (they) were sent*

The negative form of Subjunctive II Non-Perfect of the Common Aspect in the Passive, Voice is formed by means of the particle **not** which is placed after the mood auxiliary **were**.

I were not sent	*I weren't sent*
S|he weren't sent	*S|he weren't sent*
We were not sent	*We weren't sent*
You (they) were not sent	*You (they) weren't sent*

2. The formation of Subjunctive II Non-Perfect of the Continuous Aspect. This form of Subjunctive II is formed by the help of the auxiliary verb **to be** in Subjunctive II (were) and **Participle I** of the notional verb.

I were sending	*We were sending*
S|he were sending	*You (they) were sending*

In the negative form the particle **not** is placed after the verb form were.

I were not sending	*I weren't sending*
S|he were not sending	*He (she) weren't sending*
We were not sending	*We weren't sending*
You (they) were not sending	*You (they) weren't sending*

3. The formation of Subjunctive II is homonymous with past perfect of the Common Aspect in the Indicative Mood.

Affirmative in the Active Voice

I had sent	*We had sent*
S|he had sent	*You (they) had sent*

Negative in the Active Voice

I had not sent	*I hadn't sent*
S|he had not sent	*S|he hadn't sent*
We had not sent	*We hadn't sent*
You (they) had not sent	*You (they) hadn't sent*

Affirmative in the Passive Voice

I had been sent
S|he had been sent
We had been sent
You (they) had been sent

Negative in the Passive Voice

I had not been sent	*I hadn't been sent*
S|he had not been sent	*S|he hadn't been sent*
We had not been sent	*We hadn't been sent*
You (they) had not been sent	*You (they) hadn't been sent*

4. The formation of Subjunctive II is homonymous with the Past Perfect of the Continuous Aspect in the Indicative Mood.

Affirmative

I had been sending
S|he had been sending
We had been sending
You (they) had been sending

Negative

I had not been sending	*I hadn't been sending*
S|he had not been sending	*S|he hadn't been sending*
We had not been sending	*We hadn't been sending*
You (they) had not been sending	*You (they) hadn't been sending*

The meaning and the use of Subjunctive II. The verbs in the forms of Subjunctive II do not express reai facts according to their meaning: i. e. they express unreal actions: The verb in Subjunctive II in most cases express desire and wish.

I wish I were your nephew, Laily eje.

The Non- Perfect forms of Subjunctive II are contrasted to its perfect forms. According to the meaning, its non- perfect forms are close to the present tense, and its perfect ones are near to the meaning of the past tense. But the tense distinctions mainly depend on the meaning of the verb in the principal clause. The non-perfect form of Subjunctive II in most cases denotes an action simultaneous with that of the verb in the principal clause. Its perfect form expresses an action which is prior to the action of the verb in the principal clause.

The form of Subjunctive II shows time-distinctions in the following way:

a) If the verb form in the principal clause is in the present tense Subjunctive II non-perfect in the subordinate clause denotes the present tense:

You speak as if you were a teacher.

b) If the verb in the principal clause is in the present tense and the verb in the subordinate clause is used in Subjunctive II Perfect, then the action in the subordinate clause is prior to that of the principal clause.

I wish, doctor said Gulbara, that you had sent for one of us last night.

c) If the verb in the principal clause is in the past, tense and the verb in the subordinate clause is expressed by the form of Subjunctive II the actions both in the principal and subordinate clauses take place at the same time:

We knew the baby was very close now and it gave us both a feeling as though something were hurrying us and we could not lose any time together.

d) if the verb in the principal clause is in the past tense and the verb in the subordinate clause stands in Subjunctive II Perfect, the action expressed by the verb in the subordinate clause is prior to that of the verb in the principal clause.

I wished he hadn't asked that question.

e) if the perfect forms are used in the both clauses of the complex sentence, the actions of the verbs of the clauses are simultaneous.

If I'd been going in for that sort of thing, I should have done it long ago.

Subjunctive II Non-Perfect used in adverbial clauses, of condition denotes an action which takes place at the moment of speaking or in the future.

It would be very uncomfortable for you if we were not married.

Subjunctive II is used in the following sentences:

1. **in simple sentences**. Subjunctive II in this case denotes **wish, desire, advice.**

Oh, that I were dead!, She murmured.

Subjunctive II is used after such expressions as **had better, would rather** which enter some phraseological units.

You had better sit down.

2) **in complex sentences.**

in subject clauses.

It is high time he were in bed.

in predicative clauses.

It had been as if a big gun were fired off behind her.

c) **in object clauses** it expresses wish and desire.

I wish we did not always have to live like criminals -I said.

d) **in adverbial clauses of comparison**.

You just go out as though you were going for a walk».

e) **in adverbial clauses of condition** Subjunctive II is used to denote unreal facts.

And if there were to be a revolution he would come off very easily.

f) **in adverbial clauses of concession**.

Even if I had not been an engineer I should have tried to translate that technical text into English.

Subjunctive III

Subjunctive III is formed by the help of the mood auxiliary **should** for all persons and the Infinitive of the notional verb.

In the verbs having the forms of Subjunctive III there are the oppositions of the categories of **perfect**, **voice** and **aspect**, in other terms they have non-perfect and perfect, active and passive, common and continuous forms.

Subjunctive III has no category of tense. Sometimes the perfect forms of Subjunctive III show that the action expressed by them was prior to the actions of some other verbs.

Subjunctive III Non-Perfect of the Common Aspect

Active Voice	**Passive Voice**
I should send	*I should be sent*
S|he should send	*S|he should be sent*
We should send	*We should be sent*
You (they) should send	*You (they) should be sent*

Subjunctive III Non-Perfect of the Continuous Aspect

I should be sending

S|he should be sending

We should be sending

You (they) should be sending

Subjunctive III Perfect of the Common Aspect

Active Voice	**Passive Voice**
I should have sent	*I should have been sent*
S|he should have sent	*S|he should have been sent*
We should have sent	*We should have been sent*
You (they) should have sent	*You (they) should have been sent*

Subjunctive III Perfect of the Continuous Aspect

I should have been sending	*We should have been sending*
S|he should have been sending	*You (they) should have been sending*

The meaning and the use of Subjunctive III.

According to its meaning Subjunctive III expresses the meaning of **imagination**, **order**, **necessity**, **advice**, **sorrow** and **excitement** etc.

Subjunctive III is used in the following cases:

1. in object clauses

I don't see why you think Mrs. Burmat's niece should matter very much to me.

2. **in subject clauses**

He's very intelligent -said Rahim, but it's right he should be puzzled once in a while.

3. **in adverbial clauses of purpose**

You: but I won't say it again lest you should be disappointed at them.

In such clauses the mood form **«may (might) + infinitive»** is used in most cases.

God, turn the water into wine so that I may know you love me too even if I am black.

4. **in adverbial clauses of condition**

If he should marry Miss Ainura I suppose he'd behave like a gentleman.

Subjunctive IV

The formation of Subjunctive IV. Subjunctive IV is formed by means of the auxiliary verbs **should** (which is used with the first person singular and plural) and **would** (which is used with the rest of persons singular and plural) and the infinitive of the notional verb.

Subjunctive IV Non-Ferfect of the Common Aspect

Active	**Passive**
I should send	*I should be sent*
S|he would send	*S|he would be sent*
We should send	*We should be sent*
You (they) would send	*You (they) would be sent*

Subjunctive IV Non-Perfect of the Continuous Tense

I should be sending
S|he would be sending
We should be sending
You (they) would be sending

Subjunctive IV Perfect of the Common Aspect

Active	**Passive**
I should have sent	*I should have been sent*
S|he would have sent	*S|he would have been sent*
We should have sent	*We should have, been sent*
You (they) would have sent	*You (they) would have been sent*

Subjunctive IV Perfect of the Continuous Aspect

I should have been sending

S|he would have been sending

We should have been sending

You (they) would have been sending

The meaning and the use of Subjunctive IV. Subjunctive IV shows that the action or state has not taken place, but under certain circumstances it might take place and there being no such a condition it could not take place.

For example:

«If you were not going away you'd know me better».

Subjunctive IV is used in the following sentences:

1. **In simple sentences**.

She would fight for him, would do anything for him.

2. **In complex sentences**:

a) in the principal clause of the complex sentence with unreal condition.

If they might die at the same time it would be all very well.

b) in the principal clause of the complex sentence having the clause of concession.

Even if it were dark he would go home.

Note: In inversion the conjunction **if** can be dropped in adverbial clauses of unreal condition.

Had there been a breath of wind we should have fallen on the six mutineers.

In the Subjunctive Mood we may also find the verbs **could** and **might**.

And if I had seen so many kings and archibishops I could not have been mere delighted.

The Non-Finite Forms of the Verb

In English the verb has finite and non-finite forms, the latter being also called verbals. There are three non-finite forms of the verb: **the infinitive, the participle** and **the gerund.**

The characteristic features of the verbals are as follows:

1. They have a double nature. The infinitive and the gerund combine the characteristics of a verb with those of a noun; the participle combines the characteristics of a verb with those of an adjective and an adverb.

2. The tense distinctions of the verbals are not absolute, but relative; the form of a verbal dees not show whether the action it denotes refers to the present, past or future; it shows only whether the action expressed by the verbal is simultaneous with the action expressed by the finite verb or prior to it.

3. All the verbals can form predicative constructions, i.e. constructions consisting of two elements, a nominal (noun or pronoun) and a verbal (infinitive, participle and gerund); the verbal element is in predicate relation to the nominal element, i.e. in a relation similar to that between the subject and, the predicates of the sentence.

I can't make this car move, Murat.

The Infinitive

In Modern English the infinitive has a double nature, **nominal** and **verbal**.

1. The nominal character of the infinitive is manifested in its syntactic functions. The infinitive can be used:

a) **as the subject** of the sentence.

To have a number of notes here was for suspition.

b) **as an object**.

Didn't expect to see you here, Fowler.

as a predicative.

His ambition was some day to build a house on them.

2. The verbal characteristics of the infinitive are as follows:

a) The infinitive of transitive verbs can take a direct object.

I wished to ask you, said Bergfield, what system shall we adopt?

b) the infinitive can be modifield by an adverb.

Garrie began to move quickly to the door.

c) the infinitive has tense and aspect distinctions, the infinitive of transitive verbs has also voice distinctions.

	Active	**Passive**
Indefinite	*to read*	*to be read*
Continuous	*to be reading*	-
Perfect	*to have read*	*to have been read*
Perfect Continuous	*to have been reading*	-

Tense and aspect distinctions of the Infinitive. The tense distinctions of the infinitive are not absolute but relative.

1. The Indefinite Infinitive expresses an action simultaneous with the action expressed by the finite verb, so it may refer to the present, past or future.

I am glad to see you.

2. The Continuous Infinitive also denotes an action simultaneous with that expressed by the finite verb, but it is an action inprogress. Thus the Continuous Infinitive is not only a tense form, but also an aspect form.

He seemed to be analysing for the first time what it was that made life worth living.

3. The Perfect Infinitive denotes an action prior to the action expressed by the finite verb.

I am very sorry to have stayed so long. But I like so to talk with you.

4. The Perfect Continuous Infinitive denotes an action which lasted a certain time before the action of the finite verb. It is not only tense form, but also an aspect form.

... but he must have been watching me closely for as soon as I began to move in his direction he reappeared and took a step to meet me.

The Voice distinctions of the Infinitive. The Infinitive of transitive verb has special forms for the Active and the Passive Voice.

He loved the changing panorama of the street – to see (active) and to be seen (passive) as he dined.

In sentences with the construction there is the infinitive of some verbs can be active or passive without any change in the meaning.

There is nothing to fear (to be feared).

There is no time to lose (to be lost).

The use of the infinitive without the particle 'to'

In Modern English the infinitive is chiefly used with the particle **to.** Still there are cases when the so called infinitive without the particle to (bare infinitive) is used. They are as follows:

1. **After the auxiliary verbs**:

What name did you say?

2. **After the modal verbs** except the verb ought.

You must not talk.

3. **In the Objective with the Infinitive Construction after the verbs denoting sense perception, such as to hear, to see, to feel** etc.

4. **After the verb to let**:

Let's go to some place

5. **After the verb to make** and verb **to have:**

I made him work in the garden.

6. **After the verb to bid.**

I bowed and waited thinking she would bid me take a seat.

7. **After the expressions had better, would rather, would sooner, cannot but, nothing but, cannot choose but**:

I had better go now, he said when the passage had been cleared up

8. **In the sentences of a special type (infinitive sentences) beginning with why**.

Why not come down to the Fair, he suggested, next Tuesday?

The Functions of the Infinitive in the sentence. The Infinitive can be used in different syntactic functions. A single infinitive and an infinitival phrase may be used in the following functions.

1. **The infinitive as a subject**:

To cross the Papal frontier was for him a matter of serious danger.

In sentences which begin with the **introductory** it, the infinitive in the function of the subject follows the predicate.

I wanted to whisper like the boy in the tower and then I was angry, but it was hard to express anger in a whisper.

2. The infinitive as a predicative:

All he could do was to utter one word, Brandy.

3. **The infinitive as part of a compound modal verbal predicate**:

I could come for an hour. It is hard, the Gadfly repeated.

4. **The infinitive as an object:**

I just hate to think you two are out after each other.

5. **The infinitive as part of a complex object**:

I heard a chair creak, and when I came to the door I could see a pair of shoes, but they were a woman's shoes.

6. **The infinitive as an attribute**:

I have no answer to give.

The infinutive used as an attribute often has a modal significance, it expresses an action thought of as obligatory or possible.

Go home to Phoung and tell her about your heroic deed – there are few dozen less of her country people to worry about.

Sometimes the infinitive used as an attribute implies a more or less prominent idea or purpose.

He wants a lesson, I see, to bring him to reason.

7. **The infinitive as an adverbial modifier:**

a) The infinitive as an adverbial modifier of purpose:

A few days after Maria's departure Aman went to fetch a book from the seminary library.

The infinitive as an adverbial modifier of purpose can be introduced by **in order** and **so as.**

Salkyn put on his coat so as not to be cold.

b) The infinitive can be used as an adverbial modifier of result. This occurs after adjectives modified by the adverbs **enough** and **too**.

It was dark enough now to stumble, looking for the ladder.

c) The infinitive can be an adverbial modifier of comparison.

In this function it is introduced by the conjunctions **as though** and **as if.**

He put his hand familiarly on her shoulder as if only to greet her in passing.

d) The infinitive can be used as an adverbial modifier of attendant circumstances.

She was driven away, never to revisit this neighborhood.

8. **The infinitive as parenthesis.**

But, to say the truth, my mind had been so entirely taken up with other thoughts that I had scarcely given ear.

The Participle

The Participle is one of the non-finite forms of the verb which has **a verbal, an adjectival** and **an adverbial** character.

Modern English has two participles: **Participle I** and **Participle II.** They are traditionally called the **Present Participle** and **the Past Participle.**

Participle I is usually formed by adding the suffix **-ing** to the stem of the verb; in forming it the following spelling rules should be observed:

a) If a verb has a mute **-e** in the end, mute **-e** is dropped out before adding the suffix **-ing**

to give –giving, to come – coming

b) When a verb ends in a consonant followed by a vowel rendering a short stressed sound, the final consonant is doubled before adding the suffix **-ing.**

to sit – sitting, to begin – beginning

c) The verbs **to die, to lie** and **to tie** form Participle I in the following way:

dying, lying, tying.

We have already pointed out, the participle has a verbal, adjectival and an adverbial nature. It's adjectival and adverbial character can be seen in its syntactic functions: those of attribute or adverbial modifier.

The Father Director, Canon Montanelli, paused a moment in his writing to glance lovingly at the black head bent over the papers. (attribute).

And having got what he wanted he took his hat and went away. (adverbial modifier).

The verbal features of the participle are as follows:

1. Participle I of a transitive verb may have **a direct object**.

I quite agree with you that is detestably malicious, she said, laying down the manuscript.

2. Participle I and Participle II can be modified by **an adverb.**

The gentlemen are out, sir, he said, looking critically at Arthur's rather neglected dress and hair.

3. Participle I has tense distinctions: Participle I of transitive verbs has voice distinctions too.

In English we can find the following forms in Participle I:

Active		**Passive**
Indefinite	reading	being read
Perfect	having read	having been read

The Tense distinctions of the Participle. Like the tense distinctions of the infinitive, those of the participle are not absolute but relative.

Participle I Indefinite Active and Passive usually show an action simultaneous with the action expressed by the finite verb; depending on the tense form of the finite verb, it may refer to the present, past or future.

When coming to the Institute you may meet him.

When coming to the Institute I met one of my friends.

When coming to the Institute you will see this man.

Participle I Perfect Active and Passive denotes an action prior to the action expressed by the finite Verb.

Having read the book I gave it to my friend.

With some verbs of sense perception and motion as **to see, to hear, to come, to arrive, to look, to turn.** Participle I Indefinite is used when priority is meant.

And, seeing Bosinney turn to June, Soames smiled too.

Participle II has no tense distinctions, because it has only one form which can express both an action simultaneous with and prior to the action o the finite verb.

Arthur was near to breaking down as he pressed the hands held out to him.

The Voice distinctions of the Participle I. Participle I of transitive verbs has active and passive forms.

When writing letters he does not like to be disturbed, (active).

Being written in pencil the letter was difficult to make out. (passive)

Participle II of intransitive verbs has no passive meaning.

The functions of the participle in the sentence

Participle I and Participle II may have different syntactic functions:

1. When connected with some noun-word in the sentence Participle I a and Participle II are used:

1. **As an attribute:**

Then one day we met two ghosts journeying through the silence.

In the function of an attribute Participle I and Participle II are used either in preposition or in post-position, i.e. They can precede the noun or noun-word they belong to and follow it. Participle I and Participle II in preposition in most cases are used without any accompanying words.

But I have been sent for to visit a dying man.

Participle I and Participle II in post-position as a rule have one or several accompanying words, i.e. In post-position a participle phrase is used.

It was the sound of a heavy car coming up the road, driving towards Saigon.

There are cases where attributes expressed by Participle I and Participle II are detached, i.e. They become much more independent in the sentence. Detached attributes are usually separated by comma.

The next morning Ricordo, looking very pale and tired, came into Jemma's little study.

Participle I Indefinite Passive can also be used as a post-positive attribute.

The hostel being built in our street is for our Institute students.

Participle I Perfect Active and Passive are not used attributively.

2. **As a predicative.**

All of which was not encouraging.

3. When connected with a verb the participle may be used:

a**) as an adverbial modifier of time:**

Leaning forward, he gave her the cigarette, then held the light to it. Her fingers trembled.

If the action expressed by Participle I and Participle II is simultaneous with the action expressed by the finite verb, the conjunctions **when** and **while** are used before these participles.

When talking with Marya Dmitryevna he frequently alluded to Panshin's remarkable accomplishments.

as an adverbial modifier of cause:

Participle I is mainly used in this function.

Feeling very poorly, Malanya Sergeyevna had added only a few lines.

as an adverbial modifier of manner

In this function the forms of Participle I are mainly used.

Montanelli looked up, smiling.

d) **as an adverbial modifier of attendant circumstances.** In this function Participle I is mostly used.

Then why did you marry her? Liza whispered, dropping her eyes.

e) **as an adverbial modifier of comparison.**

In this function we can find Participle I Indefinite and Participle II.

Her husband had started speaking to her, as though asking for advice.

f) **as an adverbial modifier of concession**

She sat down, folded hands and followed his movements with her eyes that were still beautiful, lightly touched up.

In this function we often find Participle II.

g) **as an adverbial modifier of condition.** In this function only participle II is used.

And the pound of butter would last a week if kept in cold water and she watched Mabel.

4. **Participle I and Participle II as part of complex object.**

Lanny turned his head and saw Fieta coming toward them.

5. **Participle phrase as parenthesis.**

Generally speaking, it would be useful to visit Britain again ...

The Gerund

The Gerund is formed by adding the suffix **-ing** to the stem of the verb and coincides in form with Participle I.

The Double Nature of the Gerund

Like other non-finite forms of the verb, the Gerund has nominal and verbal properties.

The nominal characteristics of the Gerund are as follows:

1. The gerund can perform the function of subject, object and predicative.

Driving in convoy is not unpleasant if you are the first car. (subject)

He stopped talking and leant back in his chair, staring at his glass. (object)

I can't ask him for help. That would mean telling him everything about you and myself, (predicative).

Seeing is believing, (subject and predicative).

2. The gerund can be preceded by a preposition.

You must forgive me for talking so much, baby.

3. Like a noun the gerund can be modified by a noun in the possessive case or by a Possessive pronoun.

I can't present their carrying letters backwards and forwards.

The verbal characteristics of the gerund are the same as those of the participle.

1. The gerund of transitive verbs can take a direct object.

After receiving the cheque back there seemed to him to be something wrong somewhere.

2. The gerund can be modified by an adverb.

A crowd had gathered round the open door. He was conscious of Urguhart's head peeping out curiously from the other room ...

3. The gerund has tense and voice distinctions.

The forms of the Gerund in Modern English are as follows:

	Active	Passive
Indefinite Perfect	reading having read	being read having been read

The Tense Distinctions of the Gerund

The tense distinctions of the Gerund like those of the participle, are not absolute but relative.

1. The Indefinite Gerund Active and Passive denotes an action simultaneous with the action expressed by the finite verb; depending on the tense form of the finite verb it may refer to the present, past or future.

I am a little bit out of sorts, I think; and I want to see as much of you as possible before leaving.

2. The Perfect Gerund denotes an action prior to that of the finite verb.

But he blamed her for having used the Irishman against him.

However a prior action is not always expressed by a Perfect Gerund; in some cases the Indefinite Gerund can be used. This occurs after the verbs to remember, to excuse, to forgive, to thank and after the prepositions on (upon), after and without.

I remember seeing pictures of broad lines in New York.

The Voice Distinctions of the Gerund

The Gerund of transitive verbs has special forms for the active and the passive voice.

Excuse me for asking. (in the active voice)

On being told that she had just come in he sent up to her room to request her to come down and speak to him. (in the passive voice).

Though after the verbs **to want, to need, to observe, to require** and the adjective **worth** the active form of the Gerund is used, its meaning is passive.

A youth with tan-colored hair, that needed clipping very badly, came shuffling along between the machines ...

The use of the gerund

Only the gerund is used in the following cases:

1. With verbs and verbal expressions: **to avoid, to burst out, to deny, to enjoy, to excuse, to fancy, to finish, to forgive, to give up, to go on, to keep (on), to leave off, to mind** (in negative and interrogative sentences), **to postpone, to put off, cannot keep** and some others.

I denied the self for having denied life.

Druet and Hurstwood saw at a glance, that Carrie was not among them, and went on talking in a whisper.

2. With the following verbs and verbal phrases used with a preposition: **to accuse of, to agree to, to approve of, to complain of, to depend on, to fail like, to insist on, to look like, to object to, to persist in, to prevent from, to rely on, to speak of, to succeed in, to suspect of, to thank for, to think of, to give up the idea of, to look forward to, not to like the idea of, to miss an (the) opportunity of** and some others.

He, thought he would go out and insist on seeing her if she did not send him word of some sort soon.

3. With the following predicative word groups (with or without a preposition). **to be aware of, to be busy in, to be capable of, to be fond of, to be guilty of, to be pleased (displeased) at, to be proud of, to be sure of, to be surprised (astonished) at, to be worth (while)** and some others.

The functions of the gerund in the sentence

The Gerund can be used in various syntactic functions. A single gerund or a gerundial phrase may be found in these functions.

1. **The gerund as a subject.**

Waiting was a strain.

In sentences with the introductory **it** and the construction «there is» the gerund may follow the predicate.

It's no good leaving you the stein? he asked joyfully.

2. **The gerund as a predicative.**

Living is working.

3. **The Gerund as part of a compound verbal predicate.**

Carrie turned before the glass. She could not help feeling pleased as she looked at herself.

4. **The Gerund as an object.**

The Gerund can be used as **a direct or indirect object.**

I don't know exactly. I never like giving information to the police. (direct object)

But I suppose that need not prevent us from quarrelling to our hearts in future. (prepositional indirect object)

5. **The Gerund as an attribute.**

If I faint here I drown – I had always hated and feared the thought of drowning.

6. **The Gerund as an adverbial modifier.**

In this function the gerund is always preceded by a preposition. It is used in the function of an adverbial modifier of time, manner, attendant circumstances, cause, condition, purpose and concession.

a) In the function of an adverbial modifier of time the prepositions **after, before, on (upon,) in** or **at** stand before the gerund or a gerundial phrase.

Before following her in her round of seeking, let us look at the sphere in which her future was to lie.

b) As an adverbial modifier of manner the gerund is used with the prepositions **by** or **in**.

I had better take the key, Gemma, so as not to wake anyone by ringing.

c) As an adverbial modifier of attendant circumstance the gerund is preceded by the preposition **without**.

And he turned and groaned, but without awakening.

d) As an adverbial modifier of purpose the gerund is mainly used with the preposition **for**.

An old basket, used for descending, was hanging there, fastened by a worn tape.

e) As an adverbial of cause the gerund is used with the prepositions **for, for fear of, owing to.**

... Carrie would be rewarded for coming and toiling in the city.

f) As an adverbial modifier of condition the gerund is preceded by the preposition **without**.

He was no right to come bothering you and papa without being invited.

g) As an adverbial modifier of concession the gerund it preceded by preposition **in spite of.**

In spite of being tired, he could help his son in his studies.

The Modal Words

The modal words denote the attitude of the speaker to the reality, possibility and probability of the action he speaks about.

According to their morphological structure modal words may be: **simple** (perhaps), **derived** (really, actually, probably, unhappily, unfortunately), **compound** (maybe) and **composite** (of course, no doubt).

According to their meaning modal words are divided into the following groups:

1. Modal words denoting certainty: certainly, surely, of course, no doubt, apparently.
2. Modal words expressing supposition: perhaps, maybe, possibly, probably.
3. Modal words showing if the action is desirable or undesirable.

Modal words are generally used as parenthesis in the sentence.

Sometimes they can be used as sentence-words.

Are you soared, Talgat?

Of course I am.

Many modal words have originated from adverbs that is why there is a formal likeness between modal words and adverbs.

Such modal words as certainly, happily and surely are homonymous with the adverbs certainly, happily and surely. But these modal words differ from the corresponding adverbs in meaning and syntactic function.

Whatever touch of regret at parting characterized her thoughts, it was certainly not for advantages now being given up.

The Article

The article is a determinative which is used before nouns, nominal words and substantive phrases.

There are two articles in Modern English: **the indefinite article** and **the definite article.**

The main function of the article is to determine the noun. That is why it is called to be one of the grammatical markers of the noun.

Originally the articles have developed from the pronoun and numeral: the indefinite article developed from the old English numeral **an** – **one**, the definite article originated from the old English demonstrative pronoun **se.**

The Indefinite Article

The indefinite article has the forms **a** and **an**. The form **a** is used before words beginning with a consonant. The form **an** is used before words beginning with a vowel sound.

a book, a boy, a girl, a desk, an apple, an aunt, an exercise.

The use of the, indefinite article.

The indefinite article is used in the following cases:

1. When the object denoted by the noun belongs to a certain class.

This is a room. She is a doctor. He is a surgeon.

2. If an object or a person is unknown.

A young man wants to speak to you.

3. If the noun is used in a general sense.

A horse is a domestic animal.

4. Before words denoting months, weeks, days, hours, minutes, etc.

A year, a day, a month

5. When it is used with words **few** and **little**, their meaning changes.

Compare:

few	*a few*
little	*a little*

6. It is used before nominal words expressing quantity (*a hundred, a thousand, a million, a billion, a dozen, a score, a quarter, a couple*)

7. In the phrase, **many a ...** .

Many a book was sold during the book bazaar days.

8. In the following phraseological phrases and constructions:

to be in a hurry	*to be at a loss*
to bring to an end	*to have an opportunity*
to have a habit	*to have a good time*
to have a headache	*it is a pity*
At a distance of	*to take a seat*
in a panic	*to make a fool of*
to take an interest in	

9. After the words **what** and **such**.

What a beautiful song!

10. In prepositional phrases:

a friend of mine. *a piece of chalk*

The Definite Article

The definite article is pronounced in two ways: [ði] before a vowel and [ðe] before a consonant. *the apple, the ink, the example, the boy, the pen, the blackboard.*

The definite article may be used before nouns both in the singular and in the plural.

the girl – the girls, the teacher – the teachers

The use of the definite article.

The definite article is used in the following cases:

1. It is used to show that the object denoted by the noun is marked as a definite object, distinct from all other objects of a class or group of objects of a certain description.

Inside my room the tree I had set up weeks ago for the Chinese New Year had the most of its yellow blossoms.

2. It is used to refer back to an object which has already been mentioned.

3. The definite article may also have the generic function with countable nouns.

The earth quail is a singing bird.

4. It is used with the noun when it expresses the single object.

The moon, the sun, the earth, the sky.

5. Before the names of oceans, seas, rivers, mountains, islands, etc.

The Atlantic Ocean, the Black sea, the Volga, the Sir-Darya, the Crimea, the Caucasus, etc.

6. The definite article is used before the names of some countries, agencies, clubs, newspapers, publishing houses, hotels, etc.

The United States of America

The Morning Star

7. It is used before the nouns used with adjectives in the superlative degree.

She is the most beautiful girl.

8. When the noun comes with such adjectives as **very, same, only, last** or **particular,** definite article is used.

The same answer

The very man

9. When we mean the language of a definite nation, we use the definite article.

The Kyrgyz language, the Russian language, the English language

10. The definite article is used in some set phraseological and free phrases and constructions.

At the beginning, at the end, to the end, to be in the habit of, to play the piano, to tell the truth, to become the fashion, in the singular, on the left, on the right.

11. When we speak about the whole family name in the plural, we use the definite article.

The Edwards, the Alimovs, the Bakytovs.

12. The definite article is used with the word **two** belonging to the noun.

The two Jalalabat boys

When the definite article is used with adjectives and with some other parts of speech, they become nouns.

a poor *the poor*

a rich *the rich*

The absence of the article.

The article is not used in the following cases.

1. Before names of people.

Why is Asan not here?

2. Before the names of cities and towns.

New York, Jalal-Abad, Suzak

The Preposition

The preposition is such a part of speech which denotes relations between a noun or a pronoun or other words.

In the sentence the preposition as a rule is not stressed and occupies the position before the word it belongs to.

I walked with him to the door.

There are cases, however, when a preposition is separated from the word it refers to and put at the very end of the sentences or clauses.

Is it the white boy you are talking about?

According to their morphological structures prepositions are divided into the following groups:

1. **Simple** (*at, in, on, for, about, from, wit*h)
2. **Derivative** (*behind, across, along,* etc.)
3. **Compound** (*inside, without, within, outside,* etc.)
4. **Composite** (*in front of, because of, in accordance with,* etc.).

As to their meaning prepositions are usually grouped into prepositions of place and direction (in, on, to, between, along, among, under, below), time (after, before, at, etc.), Prepositions expressing abstract relations (by, with, because of, etc.).

The lexical meaning of some prepositions is quite clear and concrete. In, below, before, after, etc.

After school, the boys played tennis.

In some cases the preposition **with** expresses the relation of accompaniment, in some sentences it has the meaning of **against**, **opposite**, or **in spite of.**

I've been very busy with the school and other things. (accompaniment.)

He fought with the wolves. (against)

With all his faults I like him. (in spite of)

Some prepositions are homonymous with adverbs and conjunctions:

I have seen this before. (adverb)

B comes before C. (preposition)

I must finish my work before I go home. (conjunction)

The Conjunction

The conjunction is a part of speech which shows connection between substances and phenomena. It is used to connect different parts of the sentence, clauses and sentences.

He replied seriously and literally.

According to their morphological composition the conjunctions are grouped in the following way:

1. Simple conjunctions: *and, but, that, after, when, where, or, if,* etc.

2. **Derivative conjunctions**: *until, unless* etc.

3. **Compound conjunctions**: *however, whereas, wherever.*

4. **Composite conjunctions**: *as well as, assoon as, on the ground that, for fear (that), for the reason that* etc.

According to their functions conjunctions are divided into two groups:

1. **Coordinating conjunctions;**

2. **Subordinating conjunctions.**

Coordinating conjunctions unite coordinate clauses in a compound sentence, or homogeneous parts in a simple sentences or homogeneous subordinate clauses in a complex sentence, or independent sentences.

Marya began to explain, but her husband took this part of the conversation to himself. (Compound sentence).

I went to the door and looked out. (Simple sentence).

He apologized for not taking a drink – he said he was too tired and a drink might send him to sleep. (Compound-Complex sentence)

That was the way home. And there, down there in the heart of the valley, was home. (Independent sentences).

There are 5 kinds of coordinating conjunctions in English.

1. Copulative conjunctions: *and, as well as, neither . . . nor both . . . and, not only . . . but.*

Copulative conjunctions show that one statement is added to another.

They sent an orderly to see and she came back with him.

2. **Disjunctive conjunctions**: *or, either . . . or, or else, else.*

Disjunctive conjunctions express some choice between the two statements.

By that love people are just drawn together without looks or anything else.

3. **Adversative conjunctions**: *but, yet, still, while, where, as, аз yet.*

Adversative conjunctions, denote that one statement or fact is contrasted with or set against another.

Carrie prepared good dinner at the flat, but after his ride up Hurstwood was in a solemn and reflective mood.

4. **Causative-consecutive conjunctions**: *so, far, hence.*

I think, before I noticed it, for I had been examining Pyle's innocent question.

5. **Subordinating conjunctions** may link subject clauses, object clauses, adverbial clauses with the principal clause.

I wondered what they talked about together.

The Interjection

Interjections are words denoting various emotions, such as surprise, anger, pleasure, regret, indignation, encouragement, triumph, etc.

According to their meaning interjections are divided into two main groups: **emotional** interjections and **imperative** interjections.

The emotional interjections are: oh, ah, bravo, eh, alas.

They express the feelings of the speaker.

Oh, he will go back to his brick business.

Ah, ha he said.

The Imperative interjections express the will of the speaker or his appeal or order to the listener: huch, sh – sh, here, well, come, now, etc.

Sh – don't talk. The nurse said.

According to their origin interjections may divided into **primary** and **secondary** ones.

Primary interjections are not originated from other parts of speech.

Many of them are simple words: *oh, ah, eh, hum, bravo, hush.*

Only a few of them are composite: *hi – ho!, hey –ho!, hello –ho!.*

Secondary interjections are originated from other parts of speech. They are homonyms to those words from which they are derived: now, well, here, come, why, etc.

Interjections can fulfil the function of independent sentence-words or independent elements of the sentence.

He bent the knee too far.

The Particle

The particle is a part of speech which give modal or emotional emphasis to other words or groups of words or clauses. The particle has no independent syntactic function in the sentence. It may serve to join one part of the sentence to another (connecting particles).

According to their meaning particles are divided into the following groups:

1. **Intensifying particles**: *all, but, even, just, only, quite, simple, still, too, very etc.*

Just now her manner irrigated him excessively.

2. **Limiting particles**: *only, alone, merely, barely, almost, nearly, hardly etc.*

It is nearly morning.

3. **Connecting particles**: *too, also.*

His moustache was also cut short.

4. **Negative particles**: *no, not, never.*

No, no, no and an end of it he cried once.

The particles **just**, **only** are polysemantic.

Almost all the particles are homonymous with adverbs, conjunctions, pronouns and adjectives.

Курманакунов Бактыбек Нуралиевич
Жороева Гүлбара Анарбаевна

АНГЛИС ТИЛИНИН ГРАММАТИКАСЫ
ГРАММАТИКА АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА
ENGLISH GRAMMAR

Редактор Дарбанов М. Е.
Рецезент Шамурзаев А. Ж.
Тех. редактор Примкулов У. А.
Корректору Мурзалиев М. А.

Терүүгө 20. 10. 2021-жылы берилди.
Басууга 20.12. 2021-жылы кол коюлду.
Форматы 60x84 1/16. Офсеттик басуу. 9 басма табак
Тиражы 50 даана. Баасы келишимдик негизде.

Жеке ишкер полиграфиясы